

Samorząd Między
1925

Rada Miejska

№ 252/V

Dr. B. OSTROMĘCKI

Tawnik Magistratu m. Białegostoku.

Rola samorządów miejskich w dziedzinie sanitarnej ze stanowiska prawodawstwa sanitarnego¹⁾.

Stan sanitarny większości miast polskich, jak to wszyscy wiemy, pozostawia bardzo wiele do życzenia. Jest to smutna spuścizna wiekowej niewoli i długoletniej wojny.

Niektórzy zaborcy, jak np. rosjanie, świadomie krępowali miasta w swym rozwoju i wcale nie dbali o zdrowotność ludności. W ciągu pięcioletniego okresu naszej niepodległości zrobiono w tym kierunku nadzwyczajnie mało: stały temu na przeszkodzie warunki zewnętrzne i wewnętrzne—wojna do roku 21-go i nadwyraz ciężki nasz stan finansowy. W chwili obecnej, chwili naszego nowego zwycięstwa, nie na polu walki, ale niemniej doniosłego na polu gospodarczym—uporządkowania naszych finansów, w tym okresie zwrotu do pokojowej, normalnej, opartej na stałych i mocnych podstawach finansowych—budowy naszego życia gospodarczego, z całą jaskrawością wyłania się jedno z najbardziej doniosłych zagadnień tej normalnej pracy—zagadnienie zdrowotności naszego kraju. Zatrważająca u nas śmiertelność w porównaniu z innymi krajami Europy Zachodniej, jest rezultatem opłakanych warunków sanitarnych i niskiej kultury. To też ulepszenie warunków zdrowotnych miast jest alarmującym nakazem chwili, gdyż od tego zależy dalszy prawidłowy rozwój i siła naszego państwa.

¹⁾ Referat wygłoszony na III Zjeździe lekarzy i działaczy sanitarnych miejskich w Łucku w dn. 11—12 maja roku 1924.

Zdrowie i oświata są fundamentem, na którym wznosi się budowa naszego kraju.

„In corpore sano—mens sana”, więc zadaniem naszym jest stworzenie takich warunków, aby jaknajwiększa ilość obywateli mogła mieć zdrowe ciało, a dlatego należy jaknajskrupulatniej zbadać i poznać wszystkie braki w tej dziedzinie i jaknajprędzej i najskuteczniej temu zapobiec.

Ustrój nasz państwowy, w myśl art. 3-go Konstytucji, oparty jest na zasadzie szerokiego samorządu terytorjalnego z przekazaniem samorządom właściwego zakresu ustawodawstwa. Oprócz tego w art. 66-ym Konstytucji wyrażona jest zasada udziału obywateli, powołanych drogą wyborów, w wykonaniu zadań administracyjnych urzędów państwowych. Te naczelne zasady ustroju państwowego uwzględnione zostały w Zasadniczej Ustawie Sanitarnej z dn. 19/VII roku 1919, która w art. 1-ym postanawia: „Piecza nad zdrowiem ludności i bezpośrednie wykonawstwo jest obowiązkiem ciał samorządowych”. To też art. 3-ci Zasadniczej Ustawy do obowiązków ciał samorządowych zalicza:

- 1) pieczę nad czystością powietrza, gleby i wody, nad zaopatrzeniem ludności w wodę zdatną do picia i potrzeb gospodarczych, nad należytem usuwaniem wód zużytych i nieczystości i odprowadzeniem wód ściekowych;
- 2) pieczę nad przestrzeganiem odpowiednich sanitarnych przepisów, obowiązujących przy budowie i przebudowie domów, przeznaczonych na mieszkania i wszelkie lokale użyteczności publicznej;
- 3) pieczę nad należytem pomieszczeniem ludności w mieszkaniach i nadzór nad stanem zdrowotnym mieszkań;
- 4) pieczę i nadzór nad osobistą czystością mieszkańców, ich mieszkań i otoczenia;
- 5) współdziałanie z władzami rządowymi przy zwalczaniu chorób zakaźnych i zapobieganiu im;
- 6) pieczę nad zapewnieniem chorym należytej opieki lekarskiej i pomocy fachowej dla położnic, opiekę nad psychicznie chorymi, zwalczanie alkoholizmu;
- 7) szczepienie ospy ochronnej;
- 8) współdziałanie z władzami rządowymi w zwalczaniu nierządu i chorób wenerycznych;
- 9) zakładanie i utrzymywanie gminnych kostnic i cmentarzy oraz czuwanie nad niemi; urządzenie i utrzymywanie grzebowisk;
- 10) oględziny zwłok;
- 11) współdziałanie z władzami rządowymi w sprawach nadzoru nad produktami spożywczymi, sposobem ich przechowywania i przyrządzania oraz ich sprzedaży;

12) zakładanie i utrzymywanie rzeźni;

13) nadzór nad przestrzeganiem wszelkich ustaw, przepisów i rozporządzeń sanitarnych;

14) przedkładanie sprawozdań sanitarnych państwowym władzom zdrowia publicznego, według ustanowionych wzorów.

Wszelkie zaś sprawy zdrowotne i lekarskie Ustawa Zasadnicza zalicza do funkcji organów rządowych.

Chociaż, jak widać z powyższego, Zasadnicza Ustawa Sanitarna nadaje samorządom szeroki zakres kompetencji i obowiązków, tem niemniej, zakres ten wymaga jeszcze pewnego uzupełnienia. Skoro do samorządów należy, co jest zupełnie słusznem, nadzór nad produktami spożywczymi, sposobem ich przechowywania i przyrządzania oraz ich sprzedaż i „zakładanie i utrzymywanie rzeźni”, (art. 3-ci punkt 11 i 12), to eo ipso powinien należeć dozór sanitarno-weterynaryjny, co zresztą samo życie w większych miastach już skuteczniło.

Sanitarno-lekarską opiekę nad dzieckiem, macierzyństwem i eugenikę, (art. 2 punkt 3-i) którą Ustawa wkłada na rząd — należy przenieść do obowiązków samorządów, chociażby ze względu na uzgodnienie z Ustawą o Opiece Społecznej, która w art. 2-im (a i b) 4-ym i 5-ym wyraźnie opiekę nad dzieckiem i macierzyństwem oddaje związkom komunalnym, zresztą opieka nad dzieckiem jest tak ściśle związana z walką z gruźlicą, którą samorządy winny jaknajrychlej podnieść, że oddzielenie jednego od drugiego bez szkody dla sprawy byłoby niemożliwym. W większych miastach życie już zmusiło samorządy do zajęcia się tą sprawą.

Najważniejszą jednak zmianą, którą należy wprowadzić do Zasadniczej Ustawy Sanitarnej winno być przekazanie samorządom spraw lekarskich i higieny zawodowej, przemysłu i rzemiosł w zakresie uprawnień powiatowego urzędu zdrowia, w miastach większych i wydzielonych z powiatu — i w zakresie wojewódzkiego urzędu zdrowia — w stolicy. Niezbędnem to jest przede wszystkim ze względu na niemożliwość podziału w pewnych sprawach funkcji organów rządowych i samorządowych, co będzie wywoływało, jak to ma miejsce zresztą dzisiaj, ciągle kolizje i nieporozumienia. Np. piecza nad czystością powietrza, gleby i wody, według Zasadniczej Ustawy Sanitarnej, należy do samorządów — higiena zaś zawodowa, przemysłu i rzemiosł — do rządu, tymczasem są to rzeczy tak ściśle połączone, (np. urządzenie fabryki z zanieczyszczeniem przez nią powietrza, gleby i wody) że rozgraniczenie tego będzie tylko ze szkodą dla sprawy zdrowotności. Oprócz tego przekazanie funkcji lekarza powiatowego — lekarzowi komunalnemu będzie zupełnie odpowiadało projektowanej reformie ustroju samorządowego, która przewiduje przekazanie bardzo

wielu funkcji administracyjnych, ciążących obecnie na władzach rządowych, władzom samorządowym, i przez to pozostawienie na miejscu jednej władzy administracyjnej zamiast dwóch, jak obecnie. Zakres działania lekarza powiatowego w miastach wydzielonych — należy sprowadzić li tylko do funkcji sądowno-policyjnej, pozostawiając obecny jego zakres działalności dla miast niewydzielonych.

Opierając się na przytoczonych powyżej przepisach Konstytucji, Zasadniczej Ustawy Sanitarnej (art. I-y) oraz na niejednokrotnie uchwalanych przez przedstawicieli samorządów i działaczy sanitarnych miejskich — postulatach, stosunek rządu do samorządu w dziedzinie sanitarnej winien polegać na skoordynowaniu działalności samorządów, nadzorze i kontroli i tylko w razie uchylecia się samorządu od obowiązków ustawowo przepisanych — na ingerencji odnośnych władz, (art. 8-my Zasadn. Ustawy Sanitarnej — prawo wydelegowania swego przedstawiciela w celu przeprowadzenia na koszt gminy, potrzebnych zarządzeń). Oprócz tego, zgodnie z art. 9-y Zasad. Ustawy Sanitarnej, w razach wyjątkowych, kiedy gminy nie są w stanie całkowicie łożyć na urządzenia sanitarne — Skarb przychodzi im z pomocą finansową.

Pomimo tego, że Zasadnicza Ustawa Sanitarna została wydana jeszcze w r. 1919 — stan sanitarny miast nie ulepszył się o tyle, jak tego należało oczekiwać, jedną z przyczyn tej opieszałości w uzdrowotnieniu miast jest brak podstaw prawnych do rozwinienia przez samorządy miejskie szerszej działalności na tem polu, gdyż Zasadnicza Ustawa Sanitarna jest ustawą ramową, nie stwarzającą bardziej szczegółowych norm prawnych zdolnych uregulować tak różnorodne potrzeby w dziedzinie sanitarnej. Dotąd nasze prawodawstwo sanitarne ogranicza się do Zasadniczej Ustawy Sanitarnej, Ustawy o zwalczaniu chorób zakaźnych i szczepieniu ospy ochronnej.

Brak szczegółowych ustaw prowadzi często do niewłaściwej interpretacji Zasad Ustawy Sanitarnej, a także zmusza władze sanitarne do opierania się na ustawach zaborców, innych w każdej części kraju, niezastosowanych do obecnych wymagań i często stojących w sprzeczności z naszym ustrojem państwowym.

Jednocześnie z braku tych ustaw samorządy pozbawione są należnych im uprawnień w dziedzinie sanitarnej.

Wobec tego, że uprawnienia samorządów w dziedzinie sanitarnej zależne są od praw samorządów w dziedzinie administracji publicznej — wydanie szczegółowych ustaw sanitarnych powinno być poprzedzone przez wydanie ustawy miejskiej. Uzgodnienie tych ustaw jest konieczne, gdyż, w przeciwnym razie, wywołałoby to, jak i obecnie, kolizje na gruncie kom-

petencji między sanitarnymi władzami rządowymi i prowadziłyby nadal do różnorodnych, a często i sprzecznych zarządzeń sanitarnych.

Oprócz tego działalność samorządów miejskich w dziedzinie zdrowotności jest niesłyszana tamowana z powodu braku egzekutywy. Obecnie, wraz z niewykonaniem zarządzeń sanitarnych władz komunalnych, te ostatnie zmuszone są zwracać się, nawet w drobnych sprawach, do organów administracyjnych rządowych lub sądu; tak administracja jak i sądownictwo przeciążone wielką ilością spraw — sprawy sanitarne uważają za drugorzędne, skutkiem czego rozstrzygają je bardzo powoli i niedoceniając całej ich doniosłości, nakładają tak niskie kary, egzekwowane przytem nader późno, że winny uchybienia woli, nie tylko jednorazowo ale i wielokrotnie, uiścić karę, niż wykonać zarządzenia sanitarne. Takie załatwienie sprawy obniża powagę i autorytet sanitarnych władz samorządowych i często sprowadza ich działalność li tylko do przekonywania ludności o potrzebie zastosowania się do przepisów sanitarnych — a nie do sprężystego wprowadzenia w życie danego przepisu.

Wobec takiego porządku rzeczy koniecznym jest samorządom w miastach większych, o szerszym zakresie potrzeb sanitarnych, przekazanie władzy administracyjnej I-ej lub II-ej instancji w zależności od kategorii miast: stolica, wielkie miasto o własnym statucie, miasto wydzielone z powiatu.

Niewydanie dotychczas, już dawno zapowiedzianej, ustawy miejskiej widocznie wstrzymało Ministerstwo Zdrowia Publicznego od przedstawienia sejmowi szczegółowych ustaw sanitarnych, bo inaczej trudno sobie objaśnić tę zadziwiającą opieszałość Ministerstwa Zdrowia Publicznego w tych sprawach w ciągu prawie 5-u lat. Komisja zaś Sejmowa Zdrowia Publicznego, chociaż wezwwała rząd jeszcze w r. 1919 do przedstawienia projektów ustaw o walce z gruźlicą i jaglicą oraz chorobami wenerycznymi — jednakże sama dotychczas nie rozpatrzyła przedstawionego przez rząd w r. 21-ym i 22-im, projektu walki z chorobami wenerycznymi.

Obecnie, kiedy wydanie samorządowej ustawy miejskiej jest kwestją najbliższego już czasu — zaprojektowanie szczegółowych ustaw sanitarnych staje się sprawą niecierpiącą zwłoki. Oprócz wydanych już, pomienionych wyżej ustaw o walce z chorobami zakaźnymi, ochronnem szczepieniu ospy, oraz projektu ustawy o walce z chorobami wenerycznymi, koniecznym jest opracowanie ustaw o zaopatrzeniu ludności w dobrą wodę i skanalizowaniu miast, o walce z gruźlicą, jaglicą i alkoholizmem oraz przepisów higieny zawodowej, higieny przemysłu, rzemiosł i komunikacji. Najbardziej pilnymi ustawami są ustawy o walce z gruźlicą i o zaopatrzeniu miast w dobrą wodę i kanalizację.

Gruźlica u nas, w obecnym powojennym okresie, przyjmuje wprost zatrważające rozmiary, a pod względem walki z nią stoimy na jednym z ostatnich miejsc w Europie—jest to klęska większa od epidemij, z którymi jednakże walkę podjęliśmy, a co do gruźlicy, to nie weszła jeszcze w życie rejestracja nawet otwartej gruźlicy. Brak odpowiedniego zrozumienia całej potęgi zniszczenia, jakie sieje gruźlica — jeszcze bardziej utrudnia walkę z nią. Należy jaknajprędzej nałożyć na samorządy obowiązek rozciągnięcia bacznej opieki nad dziećmi, otwierania wszędzie „Kropli mleka”, budowania domów izolacyjnych dla otwartej gruźlicy i organizowania przychodni oraz jaknajszybciej doprowadzenia do porządku gmachów szkolnych, znajdujących się w tak opłakanym stanie, zwłaszcza w zaborze rosyjskim.

Wydanie odpowiedniej ustawy, z rozgraniczeniem w niej funkcji organów rządu i różnego stopnia samorządów, ruszyłoby nareszcie z martwego punktu tę palącą sprawę, zmusiłoby rząd i organy komunalne do pracy w tym kierunku, a społeczeństwo do pomocy i poważnego zastanowienia się nad własnym bezpieczeństwem. Sprawa jest takiej wagi, że wymaga ogromnych wspólnych wysiłków rządu, związków komunalnych, sił naukowych i całego społeczeństwa. Szeroki udział w akcji walki z gruźlicą, jak i z innymi chorobami społecznymi — winny przyjąć publiczne instytucje ubezpieczenia, które, chociażby z punktu widzenia własnego interesu, winny się zająć medycyną zapobiegawczą.

Niemniej pilną jest ustawa o zaopatrzeniu miast w dobrą wodę i kanalizację. Jakkolwiek sprawa ta była rozpatrywana na 1-ym naszym zjeździe (obszerny referat d-ra Gawłowskiego, prof. Bujwida, inż. Wędrowskiego, d-ra Trzebińskiego i inż. Rutkowskiego) pozwolę sobie jeszcze raz wrócić do niej z punktu widzenia ustawodawstwa sanitarnego.

Jednym z najradykałniejszych środków, szybko prowadzących do celu w walce ze śmiertelnością — jest zaopatrzenie ludności w dobrą wodę i skanalizowanie miast, tymczasem stan większości naszych miast pod tym względem jest wprost rozpaczliwy, zwłaszcza w byłym zaborze rosyjskim, dość jest przytoczyć rażący przykład polskiego Manchesteru — drugiego co do wielkości miasta w Polsce — Łodzi, słusznie szczycącej się sukcesami w dziele powszechnego nauczania, a nieposiadającej dotąd, nietylko kanalizacji ale nawet i wodociągów.

Jasne jest, że prawidłowa i skuteczna walka z chorobami zakaźnymi, bez dobrej wody i kanalizacji—jest niedopomyślenia.

Wobec tak ogromnego znaczenia wody i kanalizacji, bez których niepodobienstwo poważnie zapoczątkować uzdrowotnianie naszych miast, nie-

dopuszczalnym jest pozostawienie tej sprawy do uznania poszczególnych samorządów, a wymaga ona ustawowego przymusu i terminowego wykonania.

Wobec powyższego, wytyczne tej ustawy winny się zasadzać na:

1) opracowaniu przez rząd w porozumieniu z wojewódzkiemi samorządami planu kanalizacji miast i — zaopatrzenia w wodę — stosownie do stanu zdrowotnego i wielkości każdego miasta, w taki sposób, aby po pewnym określonym czasie wszystkie miasta były zaopatrzone w wodę i skanalizowane;

2) na wprowadzeniu przez samorzady tych inwestycji w ściśle określonym dla każdego miasta terminie, wraze uchylenia się samorządu od tego — konieczną jest ingerencja rządu;

3) na pomocy finansowej wyższej jednostki samorządowej, komunalnych organizacji finansowych, a nawet skarbu w formie długoterminowej pożyczki, wobec nadzwyczajnie dużych wydatków, związanych z wprowadzeniem wodociągów i kanalizacji.

Praktykowany dotąd system koncesyjny jest nader niepożądanym — jako zbyt ciężki finansowo, a przeważnie niezabezpieczający wszystkich potrzeb miasta.

Wprowadzenie tak poważnych i kosztownych inwestycji wymaga kierownictwa specjalistów — w przeciwnym bowiem razie miasta mogą być narażone na nieprodukcyjne wydatki i na wadliwe urządzenia; dla uniknięcia tego bardzo pożądanem jest utworzenie przy Zarządzie Związku Miast biura sanitarno-technicznego w celu dostarczania samorządom fachowych informacji, rad i wskazówek.

Wniesiony do sejmu projekt ustawy o zwalczaniu chorób wenerycznych, zupełnie odpowiada ówczesnym wymaganiom i naogół prawidłowo rozgranicza funkcje organów rządowych i samorządowych, ale tylko dla miast niewydzielonych z powiatu, co się zaś tyczy miast wydzielonych, to tu, zgodnie z zasadą pozostawienia lekarzowi powiatowemu tylko funkcji sądowno-policyjnej, wszystkie obowiązki lekarza powiatowego winny przejść na lekarza komunalnego, np. rejestracja chorych wenerycznych, walka z nierządem.

Z chwilą wprowadzenia w życie wyżej wymienionych ustaw, zakres działalności samorządów miejskich w dziedzinie zdrowotności znacznie się rozszerzy, wkładając na nie cały szereg nowych obowiązków, którym one same nie będą w stanie podołać, tymbardziej, że wiele z tych spraw zdrowotnych wychodzi daleko poza terytorjum poszczególnych miast i wymaga planowej akcji szeregu jednostek samorządowych. Otóż dla stworzenia planowości w tych sprawach ogólnej wagi, np. w walce z chorobami zakaźnymi, oraz dla odciążenia budżetów miast, należy przeprowadzić po-

dział funkcji w dziedzinie zdrowotności między samorządowymi jednostkami równego stopnia. Wobec tego należałoby przekazać wyższym jednostkom samorządowym — wojewódzkim samorządom — ogólne kierownictwo w walce z chorobami zakaźnymi, gruźlicą, jaglicą, chorobami wenerycznymi i alkoholizmem. W pewnych razach samorzady wojewódzkie winny przychodzić z pomocą finansową.

Oprócz tego wysoce pożądanym jest współudział w tych sprawach specjalnych związków komunalnych, (połączenie się szeregu jednostek samorządowych) oraz koniecznym — udział publicznych instytucyj ubezpieczeniowych (Kas Chorych).

Dla wprowadzenia w życie wszystkich powyższych postulatów niezbędnym jest, oprócz wydania szczegółowych ustaw, należyte uświadomienie i zainteresowanie miarodajnych sfer samorządowych — sprawą zdrowotności. Powinno się wpoić w działaczy miejskich przekonanie, że w państwie nowoczesnem, opartem na pracy, wszystkie wydatki na medycynę zapobiegawczą i urządzenia sanitarne — zapobiegając niezdolności do pracy — są w rezultacie oszczędnością. Uświadomienie w tym kierunku łatwiej przyjdzie przy codziennej współpracy z lekarzami, niż drogą pisemnej propagandy, tymbardziej, jeżeli lekarze będą zajmowali równorzędne stanowiska kierownicze z innymi działaczami samorządowymi. Wobec tego koniecznem jest jaknajprędzej zorganizowanie przy samorządach miejskich miast wydzielonych, równorzędnych z innemi wydziałami — wydziałów zdrowia pod kierownictwem lekarzy. Silnym bodźcem ku temu będzie przekazanie funkcji lekarzy powiatowych — sanitarnym władzom komunalnym.

Streszczając wszystko powyższe stawiam następujące wnioski:

1) Zakres działalności samorządów miejskich w dziedzinie sanitarnej winien się opierać na Zasadniczej Ustawie Sanitarnej dn. 19/VII—1919 r., z uwzględnieniem pewnych zmian w podziale funkcji organów sanitarnych rządowych i komunalnych.

2) Stosunek rządu do samorządu w dziedzinie sanitarnej winien polegać na nadzorze, kontroli i w razach wyjątkowych pomocy finansowej oraz ingerencji władz, wrazie uchylenia się samorządu od wykonania ustawowo przepisanych obowiązków.

3) W celu stworzenia prawnych podstaw dla działalności samorządów miejskich w dziedzinie sanitarnej i ulepszenia warunków zdrowotnych miast — niezbędnem jest niezwłoczne wydanie szeregu szczegółowych ustaw sanitarnych.

4) W celu uzgodnienia kompetencji i uprawnień samorządów miejskich w dziedzinie sanitarnej z kompetencją i uprawnieniem samorządów w dziedzinie administracji publicznej — wydanie pomienionych ustaw sanitarnych winno być poprzedzone przez wydanie miejskiej ustawy sanitarnej.

5) Najpilniejszą ustawą szczegółową, bez której niemożliwe jest uzdrowotnienie miast, winna być ustawa o planowem i terminowem zaopatrzeniu ludności w dobrą wodę i skanalizowaniu miast.

6) W celu należytego, sprawnego i szybkiego wykonywania swych obowiązków w dziedzinie sanitarnej należy samorządom miejskim przekazać władzę administracyjną I-ej lub II-ej instancji w zależności od kategorii miast.

7) W celu skoordynowania działalności poszczególnych samorządów, a planowego i skuteczniejszego ulepszenia warunków zdrowotnych oraz odciążenia budżetów miejskich, należy podzielić działalność sanitarną pomiędzy samorządy — wojewódzki, miejski i powiatowy, zależnie od rodzaju sprawy. (Walka z chorobami zakaźnymi, gruźlicą, wenerycznymi i alkoholizmem — samorząd wojewódzki).

Inż. prof. dr. SZYMON DZIERZGOWSKI.

W sprawie oczyszczania wód odpływowych.

Powietrze i woda są najniezbędniejszymi czynnikami odżywczymi człowieka. Bez pokarmu człowiek może pozostać przy życiu do 7 tygodni, bez wody umiera na 10 dzień, bez powietrza może przeżyć zaledwie parę minut. Człowiek przyjmuje dziennie średnio 800 gr. pokarmów stałych, około 1.500 gr. wody i 15.000 gr. powietrza. Nic więc dziwnego, że zdrowa woda i czyste powietrze, już ze względu na ich masę, zużywaną przez człowieka, są podwaliną jego zdrowia.

Zanieczyszczenia wód i powietrza w przyrodzie, powstające w warunkach naturalnych, są usuwane przez procesy biologiczne, odbywające się w wodach i gruncie, z którymi są one w bezpośredniej styczności, a także przez opady (deszcze) i życie roślin na powierzchni ziemi.

Człowiek, stwarzając wielkie osiedla i nagromadzając na niewielkim stosunkowo obszarze wielu ludzi i całą masę najrozmaitszych wytwórni i przetwórni, naruszył sztucznie równowagę w przyrodzie, dostarczając jej materiału, zanieczyszczającego więcej, aniżeli siły jej naturalne mogły oczyścić, wskutek czego z biegiem czasu w tych miejscowościach dały się silnie odczuć szkodliwe dla zdrowia ludzkiego skutki, wypływające z zanieczyszczenia powietrza, wody i gleby, które te zanieczyszczenia przyjmują.

Wzmrożona śmiertelność w osiedlach ludzkich zmusiła ludzi do przedsięwzięcia całej masy środków dla odpowiedniego niszczenia wytwarzanych zanieczyszczeń, lub zamiany ich na nieszkodliwe dla zdrowia.

Produkty, wydzielane przez człowieka i zwierzęta, przez niego hodowane, a także wytwarzane w jego przetwórnich i wytwórniach, należą zasadniczo do dwóch klas: ciał mineralnych i ciał organicznych.

Ciała mineralne względnie rzadko stają się czynnikiem, zatrującym powietrze i wodę, do nich należą: z gazów — halogeny, tlenki węgla, azotu

i siarki, a także związki wodorowe arsenu, azotu i siarki; z ciał stałych—tlenki i sole ciężkich metali.

Mineralne zanieczyszczenia gazowe łatwe są do usunięcia przez pochłanianie ich w miejscach ich powstania i zamienianie ich na ciała nieszkodliwe, lub nierozpuszczalne; zanieczyszczenia stałe, w wodzie rozpuszczalne, usuwane są przez zamianę ich na ciała nierozpuszczalne; zanieczyszczenia zaś stałe, nierozpuszczalne, usuwane są przez ich oddzielenie drogą odstawiania lub odsączania.

Ciała organiczne, t. j. produkty żywej przyrody, tak roślinne jak i zwierzęce, tylko w nadzwyczaj rzadkich wypadkach są bezpośrednio szkodliwe dla człowieka, natomiast zawsze, stając się zanieczyszczeniami wody, stają się dla niego szkodliwymi pośrednio, stwarzając materiał odżywczy dla drobnoustroji.

Ciała organiczne, stanowiące główną masę zanieczyszczeń osiedli ludzkich, należą przeważnie do wydzielin człowieka i zwierząt, a ponieważ istoty te często podlegają chorobom, wywoływanym przez chorobotwórcze drobnoustroje (zarazki), wydzielane wspólnie z ich wydzielinami i wydalinami, przeto zanieczyszczenia te mogą zawierać, i często zawierają, zarazki.

Wydzieliny i wydaliny chorego organizmu są jedynymi źródłami przekazywania chorób zakaźnych przez jednego osobnika drugiemu, a najważniejszą do tego drogą służą, zanieczyszczone temi materjami, gleba i woda, gdzie one nie tylko czasowo przechowywać się mogą, ale nawet—i rozmnażać. Powietrze w tym względzie przedstawia mniejsze niebezpieczeństwa, gdyż, tworząc wielki rezerwuuar rozcieńczający i niemogący służyć za miejsce rozmnażania się zarazków, znacznie zmniejsza warunki możliwości zarażania, a nadto jest dzięki światłu i ciepłu czynnikiem niszczącym je.

Tak więc dla uniknięcia chorób zakaźnych w osiedlach ludzkich należy wydzieliny i wydaliny człowieka i zwierząt usuwać po za ich obręb możliwie szybko i możliwie bez zetknięcia się z człowiekiem.

Takim idealnym sposobem usuwania nieczystości z osiedli ludzkich jest kanalizacja, która systemem hermetycznie złączonych rur, dzięki odpowiedniemu rozcieńczeniu wodą, wynosi je daleko poza ich obręb.

Woda, niezbędny czynnik, unoszący zanieczyszczenia, wpadające do kanalizacji, ma jeszcze inne ważne znaczenie; opłukuje ona zlewy i klozety i przy dostatecznym jej użyciu zupełnie je odkaża.

Ten idealny sposób wydalania z osiedli ludzkich zanieczyszczeń w zgubny sposób odbija się często na sąsiadach, gdyż, wprowadzając do rzek i jezior, naturalnych odbiorców wód, ścieki, zawierające dużo materji

ogranicznych, zamienia ich wody w glebę hodowlaną, a wprowadzając wydzieliny chorych, zaraża je, wskutek czego często powstawały wielkie epidemie, obejmujące początkowo okolice dorzecza, w następstwie dalsze sąsiednie okolice, a wreszcie drogą kontaktu przedostawały się one i do tych osiedli, które zanieczyszczwały wody.

W ten sposób okazało się, że wód odpływowych z osiedli ludzkich nie można bez krzywdy wypuszczać do naturalnych zbiorników, jak rzeki i jeziora, i że tylko mogą być one bez krzywdy do nich spuszczone po uprzednim oczyszczeniu ich od materij organicznych i od zarazków. Prawodawstwa większości krajów kulturalnych surowe w tym względzie postawiły warunki.

Metod oczyszczania wody odpływowej z osiedli ludzkich jest wiele; jedno z nich oparte są na działaniu czynników chemicznych, inne na działaniu czynników fizycznych, wreszcie, najlepsze oparte są na działaniu czynników biologicznych.

Metody, oparte na dwóch pierwszych czynnikach, przy odpowiednim ich wyborze i odpowiednim ich wykonaniu, mogą oczyszczać wodę odpływową od materij organicznych tak dobrze, jak i metody biologiczne, nie są jednak zdolne pozbawić je zarazków, co znacznie skuteczniej czynią metody biologiczne, będące ulepszeniem naśladownictwem oczyszczania wody, spadającej na powierzchnię ziemi przez przyrodę.

Ponieważ pod względem ekonomicznym, sanitarnym odnośnie obsługi, a nadewszystko pod względem własności niszczenia zarazków, metody biologiczne przedstawiają wyższość w stosunku do metod chemicznych i fizycznych, przeto otrzymały największe rozpowszechnienie w całym świecie i dlatego na nie powinna być zwrócona szczególnie baczna uwaga.

Metody biologiczne oczyszczania wody odpływowej oparte są na nagromadzeniu organicznych zanieczyszczeń na powierzchni ciał stałych, stanowiących materiał filtracyjny złóż, i niszczeniu tak osadzonych zanieczyszczeń drogą ich rozpadu przez procesy biologiczne.

Zanieczyszczenia organiczne zawieszinowe wody odpływowej osiadają na materiale filtracyjnym złoża biologicznego dzięki swej wadze gatunkowej, własnościom przylepiania się i zastojowi, lub małej bardzo szybkości ruchu wody w złożu; ciała zaś rozpuszczone w wodzie wydzielają się z niej i osiadają na powierzchni tegoż materiału filtracyjnego wskutek swych własności adsorbcyjnych, t. j. wskutek większego ich przyciągania do powierzchni ciał stałych, niżeli do cząsteczek rozpuszczalnika (wody).

Przy dostatecznie wielkiej powierzchni zetknięcia wody odpływowej z materiałem filtracyjnym złóż biologicznych, cała ilość ciał organicznych,

zawartych w niej, może osiąść na ich filtrującej powierzchni i w ten sposób woda, ze złóż spływająca, zostaje zupełnie oczyszczona.

Równocześnie drobnoustroje, a wśród nich i zarazki, znajdujące się w wodzie odpływowej, osadzają się na powierzchni materiału filtrującego złóż, pokrytej warstwą materji organicznej, dzięki ich naturalnemu dążeniu ku uzyskaniu więcej skoncentrowanego materiału odżywczego, aniżeli go w wodzie znajdują.

W ten sposób oczyszczona woda odpływowa równocześnie zostaje w znacznej mierze pozbawioną i zarazków.

Nagromadzenie ciał organicznych na powierzchni materiału filtracyjnego w złożach biologicznych ma pewne granice, znajdujące się w uzależnieniu od wielkości siły adsorbcyjnej, zanieczyszczeń wody i powierzchni złoża, a także od wagi gatunkowej i wielkości siły przylepiania się cząsteczek zawieszinowych; po osiągnięciu tych granic złożo przestaje pracować, jako czynnik oczyszczający, i może odzyskać swe uprzednie własności tylko po zniszczeniu nagromadzonych na jego powierzchniach zanieczyszczeń.

Zanieczyszczenia te z powierzchni złóż biologicznych zostają usuwane przez zetknięcie ich z tlenem powietrza, wskutek czego nagromadzone w tych zanieczyszczeniach drobnoustroje otrzymują warunki, sprzyjające ich intensywnemu życiu, i niesłychanie szybko zużytkowują nagromadzony zapas materji organicznych, regenerując w ten sposób uprzednie własności powierzchni złoża.

Jak szybko jest przemiana materji, powodowana przez drobnoustroje, może służyć zestawienie z przemianą materji u człowieka. Człowiek średnio na 1 gr. swej wagi produkuje dziennie 0 013 gr. kwasu węglowego, podczas gdy 1 gr. mikrobów, np. asymilujących azot (azotobacter), produkuje go 1.275 gr. t. j. 98 razy więcej.

Wobec niezbędności regeneracji powierzchni złóż biologicznych działanie ich oparte jest na dwóch fazach, w pierwszej: następuje zetknięcie powierzchni filtrującego materiału z wodą dla jej oczyszczenia i w drugiej następuje zetknięcie tychże powierzchni z powietrzem dla przywrócenia im własności oczyszczającej.

Zgodnie ze wskazanym, złoża biologiczne teoretycznie nie powinny się nigdy zanieczyszczać i tak byłoby w rzeczy samej, gdyby wszystkie materje organiczne, znajdujące się w wodach odpływowych, mogły służyć za pokarm mikroorganizmom; tak nie jest jednakże i dlatego złoża biologiczne z biegiem czasu się zanieczyszczają i muszą podlegać oczyszczeniu.

Zanieczyszczaniu złóż sprzyjają też mineralne cząsteczki zawieszinowe, wydzielające się z wody, a nadewszystko drobne cząsteczki materiału fil-

tracyjnego, powstające od jego stopniowego rozpadu pod wpływem działania wody, alkaliów i kwasu węglowego.

Technika wspomniane wyżej zasady oczyszczania wody wcieliła w dwa zasadnicze typy złóż: 1) zalewanych, czyli kontaktowych i 2) polewanych, czyli kropelkowych.

Złóża zalewane przedstawiają sobą baseny, wypelnione materiałem filtracyjnym do głębokości od 1 i $\frac{1}{2}$ do 2 m., które perjodycznie zalewają się, czyli napelniają wodą odpływową do powierzchni zewnętrznej warstwy filtracyjnej. Zalany w złożach materiał filtracyjny pozostaje w zetknięciu z wodą w ciągu $\frac{1}{2}$ godziny, w którym to czasie woda zostaje oczyszczona przez odkładanie swych, tak nierozpuszczalnych jak i rozpuszczalnych, zanieczyszczeń organicznych na powierzchni materiału filtracyjnego.

Po upływie tego czasu wodę, oczyszczoną—wypuszczają z basenu i pozostawiają go bez wody w zetknięciu z powietrzem w ciągu 4 do 6 godzin, w którym to czasie następuje regeneracja filtracyjnych własności, dzięki zniszczeniu nagromadzonych materij organicznych przez drobnoustroje i organizmy wyższe, rozmnażające się na złożu.

Zastosowanie różnego materiału filtracyjnego, różna wielkość jego ziarna, różność form basenów i ich głębokości, różne sposoby napelniania i wypróżniania basenów, różne sposoby doprowadzania do nich powietrza, wreszcie różnice w sposobach używania samych złóż przedstawiają sobą cechy oddzielnych konstrukcyj, używanych w rozmaitych miejscowościach nowego i starego świata, i w tem krótkim zestawieniu nie mogą być uwzględnione; wypada jednak zaznaczyć ogólnikowo, że wszystkie wymienione wyżej poszczególne momenty, prócz technicznych udogodnień i ekonomicznych zalet, nie wnoszą żadnych zasadniczych zmian i fundamentalnych ulepszeń do samego procesu oczyszczania wody.

Złóża polewane albo kropelkowe przedstawiają sobą ułożone, na umocowanej powierzchni, stosy materiału filtracyjnego o równej powierzchni, na którą perjodycznie zostaje rozlewana woda odpływowa. Rozlewana na powierzchnię złoża, woda spływa powoli i cienką warstwą z powierzchni każdego oddzielnego ziarna, padając w formie kropelek na następne, aby spłynąwszy po nich w ten sam sposób dosięgnąć niżej położonych. Woda, przeszedłszy warstwę filtracyjną złoża wysokości 1 i $\frac{1}{2}$ do 2 m., zazwyczaj dostatecznie się oczyszcza, pozostawiając swoje zanieczyszczenia tak rozpuszczalne jak i nierozpuszczalne na powierzchni materiału filtracyjnego.

Perjody rozlewania albo rozpylania wody na powierzchnię złóż kropelkowych są znacznie krótsze, jak w złożach zalewanych-kontaktowych, i wahają się pomiędzy 5 i 15 minutami. Tak szybkie następowanie po sobie perjodów kontaktu wody z powierzchnią złoża jest w tym systemie do-

puszczalne i odpowiednie, gdyż wskutek cienkości warstwy wody, spływającej po powierzchni materiału filtracyjnego, kontakt materji organicznych, osadzających się na powierzchni złoża z tlenem powietrza, jest stałym i tlenowe procesy rozpadu prowadzone są w nim wciąż tak podczas odpoczynku złoża, jak i podczas jego polewania.

W tym systemie złożów, jak i w poprzednim, egzystuje wiele różnych konstrukcyj, wszystkie one jednak nie wnoszą nic zasadniczego w sam grunt sprawy oczyszczania wody i różnią się między sobą tylko większą lub mniejszą sprawnością działania, łatwością eksploatacji lub finansowymi korzyściami. Nie mając tutaj możności bliżej rozpatrzyć poszczególnych konstrukcyj złożów tego systemu używanych w świecie, należy jednak zaznaczyć, że złoża polewane, albo kropelkowe, naogół biorąc, są w budowie i eksploatacji więcej ekonomiczne, jak złoża zalewane albo kontaktowe, i dlatego też otrzymały znacznie większe praktyczne rozpowszechnienie.

Zakończając omawianie oczyszczającej działalności złożów biologicznych, nie można pominąć milczeniem pewnych ulepszeń w konstrukcji złożów polewanych, wprowadzonych przez krajowe „Towarzystwo budowy i eksploatacji urządzeń sanitarnych“, mające ważne praktyczne i ekonomiczne znaczenie dla małych instalacyj, przeznaczonych dla oczyszczania ścieków oddzielnych domów, lub niezbyt wielkich ich kompleksów.

Ulepszenie to polega na zastosowaniu w charakterze materiału filtracyjnego specjalnych cegiełek betonowych, wzamian powszechnie używanych: ziarn koksu, żużla węgla kamiennego i destruktorów, bitej cegły, granitu lub innych minerałów. Cegielkom tym nadana jest w prasie taka forma, która, zabezpieczając możliwie wielką powierzchnię zetknięcia z wodą i powietrzem, daje jednocześnie możność oczyszczania filtrów bez potrzeby wyjmowania materiału filtracyjnego. Interesujące te ulepszenia ochronione przywilejem, będącym własnością wspomnianego Towarzystwa, znalazły zastosowanie na wielu stacjach oczyszczania wody odpływowej w Rosji i dały bardzo dodatnie wyniki tak co do stopnia osiąganego oczyszczania, jak i co do swej trwałości, powolnego zanieczyszczania złoża i łatwości jego oczyszczania.

Wody odpływowe przed ich wprowadzeniem na złoża biologiczne, powinny być uprzednio pozbawione cząstek zawieszonych o większych wymiarach, gdyż inaczej szybko one ją zanieczyszczają. Tu należy zaznaczyć, że drobnoustroje tlenowe, powodujące tak szybkie rozkłady materji organicznych na złożach biologicznych, korzystają przeważnie dla swego życia z materiałów odżywczych rozpuszczalnych, adsorbowanych na złożach, i niszczą je z łatwością, natomiast trudno rozkładają cząsteczki materji organicznych stałych, stanowiących zawiesiny wód odpływowych, i dlatego,

dla uniknięcia zanieczyszczenia złożeń, należy albo cząsteczki zawieszinowe z wody wydalić sposobem mechanicznym, lub też zamienić je na materję rozpuszczalną drogą biologiczną.

Pierwszy z tych sposobów należy bezwzględnie uznać za najlepszy, lecz wymaga on złożonych i kosztownych instalacyj, jest kłopotliwym i trudnym w eksploatacji, dlatego też jest dostępnym tylko dla wielkich miast z setkami tysięcy ludności, drugi nie wymaga kosztownych instalacyj, jest niezwykle prostym w eksploatacji, gdyż działa automatycznie, i dlatego jest stosowanym powszechnie dla małych i najmniejszych osiedli.

Pozostawiając na uboczu systemy mechanicznego przygotowywania wód odpływowych dla złóż biologicznych, jako mające małe zastosowanie w naszych warunkach, zwrócimy szczególną uwagę na systemy biologiczne.

Wszystkie te systemy oparte są na zatrzymywaniu wody odpływowej w basenach przez czas dłuższy, wskutek czego podlega ona w nich zagniwaniu, które zjawia się jako następstwo rozwoju i działalności drobnoustroibeztlenowców.

Beztlenowce nie mają zdolności spożytkowania dla swego życia tlenu atmosfery, a wydobywają go z materiałów odżywczych, rozkładając je na składniki, pozbawione tlenu lub też w tlen biedniejsze. Jasnem jest, że procesy życiowe beztlenowców nie mogą tak intensywnie przebiegać, jak procesy tlenowców, gdyż pierwsze muszą sobie tlen wydobywać drogą bardzo złożonych rozpadów materij organicznych, podczas gdy drugie otrzymują go w stanie gotowym z atmosfery, a ponieważ niszczenie czyli mineralizacja materij organicznych polega na ich spalaniu, t. j. przeróbce ich na związki tlenem nasycone, przeto mineralizacja ta może być skutecznie czyniona tylko przez tlenowce, co i widzimy na złożach biologicznych. Beztlenowce, w przeciwieństwie do tlenowców, materij organicznych mineralizują, czyli spalają bardzo mało, natomiast dla uzyskania tlenu, rozczepiając je na związki mniej złożone, a więc zazwyczaj rozpuszczalne, działają wydatnie rozpuszczająco. To rozpuszczające działanie beztlenowców zostało zastosowane do rozpuszczania materij organicznych stałych, zawieszinowych w tak zwanych basenach gnilnych, — urządzeniach, przygotowujących wodę odpływową dla złóż biologicznych.

Urządzenia te przedstawiają się jako baseny, przez które woda odpływowa przepływa z bardzo małą szybkością, wskutek czego każda jej cząsteczka przebywa w basenie stosunkowo długi okres czasu, różny dla basenów różnej konstrukcji, i wahający się od 12 godzin do 24 dni.

Wskutek powolnego ruchu wody w tych basenach cząsteczki jej zawieszinowe, będąc pozbawione ruchu postępowego, rozmieszczają się w niej stosownie do ich wagi gatunkowej, zawiesziny gatunkowe cięższe opadają

na dno, tworząc osady; zawiesiny gatunkowe lżejsze wypływają na powierzchnię, tworząc kożuch.

W działaniu basenów gnilnych należy zasadniczo rozróżniać następujące momenty: a) osiadanie na dnie cząsteczek zawiesinowych wagowo cięższych; b) tworzenie się na powierzchni wody kożucha z cząsteczek zawiesinowych wagowo lżejszych; c) rozkładanie się tych odłożyń drogą biologiczną i d) wylugowywanie przez wodę rozpuszczalnych produktów rozkładu tych odłożyń.

Zawiesiny organiczne wód odpływowych są w przeważnej swej części wagowo cięższe od wody, wskutek czego na dnie basenów gnilnych tworzą się znaczne osady, które szybko by je wypełniły, gdyby nie procesy biologiczne, wpływające na ich usuwanie za pomocą też przepływającej przez nie wody.

Nagromadzone na dnie basenów gnilnych zawiesiny, przedstawiając sobą bogaty materiał odżywczy dla drobnoustroji, stają się ich hodowlą, w której one intensywnie prowadzić muszą procesy rozpuszczania stałych materij, gdyż tylko w stanie rozpuszczalnym mogą one je wchłaniać, a wciąż bieżąca woda w basenach wylugowuje je i unosi, zmuszając w ten sposób mikroby do dalszej pracy. Jak bartnik, podbierając miód z ula, zmusza pszczoły do zwiększania pracy nagromadzania miodu, tak woda, przepływająca baseny gnilne, wylugowując i unosząc produkty rozpuszczone, odżywcze dla drobnoustroji i przez nich wyrobione z zawiesin nierozpuszczalnych, zmusza je do dalszej pracy w kierunku rozpuszczania tych zawiesin.

Rezultatem tej biologicznej pracy drobnoustroji staje się zwiększanie w wodzie basenów gnilnych ilości materij organicznych rozpuszczalnych i zmniejszanie się ilości osadowych—nierozpuszczalnych. Równocześnie ze zmniejszaniem ilości osadów w basenach gnilnych następuje i zmiana ich chemicznego składu i fizycznych własności, tracą one zapach przykry, otrzymują wygląd zbliżony do humusu, mniej wchłaniają wody i są podatniejsze do prasowania w cegielki.

Ogólne zmniejszenie ilości ciał zawiesinowych w basenach gnilnych i znaczne zmniejszenie w tych ciałach zawartości wody, ogromnie zmniejsza potrzebę wywozu, doprowadzając go do minimum.

Kożuch, powstający na powierzchni wody w basenach gnilnych szczególnie obficie w zimie, składa się w znacznej części z tłuszczu, trudno poddających się rozkładowemu działaniu mikrobów, wskutek czego materje składowe kożucha zostają niszczone przeważnie przez larwy owadów, szczególnie latem i w basenach otwartych.

Konstrukcja basenów gnilnych bywa bardzo różnorodna; różnią się one między sobą najczęściej przeciągłością zastoju w nich wody, stosun-

kiem szerokości do długości i głębokości, urządzeniami, skierowanemi dla osiągnięcia równomiernego przepływu przez nie wody i najlepszego oddzielania części zawieszonych, wreszcie urządzeniami, mającemi na celu możliwie znaczny rozpad osadów przy najmniejszym zagniciu samej wody, jak również i urządzeniami, przeznaczonemi dla oczyszczania basenów.

Aczkolwiek bezwzględnie techniczne ulepszenia w konstrukcji basenów gnilnych mają pewne znaczenie tak pod względem ekonomicznym, jak i przygotowania wody dla dalszego jej oczyszczenia na złożach, tem nie mniej działanie ich wszystkich oparte jest na tych samych zasadach, a otrzymywane rezultaty różnią się między sobą w niewielkich odsetkach, co tylko dla wielkich bardzo instalacji ma więcej praktyczne znaczenie.

Wyjaśnwszy działanie każdego z dwóch składowych elementów oczyszczania wody metodą biologiczną, t. j. basenów gnilnych, jako czynnika, przygotowującego wodę, i złoż biologicznych, jako czynnika ją oczyszczającego, należy zaznaczyć, że pierwszy z czynników nie może być nigdy uznany za urządzenie działające samodzielnie, drugi zaś bez pierwszego działać może samodzielnie, oczyszczająco - naturalnie z pewnymi brakami, szczególnie w sensie szybszego zanieczyszczenia złoż.

Należy tutaj podkreślić, że procesy beztlenowe, jakie mają miejsce w basenach gnilnych, dołach gnilnych, tak zwanych fosses septiques, Chambeau, Moigno i t. p., nie tylko nie polepszają własności wody w sensie sanitarnym, lecz znacznie ją pogarszają, gdyż powiększając w niej ilości rozpuszczalnych materij organicznych, zwiększają jej odżywcze własności dla mikroorganizmów, wskutek czego woda wychodzi z nich znacznie więcej niemi zanieczyszczona. Doświadczenia wskazały, że jeżeli n. p. do wody, wchodzącej do tych urządzeń beztlenowych, dodać zarazków tyfusu lub cholery w ilości 1 osobnika na 1³ cm. wody odpływowej, to woda, wychodząca z nich będzie zawierać w 1³ cent. całe setki tysięcy tych zarazków.

Aczkolwiek powiedziane powinno dostatecznie jasno oświetlić znaczenie urządzeń gnilnych, tak w sensie sanitarnym jak i ich własności oczyszczających, tem niemniej jest wskazanem bliżej wyjaśnić to przykładowo, wobec pewnego zaślepienia lub aberacji, jakie istnieją w tej sprawie nie tylko u tak zwanych pseudospecjalistów, którzy nie mają najmniejszego pojęcia o procesach biologicznych i badają otrzymane rezultaty nie miarką i wagą, lecz swem wszechpotężnem okiem, ale nawet opanowały i poważniejszych badaczy, którzy niedostatecznie wniknęli w sedno doktryny pseudospecjalistów.

Jeżeli do litra wody dodać 200 gramów czystego świeżo ściętego białka kurzego, to każdy się zgodzi, że woda ta jest silnie zanieczyszczona

białkiem, czynnikiem najszkodliwszym w wodach odpływowych; jeżeli zaś do tej mieszaniny dodać trypsyny albo pepsyny z kwasem, to po krótkim czasie białko się rozpuści i woda będzie klarowną. Laik, oceniający sprawę na oko, powie, że woda została oczyszczoną, gdyż niema zawiesin; w rzeczywistości ta sama ilość materij organicznych, tylko nie w formie białka, a peptonów, pozostała w wodzie, tylko niewidzialna dla oka.

Jeżeli porcję takiejże mieszaniny 200 gr. białka ściętego z litrem wody i otrzymany uprzednio roztwór peptonów przez strawienie 200 gr. tegoż ściętego białka zasiał jedną i tą samą ilością prątków cholery lub pałeczek duru, to przekonamy się, że rozwój tych zarazków w wodzie z białkiem przetrawionym będzie w setki tysięcy i nawet dziesiątki miliardów razy szybszym, aniżeli w wodzie ze ściętym białkiem; podobnież zjawisko ma miejsce w basenach gnilnych i innych urządzeniach septycznych, stosowanych dla wody odpływowej.

W tem zjawisku leży wada pod względem sanitarnym urządzeń gnilnych, jako samodzielnych czynników w pseudo-oczyszczających wodę od zanieczyszczeń organicznych. Trzeba to pamiętać i krzyczyć kto może, że urządzenia gnilne, jako samodzielne jednostki, krzywdę zdrowotności ludzkiej przynoszą.

Złoża biologiczne dają możność oczyszczania wody odpływowej do zakreszonej z góry granicy nawet do stanu czystości, wymaganej dla wód, służących do użytku wewnętrznego i gospodarstwa domowego.

Złoża biologiczne, działając na tych samych zasadach, jak i filtry piaskowe angielskie do oczyszczania wody do picia, oczyszczają wodę odpływową nie tylko od zanieczyszczeń organicznych, lecz i od drobno-ustroji, w szczególności zaś od zarazków, i na tem ich wyższość sanitarna w stosunku do innych metod polega.

Lecz i pod względem ekonomicznym, t. j. ceny instalacji i kosztów eksploatacji, metoda biologiczna, dzięki swej prostocie i automatycznemu działaniu, przewyższa wszystkie inne metody oczyszczania wód odpływowych, a dla małych instalacyj oddzielnych domów lub posesyj jest nie do zamienienia.

Racjonalnie urządzone instalacje biologiczne nie zanieczyszczają powietrza, mogą być urządzone w najbliższym sąsiedztwie domów mieszkalnych, a dzięki automatyczności ich działania nie wymagają one bezustannej przy nich pracy człowieka, co uchyla moment roznoszenia zarazków wskutek niedostatecznej ostrożności pracowników.

Ponieważ woda, przemijająca klozety i zlewy, jak to było już wskazane wyżej, zapewnia najwięcej higieniczne wydalanie z domów wydzielin

człowieka i zanieczyszczeń gospodarskich, to ludzie, odczuwający wdzięk i korzyści kultury, dążą do zaprowadzenia u siebie tych urządzeń.

W miejscowościach, posiadających kanalizację i wodociągi, urządzenie tych instalacji nie sprawia żadnych trudności, natomiast w osiedlach nieskanalizowanych trudności spotykają się wielkie wobec niezbędności wydalania dużych objętości zanieczyszczonej wody. Jeżeli wziąć średnią rodzinę, składającą się z 5 osób, i przyjąć zużycie wody 60 litrów na osobę dziennie, t. j. najmniejszą niezbędną ilość wody dla kulturalnego bytu, to okaże się, że średnia ta rodzina dostarczy dziennie 300 litrów wody odpływowej.

Wodę tę odpływową można wydalić poza obręb domu w miejscowościach nieskanalizowanych 3 sposobami, a mianowicie: a) przez wywiezienie jej beczkami na pola lub nieużytki, b) przez spuszczenie jej do rynsztoków lub rowów i c) przez wypuszczenie jej na powierzchnię lub do głębi ziemi.

Wywóz wody beczkami, obowiązujący w tych wypadkach w Niemczech, w naszych warunkach mógłby być dostępnym tylko dla bardzo bogatych, gdyż przyjmując cenę wywozu 1 beczki parokonnej z zawartością 800 litrów wody równą 10 złotym (cena Magistratu Warszawskiego) wypadłoby na 1 osobę 25 groszy dziennie, 273 złote rocznie, i wyniosłoby na średnią rodzinę 1.368 złotych.

Dlatego też tak Rząd w przepisach sanitarnych, jako i obywatele, systemu tego nie stosują i zadawalniają się dwoma innymi.

Najwięcej rozpowszechnionym u nas jest drugi ze wspomnianych sposobów, t. j. wypuszczanie wód odpływowych do rynsztoków i rowów, i stosuje się one nawet w tak wielkich miastach, jak Łódź. Prawda, że wody w ten sposób spuszczone często podlegają uprzedniemu ich oczyszczeniu w dołach gnilnych, lecz w rzeczy samej, jak to było wskazanem wyżej, wody te oczyszczają się tam bardzo słabo i nabierają więcej szkodliwych w sensie sanitarnym własności. Wody te, otrzymując nieprzyjemny zapach wskutek gnicia w dołach gnilnych, zatrują powietrze przestrzeni, przez które przepływają, i zdolne są roznosić zarazki po całej drodze swego przebiegu, jeżeli wypadkowo do dołu gnilnego, z którego pochodzą, dostały się zarazki choroby chociażby przez jednorazowe wypróżnienie zakaźnie chorego. W wodzie dołów gnilnych pisały znajdował zarazki cholery jeszcze po dwóch miesiącach po zaniku epidemii i zniknięciu wibrjonów z wody Newy, którą klozety były przemywane. Fakt ten wskazuje, że doły gnilne mogą być momentem przedłużania i podtrzymywania epidemii.

Jest wiele prawdopodobieństw, że epidemia duru brzuszego i częste wybuchy epidemii tej choroby w Łodzi mają swe źródło w dołach gnil-

nych. Wobec powiedzianego, spuszczenie do rynsztoków i rowów wód z dołów gnilnych powinno być ze względów zdrowotnych silniej wzbronione, aniżeli wód świeżych, aczkolwiek i to ostatnie nie powinno być dopuszczalne. Jedynie tylko wody rzeczywiście oczyszczone, t. j. pozbawione zanieczyszczeń organicznych, mogą być dopuszczane do spuszczenia ich w rynsztoki i rowy.

Trzecia metoda wydalenia ścieków, w części swej, odpowiadającej wypuszczaniu ich na powierzchnię ziemi, jest dopuszczalną, wymaga tylko odpowiedniego urządzenia terenu na wzór pól irygacyjnych. Metoda ta rzadko bywa stosowaną wobec cen gruntu w bliskości domów mieszkalnych, pewnego zapachu, z którym jest związana i pewnych natury estetycznej uprzedzeń. Spuszczanie wód odpływowych drogą przesączania ich do gruntu na pewnej głębokości, t. j. przy pomocy tak zwanych studzien wchłonnych, jest drugą modyfikacją uprzedniej metody, lecz jest od niej o wiele szkodliwszą i nie może być pod żadnym pozorem dopuszczalną.

Studnie wchłonne, zanieczyszczając i zarażając grunt i wody gruntowe, służące najczęściej jako źródło wody dla potrzeb domowych, przynoszą wielką krzywdę pod względem zdrowotnym i tem dotkliwszą, że ukrytą, gdyż zanieczyszczanie tą drogą wód gruntowych może wyrzucić swój wpływ szkodliwy na względnie bardzo oddalone miejscowości. Dla ułatwienia wchłaniania wody odpływowej w studniach wchłonnych, często przepuszczają ją przez doły gnilne dla zmniejszenia ilości zawiesin. Technicznie jest to celowe, lecz ze względów sanitarnych niedopuszczalnym, gdyż woda z tych dołów, jako mogąca być więcej szkodliwą, tembardziej nie powinna być wpuszczaną do studzien wchłonnych. Władze zdrowia powinny zwrócić baczną uwagę na tę ważną sprawę i w pierwszej linii podjąć z nią walkę w miejscowościach leczniczych, np. w Otwocku, gdzie studnie wchłonne stały się klęską miejscową.

Z powyższego zestawienia sposobów usuwania wód odpływowych w miejscowościach nieskanalizowanych, tak ze strony praktycznej możliwości wykonania jak i ze względów sanitarnych, pozostaje dwa: wywóz lub spuszczenie ich do rynsztoków i rowów po uprzednim ich należytem oczyszczeniu drogą złóż biologicznych.

Poza stroną sanitarną—ekonomiczną, t. j. koszty instalacji i eksploatacji, ma w danej sprawie rozstrzygające znaczenie. Przytoczone w niżej podanej tablicy przeciętne dane kosztów instalacji i eksploatacji tych dwóch systemów, obliczone w granicach przeznaczenia dla 50 do 5.000 osób, wykazują najlepiej bezwzględną przewagę systemu oczyszczenia na złożach biologicznych ponad wywozem.

T A B L I C A.

Liczba osób branych w ra- chubę	System wywozowy			System złóż biologicznych		
	Koszt instalacji Zł. p.	Roczny koszt eksplo- atacji Zł. p.		Koszt instalacji Zł. p.	Roczny koszt eksplo- atacji max. Zł. p.	
		Ogółem	Na 1 miesz- kańca		Ogółem	Na 1 miesz- kańca
50	$\frac{1}{5}$ — $\frac{1}{8}$ kosztów instalacji przy systemie złóż biologicznych	13.650	273	4600	150	3
100		27.300	273	7500	200	2
150		40.950	273	10.600	210	1,4
200		54.600	273	15.000	240	1,2
300		81.900	273	24.000	300	1,0
500		136.500	273	40.000	425	0,85
1000		273.000	273	50.000	750	0,75
5000		1.365.000	273	64.000	2500	0,50

Zestawienia tablicy wskazują, że koszty oczyszczania wód odpływowych, licząc na jedną osobę, przy zastosowaniu złóż biologicznych znacznie się zmniejszają ze zwiększeniem instalacji, i dlatego wielkie centralne stacje miejskie, obsługujące potrzeby dziesiątek i setek tysięcy ludności, podług przedwojennych danych miast zagranicznych, które je urządziły, są niepomiarne niższe od przytoczonych i dlatego miasta powinny dążyć do budowy kanalizacji i centralnego oczyszczania wód odpływowych.

Póki jednakże to nastąpi, to miasta i osady, w szczególności zaś zdrojowiska, uzdrowiska i lotniska powinny pozwalać na budowę urządzeń asenizacyjnych wodnych tylko pod warunkiem, że odpływowe wody będą usuwane drogą wywozu albo wypuszczane po uprzednim ich należytem oczyszczeniu na złożach biologicznych.

Każde inne rozwiązanie tej sprawy doprowadzi albo do zanieczyszczenia gleby i wód gruntowych, albo zamieni publiczne wodozbiory w cuchnące kałuże, niszczące zdrowotność jak samych tych miejscowości, tak i otaczających je.

Zarządy i Rady Miejskie, zaszczytni ojcowie ludności, powinni zawsze mieć na uwadze, że zdrowie jest największym darem przyrody i bogactwem narodu i że zdrowie to w znacznej mierze jest uzależnionem od warunków dobrej asenizacji.

Dwa Rozporządzenia p. Prezydenta Rzeczypospolitej.

Poniżej podajemy dwa Rozporządzenia P. Prezydenta Rzeczypospolitej, dotyczące samorządu.

Są to wprowadzie rozporządzenia czasowe, gdyż z chwilą uchwalenia nowych ustaw samorządowych ustaną siłą faktu, ale są zarazem znakomitym wyrazem tych dążeń, które nie od dziś nurtują w Ministerstwie Skarbu odnośnie do samorządów.

Zapanował tam duch delegowania nadzorców ze strony skarbu wszędzie gdzie się da: do banków, do towarzystw kredytowych i — jak dziś — do samorządów i instytucyj publiczno prawnych.

Istotna władza nadzorcza — Ministerstwo Spraw Wewnętrznych schodzi po Rozporządzeniu na plan dalszy, bo na zasadzie § 2 Rozporządzenia z dn. 22 grudnia nie istotna władza nadzorcza, a Minister Skarbu w porozumieniu z władzą nadzorczą mianuje delegata. Ponieważ zaś § 1 Rozporządzenia ma bardzo mętną redakcję, pod którą podciągnąć można każdy samorząd i każdy związek publiczno prawny — faktycznie więc cały nadzór przeszedł w ręce Ministra Skarbu. Jak bowiem ustalić „obciążenie płatników ponad istotną możność”, „pomieszczenie w budżecie wydatków nie wynikających z istotnej potrzeby”, „nieprawidłowość wewnętrznej administracji gospodarczej” i kto jest w tym względzie kompetentny, kto będzie orzekał o tem, co jest obciążeniem nadmiernem? — A jednak w razie jednej z przyczyn podanych w § 1 może nastąpić mianowanie delegata na rachunek, oczywiście, samorządu.

Prawa delegata są ważkie, właściwie, z chwilą jego mianowania samorząd ustaje i przeistacza się w rząd komisaryczny, tyle tylko, że pozostaje droga zwykła odwołania, ale jak na takim przewlekaniu wyjdą sprawy gminy — tego Rozporządzenie nie przewidziało.

I mimo że art. 9 twierdzi, iż dotychczasowe uprawnienia władz nadzorczych normalnych trwają i nadal z powyższych już słów wynika, iż roz-

porządzenie godzi zarówno w samorząd — odbierając mu całkowicie prestige, jak i w prawa dotychczasowej władzy nadzorczej — Ministra Spraw Wewnętrznych. Oba te czynniki zeszyły na plan drugi — pierwsze skrzypce ujmując w gospodarce gminnej Minister Skarbu.

Nie długo czekać będziemy na wyniki Rozporządzenia. Na samorządy spadnie nowy wydatek utrzymywania p. delegatów, ich pomocników i rzeszy rzeczoznawców, i rząd skarbowy z rąk wybrańców ludności przejdzie w ręce urzędników Ministra skarbu.

Czy gospodarka społeczna nie dozna dalszego rozstroju — zobaczymy wkrótce.

Drugie Rozporządzenie z dnia 30 grudnia r. z. również dotyka jednej z kardynalnych zasad samorządności gmin — prawa wynagradzania swych pracowników.

Rząd po spauperyzowaniu własnych urzędników i pozbyciu się skutkiem niskich płac najlepszego elementu urzędniczego, z kolei wkracza w dziedzinę życia samorządów.

Wbrew ostrzeżeniom Związku miast i osób, które znają dobrze potrzeby samorządów — rozporządzenie wyszło w formie, która bynajmniej nie wróży samorządom rozkwitu.

Że tu i owdzie zdarzać się mogły nadużycia, nie dowodzi, by samorządy pracowały drogo.

Budżet na r. b. m. st. Warszawy wykazuje, iż opłata personelu wynosi 23⁰/₁₀₀ budżetu zwyczajnego, a 15⁰/₁₀₀ całego budżetu wraz ze wszystkimi świadczeniami. Cyfry te są o wiele niższe od odnośnych cyfr w budżecie państwowym. Nie jest bowiem zasadą dobrej gospodarki praca z dużym, źle płatym personelem, ale z małym, a dobrze płatym. Tę zasadę podważa Rozporządzenie.

Nie wolno odtąd, aby urzędnik m-tu otrzymywał powyżej uposażenia V kategorii czyli 600 zł. i to wtedy, gdy ma wykształcenie wyższe. Ciekawa rzecz ilu to lekarzy, inżynierów i prawników znajdują samorządy chętnych do poświęcenia się pracy samorządowej, jeżeli kresem ich marzeń może być w stolicy uposażenie urzędnika V kategorii (§ 8) z tymczasowym dodatkiem 15⁰/₁₀₀; a jeśli urzędnik ma studia nieukończone może co najwyżej pretendować do VII kategorii płacy.

Jeżeli urzędnik państwowy ma widoki dojścia do III stopnia w drodze zwykłego awansu, przed urzędnikiem gminy zamknięto klapę na V stopniu, mimo że jego kwalifikacje praktyczne i umysłowe mogą być o wiele wyższe od odnośnego urzędnika państwowego.

W urzędach państwowych wyjątkowo od urzędnika wymaga się zdolności gospodarczych, raczej znajomości ustaw i umiejętnego ich zastawa-

nia, wprost przeciwnie w samorządzie gminnym, który jest tylko czynnością gospodarczą, tu urzędnik najwyższego stopnia — naczelnik wydziału — nie może być bezduszną machiną do śruby podatkowej, lub suchego traktowania spraw administracyjnych, ale musi posiadać inicjatywę, dającą postęp gospodarce odnośnego działu. Dla samorządów kierownik budownictwa miejskiego to nie tylko urzędnik wykończający lepiej lub gorzej plany dróg, domów, szkół i pilnujący aby odpowiadały literze prawa, ale inicjator rozwoju budownictwa, planujący rozwój miasta na długie lata, unikający kroków, któreby rozwój ten mogły powstrzymać. Dla samorządów naczelnik szpitalnictwa to nie tylko urzędnik, który pilnuje porządku w szpitalach, ale baczny gospodarz, pilnujący aby ta gałąź gospodarki odpowiadała potrzebom istotnym ludności we wszystkich dążeniach i w wykonaniu.

Nie trzeba dalszych przykładów, aby zrozumieć, że wtłoczenie bezkrytyczne płac urzędników miejskich w schemat płac urzędników państwowych doprowadzi do schematyzowania życia samorządowego i do skostnienia w formach przeżytych. A chyba nie to było celem prawodawcy.

Zaznaczyć trzeba, że autorzy Rozporządzenia spieszą się z tem schematyzowaniem, bo w § 25 wyraźnie zaznaczają, iż wynagrodzenia wyższe ponad skalę w § 8 określoną, zarówno pracowników stałych jak i kontraktowych, mają być zrównane do 1 lipca r. b. z odnośną skalą, a w razie braku zgody — wymówienie 3 miesięczne lub przewidziane w kontrakcie.

I tylko w wypadkach wyjątkowych, za zgodą władzy nadzorczej, może gmina zatrzymać pracowników kontraktowych, o ile związek komunalny wykaże, że w interesie związku leży zatrzymanie tych pracowników.

I aby nie pozostawiać żadnej na przyszłość wątpliwości po dniu wyjścia w życie rozporządzenia, pobory nowoobieranych członków zarządu oraz pracowników mogą być normowane tylko w granicach rozporządzenia (§ 26).

Jeszcze jedno. Zdawałoby się, że w tym razie wystarcza dla samorządów jednej władzy nadzorczej — Ministra Spraw Wewnętrznych. Bynajmniej: sprawa zaliczenia odnośnych pracowników do danej grupy i szczebla odbywa się przy udziale Ministra Skarbu (§ 28).

Tyle co do pracowników miejskich.

O członkach zarządów miejskich nie zapomina rozporządzenie, robiąc wyjątek dla członków magistratów w woj. poznańskim i pomorskiem. Nie mówiąc już o tem że Rozporządzenie stoi w sprzeczności z Dekretem o Samorządzie, w którym określono prawo do oznaczenia tych wynagrodzeń radom gminnym przed wyborem, co oczywiście narusza prawa prawnie nabyte członków Magistratu, i poza b. zaborem pruskim każdy

nieuprzedzony zdziwić się musi na jakich zasadach logiki wtłoczono te wynagrodzenia w ramy liczby ludności. Według Rozporządzenia wszystkie miasta są równe co do kultury, urządzeń i potrzeb, różnią się zaś tylko liczbą ludności. Miasto o najwyżej posuniętych urządzeniach, fabryczne, posiadające liczne zakłady, jest równoznaczne z miastem, gdzie burmistrz nic właściwie nie ma do czynienia prócz spraw codziennych, bo jego gmina jeszcze nie ma żadnych urządzeń kulturalnych.

I oto w miastach do 5000 ludności najwyższa władza samorządowa nie może pobierać wyższych poborów nad grupę IX, t. j. uposażenie np. felczera oddziałowego na kolejach; w miastach z ludnością od 50—100.000, a więc np. Lublina, Częstochowy—powyżej V grupy, t. j. około 600 zł. miesięcznie. Prawda Rozporządzenie pozwala gminom na reprezentację przyznawać od 20% — 50% znów według skali ludnościowej.

Oczywiście wiceprezydenci i ławnicy są o 2 lub 3 stopnie niżsi co do wynagrodzeń i ławnicy np. nie mogą przekroczyć (w Warszawie) V grupy, a wiceprezydenci (w Warszawie) IV-ej, wiceprezydentom można przyznać 20% na reprezentację.

Z ludzi obdarzonych zaufaniem gminy czyni Rozporządzenie urzędników, wtłoczonych w szablon, oparty, na najbliżniejszej zasadzie—liczbie ludności.

Jak to da się zastosować w praktyce? Gmina upatrzyła sobie miejscowego adwokata, sędziego, inżyniera, lekarza na swego gospodarza głównego, liczy ona 20.000 ludności może więc przyznać mu wynagrodzenie 400 — 500 złotych, a wraz z dodatkiem na reprezentację 520 — 650 złotych, zależnie od jego stanu rodzinnego, i w myśl § 4 musi mu zabronić zajęć pobocznych. Czy znajdzie chętnych, którzy na okres 4, 5 czy nawet 8 lat zgodzą się na tego rodzaju warunki. Oczywiście nie, a więc szukać musi nie dobrego gospodarza, ale takiego kandydata, który zgodzi się na to wynagrodzenie, o kwalifikacjach oczywiście niższych.

I w cóż się obraca dążenie Wydziału Samorządowego Min. Sp. Wewn. do wytworzenia dobrych administratorów samorządowych, specjalistów samorządowców? Czy to jest droga po temu?

Nieuprzedzony działacz samorządowy, po przeczytaniu Rozporządzeń dojść musi do wniosku, iż rozkwit życia samorządowego w Polsce nie jest komuś po myśli, że dla zabicia drobnych usterek wytoczono armatę, która wprawdzie może w paru miejscach utracić nadużycia grona publicznego, ale godzi w istotę życia samorządowego i wbrew Konstytucji chce zapewnić preponderencję czynnikom administracyjnym nad czynnikami pochodzącymi z wyborów, wbrew Konstytucji, obok normalnych władz nadzorczych, wpro-

wadza nową władzę Ministra Skarbu, dotąd w tym zakresie nie działającą i nie przewidzianą.

Rozporządzenia są prawem, gdyż wydane zostały na zasadzie pełnomocnictw, a zatem zastosowane być muszą, ale ustaną z chwilą gdy zostaną uchwalone nowe ustawy samorządowe, które muszą przewidzieć zniesienie skutków tych rozporządzeń, jeżeli zechcą być w zgodzie z Konstytucją.

Miejmy nadzieję, że Sejm zrozumie, iż dalsze zwleknięcie z rozważeniem ustaw przynieść może nieobliczalne szkody, niepodobna bowiem przewidzieć jak głęboko sięgną oba rozporządzenia w życie samorządów.

Jakie zaś są tendencje widzimy ze świeżych wzmianek w pismach, które noszą charakter komunikatów, iż należy nie czekając na Sejm i jego prace nad samorządem czempnąć rozpisać nowe wybory do rad, gdyż Sejm obecny nie jest zdolny prędzej niż za lat 4 uchwalić złożone mu ustawy. Wybory miałyby się odbyć na zasadzie dekretu z r. 1919, którego braki uznał rząd, składając nowy projekt Sejmowi.

W kraju proworzącym byłoby nie do pomyślenia, aby tego rodzaju komunikaty ukazywały się w pismach, jest to przesądzanie nieudolności ciał prawodawczych, które winny stanąć w obronie własnej i Konstytucji, i autorów tego rodzaju komunikatów pociągnąć do odpowiedzialności. Są inne środki, niż komunikaty prasowe, dla oddziaływania na ciała prawodawcze, aby przyspieszyły niezbędne prace.

Cóż, kiedy doba obecna tak odbiegła od zasad Konstytucji i jej dążeń do oparcia na samorządzie administracji, że dziś już wszystko w dziedzinie ograniczenia samorządów wydaje się możliwością.

Ale doba ta minie i minąć musi, z pewnością w czasie najbliższym.

—Z.—

*

*

*

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej

z dnia 22 grudnia 1924 r.

o ustanawianiu delegatów rządowych przy poszczególnych samorządach i innych związkach prawno-publicznych.

Na podstawie punktu 4 lit. D. art. 1 i art. 2 ustawy z dnia 31 lipca 1924 r. o naprawie Skarbu Państwa i poprawie gospodarstwa społecznego (Dz. U. R. P. Nr. 71, poz. 687) oraz zgodnie z uchwałą Rady Ministrów z dnia 5 grudnia 1924 r. zarządzam co następuje:

§ 1. W razie stwierdzenia przy wykonywaniu przepisanych ustawami państwowego nadzoru nad gospodarką poszczególnych związków komunal-

nych i innych związków prawno-publicznych gospodarki bez budżetu lub prawidłowej rachunkowości, opóźnienia w ułożeniu budżetu, pominięcia w budżecie wydatków obowiązkowych, nieprawidłowego wykonywania budżetu, obciążenia płatników ponad istotną konieczność, pomieszczenia w budżecie wydatków nie wynikających z istotnej potrzeby, nieprawidłowego zarządu majątkiem własnym lub powierzonym, obciążenia związku wskutek nieracjonalnego zaciągania długów, zatrudnienia zbyt licznego lub kosztownego personelu, zawarcia oczywiście niekorzystnych umów, niezgodnej z przepisami obowiązującymi lokaty gotówki i t. p. nieprawidłowości wewnętrznej administracji gospodarczej — tego rodzaju wadliwość uprawnia do ustanowienia przy tych związkach delegata rządowego.

§ 2. Delegata rządowego, a w miarę potrzeby także jego zastępców, ustanawia Minister Skarbu w porozumieniu z właściwymi ministrami bądź bezpośrednio, bądź przez władze skarbowe II instancji, które działać będą w porozumieniu z właściwymi władzami administracyjnymi II instancji w granicach udzielonych im upoważnień.

§ 3. Delegat rządowy, ustanowiony przy związku komunalnym, względnie innym związku prawno-publicznym, w myśl postanowień poprzednich paragrafów, ma prawo wstrzymać każdy wydatek nieprzewidziany w budżecie lub niezgodny z przepisami o gospodarce finansowej samorządów.

§ 4. Związek komunalny, względnie inny związek prawno-publiczny, przy którym ustanowiony został delegat rządowy, jest obowiązany od chwili objęcia urzędowania przez delegata rządowego aż do chwili jego odwołania podawać do wiadomości delegatowi przed uskutecznieniem te wszystkie wydatki, które delegat oznaczy.

§ 5. Delegat rządowy może w związku komunalnym, względnie innym związku prawno-publicznym, przy którym został ustanowiony, przeprowadzać czynności, które uzna za konieczne do wykonania swego zadania (§ 3).

W szczególności delegat rządowy może:

- a) przeprowadzać rewizję całokształtu gospodarki i majątku związku, oraz wszystkich przedsiębiorstw, zakładów i instytucyj, stanowiących własność związku lub przezeń administrowanych, dzierżawionych lub dotowanych,
- b) przeglądać wszelkie akty, dokumenty, zapiski i księgi uchwał organów związku, oraz badać na miejscu wszystkie biura, zakłady, instytucje i cały majątek ruchomy i nieruchomy związku,
- c) żądać wyjaśnień od wszystkich organów związku,
- d) być obecnym z głosem doradczym na wszystkich posiedzeniach

organów uchwalających i wykonawczych związku, o których powinien być w czas powiadomiony,

- e) przeprowadzać wszelkie innego rodzaju czynności, które uzna za konieczne dla zbadania celowości wydatków,
- f) powoływać do pomocy w swych czynnościach rzeczoznawców, określając ich uprawnienia w granicach zakresu własnych atrybucyj oraz ustalając wysokość ich wynagrodzenia.

Czynności wymienione w p. a), wykonywa delegat rządowy w porozumieniu z właściwą władzą nadzorczą. W razie różnic zdań pomiędzy delegatem rządowym a właściwą władzą nadzorczą związku ostateczna decyzja należy do Ministra Skarbu, działającego w porozumieniu z właściwym ministrem.

Związek komunalny, względnie inny związek prawno-publiczny, przy którym ustanowiony został delegat rządowy, jest obowiązany udzielać delegatowi na żądanie tegoż wszelkich informacji, dotyczących działalności związku, oraz zezwolić delegatowi na przeprowadzenie wyżej określonych czynności.

§ 6. Przeciwnie zarządzeniom delegata rządowego przysługuje związkowi, którego te zarządzenia dotyczą, prawo wniesienia przedstawienia do tej władzy, przez którą delegat został ustanowiony.

Przeciwko decyzji władz II instancji przysługuje prawo odwołania się do Ministra Skarbu, który rozstrzyga w porozumieniu z właściwymi ministrami.

Decyzja Ministra Skarbu w przypadku powyższym, jak również w przypadku wniesienia doń w I instancji przedstawienia, jest ostateczna w toku postępowania administracyjnego.

Zarówno przedstawienie jak i odwołanie powinno być wniesione w ciągu dni 14 od dnia zawiadomienia o zarządzeniu delegata względnie o decyzji władzy, wydanej na skutek wniesionego przedstawienia.

Wniesienie przedstawienia, względnie odwołania nie ma mocy wstrzymującej zarządzenie delegata.

§ 7. Wydatki, związane z ustanowieniem delegata rządowego, pokrywa w całości ten związek, przy którym delegat został ustanowiony.

§ 8. Minister Skarbu, względnie władze skarbowe II instancji określają przy mianowaniu delegatów rządowych terminy i formę sprawozdań, które składać mają delegaci, jak również ustalają wysokość wynagrodzenia delegatów rządowych, oraz ewentualnych ich zastępców.

§ 9. Niniejsze rozporządzenie nie narusza innych uprawnień władz nadzorczych w stosunku do związków komunalnych i innych związków prawno-publicznych przewidzianych w innych ustawach i rozporządzeniach.

§ 10. Wykonanie niniejszego rozporządzenia porucza się Ministrowi Skarbu w porozumieniu z właściwymi ministrami.

§ 11. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

Prezydent Rzeczypospolitej: *S. Wojciechowski.*

Prezes Rady Ministrów i Minister Skarbu: *W. Grabski.*

Minister Spraw Wewnętrznych: *Ratajski.*

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej

z dnia 30 grudnia 1924 r.

o dostosowaniu uposażenia członków zarządu i pracowników związków komunalnych do uposażenia funkcjonariuszów państwowych.

Na zasadzie art. 1 litera D, punkt 2 i art. 2 ustawy z dnia 31 lipca 1924 r. o naprawie Skarbu Państwa i poprawie gospodarstwa społecznego (Dz. U. R. P. Nr. 71 poz. 687) postanawiam zgodnie z uchwałą Rady Ministrów z dnia 29 grudnia 1924 r. co następuje:

A. Postanowienia wstępne:

§ 1. Pobory płatnych członków zarządu i pracowników związków komunalnych oblicza się na tych samych zasadach, na jakich się oblicza pobory funkcjonariuszów państwowych (art. art. 3, 4, 5, 6 i 7 ustawy z dnia 9 października 1923 r. o uposażeniu funkcjonariuszów państwowych i wojska (Dz. U. R. P. Nr. 116 poz. 924). Ewentualne zmiany zasad obliczania poborów funkcjonariuszów państwowych dotyczyć będą automatycznie również członków zarządu i pracowników związków komunalnych.

§ 2. Płatnymi członkami zarządu związków komunalnych w rozumieniu niniejszego rozporządzenia są:

- a) w gminach miejskich: członkowie magistratów, lub członkowie zwierzchności gminnych w gminach na terenie województw: krakowskiego, lwowskiego, tarnopolskiego i stanisławowskiego, rządzących się ustawą z dnia 3 lipca 1896 r. (Dz. Ust. Kr. Nr. 51), o ile wedle ustaw dotychczasowych należało się im stałe wynagrodzenie lub płaca. Przez członków magistratów w miastach Krakowie i Lwowie należy rozumieć w myśl niniejszego rozporządzenia prezydenta i wiceprezydentów miasta;
- b) w gminach wiejskich wójtowie w województwach: białostockiem, kieleckiem, lubelskiem, łódzkim, nowogródzkim, poleskiem, warszawskim, wołyńskim i okręgu administracyjnym wileńskim, zaś w województwach: pomorskiem i poznańskim sołtysi, wybierani na lat 12 i ławnicy;

- c) w krajowych związkach komunalnych województw: pomorskiego i poznańskiego starostowie krajowi.

§ 3. Pracownikami komunalnymi w rozumieniu niniejszego rozporządzenia — przy uwzględnieniu stosunków prawnych, wytworzonych w tym względzie w poszczególnych b. dzielnicach — są wszyscy płatni pracownicy:

- a) których stosunek prawny do związku komunalnego normuje ustawa o mianowaniu i zaopatrzeniu urzędników komunalnych z dnia 30 lipca 1899 r. (Zb. Ust. Prus. str. 141);
- b) którzy przyjęci byli na stałe przez związek komunalny i zajmują posady służbowe, przewidziane w etacie organizacyjnym związku, uchwalonym przez reprezentację (organ uchwalający) związku, oraz w myśl uchwały tego związku mają prawo do zaopatrzenia emerytalnego, a ich stosunek służbowy może być rozwiązany tylko z ważnych powodów, przewidzianych w odnośnej uchwale związku komunalnego; .
- c) którzy przyjęci zostali przez związek komunalny na posady służbowe, przewidziane w uchwalonym przez reprezentację (organ uchwalający) związku etacie organizacyjnym, jednakże bez praw emerytalnych i z możliwością odwołania lub wypowiedzenia ich stosunku służbowego;
- d) którzy przyjęci zostali kontraktowo przez związek komunalny na zasadzie umowy prywatno-prawnej do odwołania lub za wypowiedzeniem.

Postanowienia niniejszego rozporządzenia nie dotyczą pracowników, zatrudnionych w przedsiębiorstwach komunalnych oraz pracowników czasowych, przyjętych przez związek komunalny na służbę pomocniczą niestałą, z wynagrodzeniem pozaetatowem, wyznaczonem przez zarząd związku.

O tem, co w myśl niniejszego rozporządzenia należy uważać za przedsiębiorstwa komunalne, decyduje w każdym poszczególnym przypadku uchwała reprezentacji (organu uchwalającego) związku komunalnego, zatwierdzona przez władzę nadzorczą.

B. Postanowienia, odnoszące się do członków zarządu i pracowników gmin miejskich.

§ 4. Pobory burmistrzów (prezydentów, naczelników gmin) nie mogą przekraczać w zależności od liczby ludności gmin miejskich poborów, odpowiadających następującym grupom uposażenia funkcjonariuszów państwowych według ustawy z dnia 9 października 1923 r. (Dz. U. R. P. № 116, poz. 924).

Liczba ludności:	Pobory według grupy uposażenia:
do 5.000	IX,
ponad 5.000— 10.000	VIII,
„ 10.000— 25.000	VII,
„ 25.000— 50.000	VI,
„ 50.000—100.000	V,
„ 100.000—250.000	IV,
„ 250.000—	III,
w mieście st. Warszawie	II.

Burmistrzowie (prezydenci, naczelnicy gmin) mogą otrzymać pobory najwyższych grup uposażenia, dopuszczalnych dla nich w myśl poprzedniego ustępu niniejszego paragrafu, tylko w takim przypadku, gdy praca ich w magistracie (zwierzchności gminnej) ma charakter pracy stałej i stanowi dla nich główne zajęcie.

Wyjątki od powyższych postanowień są dopuszczalne na zasadzie postanowień § 20 niniejszego rozporządzenia.

§ 5. Pobory zastępców burmistrzów (wiceprezydentów, zastępców naczelników gmin), jakoteż wszystkich innych płatnych (ze stałym wynagrodzeniem) członków magistratów (zwierzchności gminnych), którzy stale czas swój poświęcają zajęciom w magistratach (zwierzchnościach gminnych), mają być niższe od uposażenia burmistrzów (prezydentów, naczelników gmin) w tychże gminach.

W mieście stoł. Warszawie pobory wiceprezydentów nie mogą przekraczać poborów odpowiadających IV grupie, zaś pobory ławników — poborów, odpowiadających V grupie uposażenia funkcjonariuszów państwowych według ustawy z dnia 9 października 1923 r. (Dz. U. R. P. № 116, poz. 924).

§ 6. Burmistrzom (prezydentom, naczelnikom gmin), zastępcom burmistrzów (wiceprezydentom, zastępcom naczelników gmin) i członkom magistratów (zwierzchności gminnych), których praca w magistracie (zwierzchności gminnej) nie stanowi dla nich zajęcia głównego, można przyznać jedynie odszkodowanie, odpowiadające rodzajowi ich pracy i ilości czasu, poświęcanego gminie miejskiej.

Odszkodowanie to powinno być w każdym razie odpowiednio niższe od poborów ustalonych w § 4 i 5.

§ 7. Prezydentom miast i burmistrzom (naczelnikom gmin) rada miejska (gminna) może przyznać dodatek reprezentacyjny w wysokości, nieprzekraczającej:

w gminach miejskich	do 15.000 mieszkańców	20 ⁰ / ₀
"	"	ponad 15.000 do 50.000 m.
"	"	" 50.000 mieszkańców
w m. st. Warszawie		50 ⁰ / ₀

poborów, przypadających im zgodnie z § 4 niniejszego rozporządzenia.

W miastach, liczących ponad 100.000 mieszkańców, mogą także wiceprezydenci otrzymać dodatek reprezentacyjny do wysokości 20⁰/₀ poborów, przypadających im zgodnie z § 5.

§ 8. Pobory pracowników miejskich — w zależności od liczby ludności — nie mogą przekraczać poborów, odpowiadających następującym grupom uposażenia funkcjonariuszów państwowych według ustawy z dnia 9 października 1923 roku (Dz. U. R. P. Nr. 116, poz. 924);

w gminach miejskich do 5.000 mieszkańców — poborów według IX grupy,

w gminach miejskich ponad 5,000 do 10,000 mieszkańców — poborów według VIII grupy.

w gminach miejskich ponad 10,000 do 25,000 mieszkańców — poborów według VII grupy,

w gminach miejskich ponad 25,000 do 100,000 mieszkańców — poborów według VI grupy,

w gminach miejskich ponad 100,000 mieszkańców — poborów według V grupy,

a w zasadzie powinny być niższe od poborów płatnych członków magistratu (zwierzchności gminnych), którzy stale swój czas poświęcają zajęciom w magistratach (zwierzchnościach gminnych).

W granicach wyżej wskazanych grup najwyższą grupą uposażenia dopuszczalną dla pracowników z ukończonem wyższem wykształceniem jest grupa V, dla pracowników z nieukończonem wyższem, a ukończonem średniem wykształceniem grupa VII, zaś dla pracowników z nieukończonem średniem i z niższem wykształceniem grupa VIII.

Wyjątki od powyższych postanowień są dopuszczalne na zasadzie postanowień § 20 niniejszego rozporządzenia.

§ 9. Minister Spraw Wewnętrznych ma prawo ze szczególnych powodów, zasługujących na uwzględnienie, przenieść poszczególne miasta do kategorii wyższej od tej, do jakiej należałoby je zaliczyć w zależności od liczby ich ludności na zasadzie postanowień poprzednich paragrafów, a to zależnie od rozwoju gospodarczego tych miast.

C. Postanowienia, odnoszące się do członków zarządu i pracowników niektórych gmin wiejskich, położonych na obszarze województw: pomorskiego i poznańskiego i wszystkich gmin wiejskich, położonych na obszarze województw: białostockiego, kieleckiego,

lubelskiego, łódzkiego, nowogródzkiego, poleskiego, warszawskiego, wołyńskiego i okręgu administracyjnego wileńskiego, do pracowników powiatowych związków komunalnych, wreszcie do pracowników krajowych związków komunalnych w województwach: pomorskiem i poznańskim.

§ 10. Uposażenie członków zarządu i pracowników w tych gminach wiejskich województw: pomorskiego i poznańskiego, w których są oni płatni, oblicza się według zasad, ustalonych w poprzednich paragrafach dla członków zarządu i pracowników gmin miejskich.

§ 11. Pobory pisarzy w gminach wiejskich województw: białostockiego, kieleckiego, łódzkiego, nowogródzkiego, poleskiego, warszawskiego, wołyńskiego, i okręgu administracyjnego wileńskiego—wyjąwszy przypadki, przewidziane w § 20 niniejszego rozporządzenia—nie mogą przekraczać poborów, odpowiadających IX grupie, zaś pobory pomocników pisarzy w tychże gminach — XII grupie uposażenia funkcjonariuszów państwowych według ustawy z dnia 9 października 1923 roku (Dz. U. R. P. № 116, poz. 924).

§ 12. O ile pisarz gminny nie korzysta z bezpłatnego mieszkania, opału i światła w naturze, to otrzymuje od gminy odpowiedni równoważnik pieniężny, który za mieszkanie, opał i światło nie może przekraczać 25⁰/₁₀₀ poborów, przypadających pisarzowi w myśl przepisu poprzedniego paragrafu.

§ 13. Pobory wójtów w gminach wiejskich województw: białostockiego, kieleckiego, lubelskiego, łódzkiego, nowogródzkiego, poleskiego, warszawskiego, wołyńskiego i okręgu administracyjnego wileńskiego nie mogą przekraczać tych grup uposażenia funkcjonariuszów państwowych, które ustalone zostały w § 11 dla pisarzy gminnych. Wysokość tych poborów w granicach powyższych ustala wydział powiatowy w zależności od czasu, poświęcanego przez wójta gminie.

Wójtom, posiadającym odpowiednie kwalifikacje, których praca w zarządzie gminnym stanowi główne ich zajęcie, można przyznać pobory według grupy bezpośrednio wyższej od grupy, wskazanej w ustępie 1 niniejszego paragrafu.

§ 14. Pobory pracowników powiatowych związków komunalnych wyjąwszy przypadki, przewidziane w § 20 niniejszego rozporządzenia — nie mogą przekraczać poborów, odpowiadających następującym grupom uposażenia funkcjonariuszów państwowych według ustawy z dnia 9 października 1923 roku (Dz. U. R. P. № 116, poz. 924):

grupy VI — dla pracowników z ukończonem wyższem wykształceniem,

grupy VII — dla pracowników z ukończonem średniem wykształceniem.

§ 15. Pobory starostów krajowych w województwach: pomorskiem i poznańskim nie mogą przekraczać poborów, odpowiadających IV grupie, zaś pobory zastępców starostów — poborów, odpowiadających V grupie uposażenia funkcjonariuszów państwowych według ustawy z dnia 9 października 1923 r. (Dz. U. R. P. № 116, poz. 924).

W przypadku, przewidzianym w § 19, punkt 2 niniejszego rozporządzenia, może być do wysokości poborów, określonych w poprzednim ustępie, zastosowane postanowienie ustępu pierwszego wymienionego paragrafu.

Sejmik wojewódzki może przyznać dodatek reprezentacyjny starostom krajowym do wysokości 50%, zaś zastępcom starostów krajowych do wysokości 20% poborów, przypadających im wedle postanowień niniejszego paragrafu.

§ 16. Najwyższem uposażeniem, dopuszczalnem dla pracowników krajowych związków komunalnych w województwach: pomorskiem i poznańskim jest:

- a) dla pracowników z ukończonem wyższem wykształceniem — uposażenie, odpowiadające grupie V;
- b) dla pracowników z nieukończonem wyższem, a z ukończonem średniem wykształceniem uposażenie, odpowiadające grupie VII;
- c) dla pracowników z nieukończonem średniem i niższem wykształceniem — uposażenie, odpowiadające grupie VIII uposażenia funkcjonariuszów państwowych według ustawy z dnia 9 października 1923 r. (Dz. U. R. P. № 116, poz. 924).

Wyjątki od powyższego postanowienia są dopuszczalne na zasadzie postanowień § 19 niniejszego rozporządzenia.

D. Postanowienia ogólne.

§ 17. Djety i koszty podróży w granicach Państwa płatnych członków zarządu i pracowników związków komunalnych oblicza się w zależności od grupy ich uposażenia na tych samych zasadach, na jakich się oblicza diety i koszty podróży funkcjonariuszów państwowych.

Do diet nie odnoszą się żadne dodatki komunalne.

§ 18. Świadczenia w naturze (mieszkanie, opał, światło i t. p.), otrzymywane przez członków zarządów miejskich (magistratów, zwierzchności gminnych), tudzież przez pracowników gmin miejskich i powiatowych związków komunalnych, świadczenia w naturze, otrzymywane przez starostów krajowych w b. dzielnicy pruskiej, jak również przez członków zarządu i pracowników gmin wiejskich w b. dzielnicy pruskiej, których uposażenie unormowane zostanie w myśl § 10, nadto świadczenia w naturze, otrzymywane przez pisarzy gminnych w b. zaborze rosyjskim poza

mieszkaniem, opałem i światłem, wreszcie świadczenia w naturze, otrzymywane przez pomocników pisarzy gminnych w b. zaborze rosyjskim, potrąca się z ich poborów według norm, ustalonych przez reprezentację (organ uchwalający) odnośnych związków komunalnych, a zatwierdzonych przez władzę nadzorczą.

§ 19. Płatnym członkom zarządu i pracownikom związków komunalnych związki te mogą uchwałą swych reprezentacji (organów uchwalających) zatwierdzoną przez władzę nadzorczą, przyznać pobory, przywiązane do grupy bezpośrednio wyższej od tej, jaka im się należy według przepisów poprzednich paragrafów niniejszego rozporządzenia w przypadkach:

1) posiadania wyższego wykształcenia fachowego, teoretycznego lub wiedzy praktycznej i wykazania wybitnych zdolności administracyjnych,

2) położenia wybitnych zasług na polu pracy samorządowej.

§ 20. Reprezentacje (organy uchwalające) związków komunalnych uchwalają w formie statutu etat stanowisk służbowych dla pracowników danego związku z określeniem wymaganych dla tych stanowisk kwalifikacji i przywiązanych do nich norm uposażenia według zasad poprzednich paragrafów niniejszego rozporządzenia.

Statut ten, oraz ewentualne jego zmiany, podlegają zatwierdzeniu władzy nadzorczej.

E. Postanowienia przejściowe i końcowe.

§ 21. Aż do czasu ustawowego uregulowania praw i obowiązków pracowników związków komunalnych może być przyznany tymże pracownikom dodatek komunalny w wysokości, nieprzekraczającej 15% poborów, ustalonych dla nich na podstawie §§ 8, 10, 11, 14 i 16.

W województwach: nowogrodzkim, poleskim, wołyńskim, oraz powiatach: grodzieńskim i wołkowyskim, tudzież w gminach: białowieskiej, masiewskiej i suchopolskiej powiatu bielskiego, województwa białostockiego i na obszarze ziemi wileńskiej może wojewoda (Delegat Rządu w Wilnie) na podstawie uchwały związku komunalnego przyznać dodatek wyższy aniżeli określony w ustępie poprzednim. Maksymalna wysokość tego dodatku nie może jednak przekraczać 25% poborów i powinna być uzależniona od warunków miejscowych.

§ 22. Dodatek pieniężny przyznawany starostom powiatowym z funduszy powiatowych związków komunalnych za czynności, spełniane przez nich jako przewodniczących wydziałów powiatowych, względnie kierowników tymczasowych zarządów powiatowych, nie może przekraczać 75% poborów według grupy VI, szczebel „a”, samotny. Dodatek ten zmniejsza się o wartość świadczeń, otrzymywanych przez starostę od powiatowych

związków komunalnych w naturze. Wartość tę oblicza się według norm, ustalonych przez wojewodę.

Zastępcy starosty może być przyznany dodatek pieniężny z fundusów powiatowych związków komunalnych tylko o tyle o ile bez przerwy pełni obowiązki przewodniczącego wydziału powiatowego dłużej niż jeden miesiąc i w stosunku do czasu wykonywania zastępstwa; w tym jednak przypadku starosta dodatku nie otrzymuje — wyjąwszy przypadki choroby i normalnego urlopu.

Uchwała sejmiku przyznająca dodatek staroście (zastępcy) wymaga zatwierdzenia wojewody.

Uchwalone przez sejmiki powiatowe dodatki dla starostów względnie ich zastępców, mają być im wypłacane bezpośrednio przez kasy skarbowe z sum komunalnych związków powiatowych.

Sposób asygnowania tych dodatków określi rozporządzenie Ministra Skarbu wydane w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych.

§ 23. Poszczególne związki komunalne przeprowadzą zaliczenie swoich pracowników — w zależności od kwalifikacji — do jednej z trzech kategorii stanowisk, przewidzianych w §§ 8, 14 i 16 niniejszego rozporządzenia, oraz zaszeregują swoich członków zarządu i pracowników pod względem pborów do odnośnych grup uposażenia w granicach wskazanych niniejszem rozporządzeniem. Ustalenie szczebla uposażenia w odnośnej grupie nastąpi na tych samych zasadach, na jakich zaliczeni zostali do szczebli uposażenia funkcjonariusze państwowi (art. art. 98, 99 i 100 ustawy z dnia 9 października 1923 r. o uposażeniu funkcjonariuszów państwowych i wojska—Dz. U. R. P. № 116 poz. 924).

Zaliczenia do kategorii stanowisk oraz zaszeregowania do grup uposażenia dokona zarząd (organ wykonawczy) odnośnego związku komunalnego w granicach etatów ustalonych w myśl § 20 niniejszego rozporządzenia.

Dotychczasowi pracownicy związków komunalnych, nieposiadający kwalifikacji, wymaganych w myśl postanowień poprzednich paragrafów mogą być zaliczeni na podstawie uchwały reprezentacji (organu uchwalającego) związku komunalnego do kategorii wyższej, o ile na zajmowanym przez nich stanowisku służbowym, dla którego wymagane są wyższe od posiadanych przez nich kwalifikacje, wykazali dostateczne uzdolnienie do wykonywania tych zadań. Uchwała związku komunalnego w tym względzie wymaga zatwierdzenia władzy nadzorczej.

§ 24. Ustalenie etatu stanowisk służbowych w myśl § 20 niniejszego rozporządzenia na rok 1925 ma być dokonane przez związki komunalne przed dniem 1 lipca 1925 roku.

§ 25. Członkowie zarządu związków komunalnych w województwach;

pomorskiem i poznańskim, urzędujący w chwili wejścia w życie niniejszego rozporządzenia, zatrzymują dotychczasowe płace aż do upływu okresu urzędowania, na który zostali wybrani lub ustanowieni.

Stałe wynagrodzenie lub płaca członków zarządu związków komunalnych w województwach: białostockiem, kieleckiem, lubelskiem, łódzkim, nowogrodzkim, poleskiem, warszawskim, wołyńskim i okręgu administracyjnym wileńskim oraz w województwach: lwowskim, krakowskim, staniśławowskim i tarnopolskim — o ile są wyższe aniżeli należne w myśl postanowień niniejszego rozporządzenia muszą być zrównane w czasie do dnia 1 kwietnia 1925 roku z uposażeniem, które się im należy na zasadzie postanowień niniejszego rozporządzenia.

Pracownicy związków komunalnych, do których stosują się punkty a) i b) § 3, pobierający obecnie uposażenie wyższe aniżeli im się należy w myśl postanowień niniejszego rozporządzenia, zatrzymują dotychczasowe uposażenia służbowe tak długo póki uposażenie należne im, obecnie na zasadzie postanowień niniejszego rozporządzenia, nie zrówna się wskutek awansu lub posunięcia się do wyższych szczebli płac z uposażeniem dotychczas pobieraniem.

Pobory pracowników związków komunalnych, o których mowa w punkcie c § 3, o ile są wyższe aniżeli należne im w myśl niniejszego rozporządzenia, muszą być zrównane w czasie do dnia 1 lipca 1925 roku z poborami, które się im należą na zasadzie postanowień niniejszego rozporządzenia.

Wynagrodzenie kontraktowych pracowników związków komunalnych (§ 3, punkt d)—o ile ono jest wyższe, aniżeli dopuszczalne w myśl postanowień niniejszego rozporządzenia musi być zrównane w czasie do dnia 1 lipca 1925 roku z uposażeniem należnym im na zasadzie postanowień niniejszego rozporządzenia.

W razie braku zgody na takie zrównanie ze strony pracownika kontraktowego powinien związek komunalny po wejściu w życie niniejszego rozporządzenia rozwiązać z tymże pracownikiem stosunek służbowy, a to przy kontraktach bezterminowych—z 3-miesięcznym terminem wypowiedzenia, zaś przy kontraktach terminowych z zachowaniem terminu wypowiedzenia, przewidzianego w umowie.

Pracownicy kontraktowi mogą zatrzymać dotychczasowe wynagrodzenie tylko na zasadzie uchwały reprezentacji (organu uchwalającego) odnośnego związku, zatwierdzonej przez władzę nadzorczą. Władza ta, zatwierdzi tę uchwałę wtedy, jeżeli związek komunalny wykaze, że w interesie związku leży zatrzymanie tychże pracowników.

§ 26. Po dniu wejścia w życie niniejszego rozporządzenia pobory

nowoobieranych względnie ustanawianych członków zarządu, jak również pobory nowoprzyjmowanych pracowników związków komunalnych, mogą być normowane tylko w granicach postanowień niniejszego rozporządzenia.

§ 27. Władzami nadzorczymi, właściwemi do działania w myśl niniejszego rozporządzenia—poza wyjątkami przewidzianemi w temże rozporządzeniu—są:

- a) Wojewoda—w stosunku do gmin wiejskich i gmin miejskich z wyjątkiem m. st. Warszawy, oraz w stosunku do powiatowych związków komunalnych,
- b) Minister Spraw Wewnętrznych w stosunku do m. st. Warszawy i do krajowych związków komunalnych w województwach: pomorskiem i poznańskim.

§ 28. Wykonanie niniejszego rozporządzenia powierza się Ministrowi Spraw Wewnętrznych, a odnośnie do § 23, ustęp trzeci i czwarty — Ministrowi Skarbu w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych.

§ 29. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia i obowiązuje na całym obszarze Rzeczypospolitej z wyjątkiem województwa śląskiego.

Prezydent Rzeczypospolitej: *S. Wojciechowski*

Prezes Rady Ministrów i Minister Skarbu: *W. Grabski*

Minister Spraw Wewnętrznych: *Ratajski*

S k o r o w i d z

Ustaw i rozporządzeń, sporządzony na podstawie „Dziennika Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej” r. 1924 do Nr. 112 włącznie.

Koleje Żelazne.

Rozporządzenie Ministra Kolei z d. 19/XI — 24 r. wydane w porozumieniu z Ministrami Skarbu, Przemysłu i Handlu oraz Rolnictwa i Dóbr Państwowych o otwarciu ruchu tymczasowego na wąskotorowej linii Grójec — Nowe Miasto.

Dz. U. R. P. Nr. 101/24 poz. 935.

Rozporządzenie Rady Ministrów z d. 26/XI — 24 r. o państwowej pomocy lekarskiej dla urzędników i państwowych funkcjonariuszów niższych w służbie podlegającej Ministrowi kolei, ich rodzin, emerytów oraz etatowych pracowników państwowych kolei żelaznych.

Dz. U. R. P. Nr. 104/24 poz. 947.

Zarządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z d. 20/XI — 24 r. o wywłaszczeniu gruntów dla urządzenia dojazdu do dworca na stacji kolejowej Zagożdżon.

Dz. U. R. P. Nr. 105/24 poz. 952.

Rozporządzenie Ministra Kolei z d. 1/XII — 24 r. wydane w porozumieniu z Ministrami: Skarbu, Przemysłu i Handlu oraz Rolnictwa i Dóbr Państwowych o odroczeniu terminu wejścia w życie rozporządzenia o dopuszczeniu przewozu bagażu na będącej w budowie kolei Kutno—Płock—Radziwie.

Dz. U. R. P. Nr. 105/24 poz. 956.

Rozporządzenie Ministra Kolei z d. 11/XII — 24 r. wydane w porozumieniu z Ministrami: Skarbu, Przemysłu i Handlu oraz Rolnictwa i Dóbr Państwowych o otwarciu do użytku publicznego przebudowanej normalnotorowej kolei państwowej Nasielsk—Sierpc.

Dz. U. R. P. Nr. 109/24 poz. 983.

Zarządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z d. 15/XII — 24 r. w sprawie udzielenia koncesji na budowę i eksploatację kolei żelaznych prywatnych użytku publicznego z Zagłębia Węglowego Dąbrowskiego i Śląskiego do Inowrocławia, Łaska — Brodnicy i Warszawy.

Dz. U. R. P. Nr. 110/24 poz. 988.

Rozporządzenie Ministra Kolei z d. 11/XII — 24 r. wydane w porozumieniu z Ministrami: Skarbu, Przemysłu i Handlu oraz Rolnictwa i Dóbr Państwowych o zmianie „taksy komisowego” pobieranego przez agencje celne kolei państwowych.

Dz. U. R. P. Nr. 110/24 poz. 989.

Rozporządzenie Ministra Kolei z d. 11/XII — 24 r. wydane w porozumieniu z Ministrami: Skarbu, Przemysłu i Handlu oraz Rolnictwa i Dóbr Państwowych o zmianie „taksy opłat za roboty fizyczne”, pobieranych przez agencje celne polskich kolei państwowych.

Dz. U. R. P. Nr. 111/24 poz. 991.

Praca i Opieka Społeczna.

Rozporządzenie Prezydenta Rzplitej z dnia 15/XI—24 r. o dniach świątecznych.

Dz. U. R. P. Nr. 101/24 poz. 928.

Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z d. 13/XI—24 r. w porozumieniu z Ministrem Spraw Wojskowych i Ministrem Skarbu w sprawie umieszczania weteranów powstań narodowych 1831, 1848 i 1863 r. w zakładach opiekuńczych.

Dz. U. R. P. Nr. 103/24 poz. 946.

Rozporządzenie Rady Ministrów z d. 17/XI—24 r. o wprowadzeniu w życie ustawy z dnia 2/VII—24 r. w przedmiocie pracy młodocianych i kobiet.

Dz. U. R. P. Nr. 105/24 poz. 954.

Przemysł i Handel.

Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Dóbr Państwowych z d. 14/XI—24 r. wydane w porozumieniu z Ministrami: Spraw Wewnętrznych, Kolei, Przemysłu i Handlu oraz Skarbu o ograniczeniu obrotu zwierzętami i surowcami produktami pochodzenia zwierzęcego, paszą objętościową oraz niektórymi przedmiotami z Rosji, Białorusi, Ukrainy i Litwy.

Dz. U. R. P. Nr. 101/24 poz. 932.

Rozporządzenie Ministra Przemysłu i Handlu z d. 15/XI—24 r. o rozciągnięciu działania art. 14 dekretu o miarach z d. 8/II—19 r. na niektóre rodzaje narzędzi mierniczych, nieobjęte tym artykułem.
Dz. U. R. P. Nr. 101/24 poz. 933.

Rozporządzenie Ministra Przemysłu i Handlu z d. 17/XI—24 r. o wydaniu nadzwyczajnego nakładu znaczków pocztowych opłaty z napisem „Na Skarb gr. 50”.

Dz. U. R. P. Nr. 102/24 poz. 940.

Rozporządzenie Ministrów: Skarbu, Przemysłu i Handlu oraz Rolnictwa i Dóbr Państwowych z d. 22/XI—24 r. o cłach maksymalnych.
Dz. U. R. P. Nr. 102/24 poz. 943.

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Ministra Przemysłu i Handlu z d. 16/XI—24 r. wydane w porozumieniu z Ministrem Rolnictwa i Dóbr Państwowych o wyrobie i sprzedaży środków, przeznaczonych do trucia szczurów, myszy, owadów, pasorzytów zwierzęcych i t. p.

• Dz. U. R. P. Nr. 105/24 poz. 955.

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z d. 10/XII—24 r. o fuzji (łączeniu się) spółek akcyjnych i spółek z ograniczoną odpowiedzialnością.

Dz. U. R. P. Nr. 107/24 poz. 968.

Rozporządzenie Ministra Przemysłu i Handlu w porozumieniu z Ministrem Skarbu z d. 22/XI—24 r. w celu wykonania ustawy z d. 31/VII—24 r. o popieraniu przemysłu ludowego.

Dz. U. R. P. Nr. 107/24 poz. 971.

Rozporządzenie Ministrów: Skarbu, Przemysłu i Handlu oraz Rolnictwa i Dóbr Państwowych z d. 12/XII—24 r. o ulgach celnych.
Dz. U. R. P. Nr. 108/24 poz. 977.

Rozporządzenie Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 13/XII—24 r. w sprawie należytości budowlanych uiszczanych przez abonentów państwowych sieci telefonicznych nowozgłaszających się, zmieniających lokale lub cesjonariuszy.

Dz. U. R. P. Nr. 109/24 poz. 984.

Rozporządzenie Ministra Przemysłu i Handlu z d. 16/XII—24 r. w przed-

miocie egzaminu z prawa dla kandydatów na stanowiska rzeczników patentowych.

Dz. U. R. P. Nr. 111/24 poz. 992.

Rozporządzenie Rady Ministrów z d. 17/XII—24 r. w sprawie znaczków statystycznych.

Dz. U. R. P. Nr. 112/24 poz. 995.

Rozporządzenie Ministrów: Skarbu, Przemysłu i Handlu oraz Rolnictwa i Dóbr Państwowych z d. 18/XII—24 r. o częściowej zmianie rozporządzenia z d. 6/X—24 r. w sprawie ustanowienia ceł wywozowych na niektóre towary.

Dz. U. R. P. Nr. 112/24 poz. 999.

Rozporządzenie Ministra Przemysłu i Handlu w porozumieniu z Ministrem Skarbu z d. 18/XII—24 r. w sprawie opłat za dozór kotłów parowych na statkach handlowych morskich oraz w urządzeniach portowych.

Dz. U. R. P. Nr. 112/24 poz. 1000.

Rolnictwo i Dobra Państwowe.

Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Dóbr Państwowych z d. 14/XI—24 r. wydane w porozumieniu z Ministrami: Spraw Wewnętrznych, Kolei, Przemysłu i Handlu oraz Skarbu o ograniczeniu obrotu zwierzętami i surowcami produktami pochodzenia zwierzęcego, paszą objętościową oraz niektórymi przedmiotami z Rosji, Białorusi, Ukrainy i Litwy.

Dz. U. R. P. Nr. 101/24 poz. 932.

Ustawa z d. 14/XI—24 r. o częściowej zmianie dekretu z d. 16/I—19 r. w przedmiocie organizacji urzędów ochrony lasów.

Dz. U. R. P. Nr. 106/24 poz. 958.

Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Dóbr Państwowych z d. 25/XI—24 r. wydane w porozumieniu z Ministrem Przemysłu i Handlu oraz Ministrem Skarbu o normach szacunkowych zwierząt handlowych dla wymiaru podatku procentowego.

Dz. U. R. P. Nr. 107/24 poz. 972.

Reforma Rolna.

Ustawa z d. 3/XII — 24 r. w przedmiocie pobierania od dłużników b. rosyjskich Banków Ziemskich włościańskiego i Szlacheckiego specjalnego dodatku na pokrycie kosztów administracyjnych, związanych z likwidacją spraw tych Banków na terenie Rzeczypospolitej Polskiej.

Dz. U. R. P. Nr. 110/24 poz. 487.

Roboty Publiczne.

Rozporządzenie Ministra Robót Publicznych i Ministra Spraw Wewnętrznych z d. 25/XI — 24 r. o zmianie §§ 23 i 25 rozporządzenia z d. 6/VII — 22 r. o ruchu samochodów i innych pojazdów mechanicznych na drogach publicznych.

Dz. U. R. P. Nr. 104/24 poz. 951.

Sprawy Wewnętrzne.

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z d. 31/X—24 r. o utworzeniu samoistnej gminy administracyjnej „Zaremba” w powiecie husiatyńskim.

Dz. U. R. P. Nr. 101/24 poz. 930.

Obwieszczenie z d. 31/X—24 r. o sprostowaniu rozporządzenia Rady Ministrów z d. 16/VII—24 r. w sprawie podziału powiatu rówieńskiego na dwie jednostki administracyjne i kreowania powiatu kostopolskiego tudzież regulacji granic powiatów: rówieńskiego, dubnowskiego, łuckiego, ostrogskiego, krzemienieckiego i horochowskiego.

Dz. U. R. P. Nr. 101/24 poz. 936.

Rozporządzenie Rady Ministrów z d. 17/XI—24 r. o rozszerzeniu granic gminy miejskiej Stanisławowa.

Dz. U. R. P. Nr. 102/24 poz. 937.

Rozporządzenie Rady Ministrów z d. 26/XI—24 r. w sprawie zmiany niektórych postanowień rozporządzenia Rady Ministrów z d. 26/VI—24 r. o ustanowieniu tabeli stanowisk we władzach i urzędach państwowych, oraz zmiany postanowień rozporządzenia Rady Ministrów z d. 27/X—24 r. w sprawie zmiany niektórych postanowień rozporządzenia Rady Ministrów z d. 26/VI—24 r. o ustanowieniu tabeli stanowisk we władzach i urzędach państwowych.

Dz. U. R. P. Nr. 102/24 poz. 938.

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z d. 26/XI—24 r. o utworzeniu w powiecie husiatyńskim samoistnej gminy administracyjnej pod nazwą „Witosówka“.

Dz. U. R. P. Nr. 104/24 poz. 948.

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z d. 27/XI—24 r. wydane w porozumieniu z Ministrem Skarbu w sprawie oznaczenia najwyższych norm podatku od lokali na rok 1925.

Dz. U. R. P. Nr. 104/24 poz. 949.

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z d. 30/XI—24 r. o rozwiązaniu gmin wiejskich: Żeromin i Górki, utworzeniu gminy wiejskiej Kruszków oraz zmianie granic gmin wiejskich: Brójce i Czarnocin w powiecie łódzkim.

Dz. U. R. P. Nr. 104/24 poz. 950.

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Ministra Przemysłu i Handlu z d. 16/XI—24 r. wydane w porozumieniu z Ministrem Rolnictwa i Dóbr Państwowych o wyrobie i sprzedaży środków, przeznaczonych do trucia szczerów, myszy, owadów, pasorzytów zwierzęcych i t. p.

Dz. U. R. P. Nr. 105/24 poz. 955.

Rozporządzenie Rady Ministrów z d. 5/XII—24 r. o ustaleniu tabeli stanowisk we władzach i urzędach państwowych na rok 1925.

Dz. U. R. P. Nr. 106/24 poz. 961.

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z d. 10/XII—24 r. o reorganizacji Tymczasowego Wydziału Samorządowego we Lwowie przez redukcję urzędników.

Dz. U. R. P. Nr. 107/24 poz. 969.

Rozporządzenie Rady Ministrów z d. 5/XII—24 r. o rozszerzeniu granic gminy miejskiej Gródek Jagielloński w pow. grodecko-jagiellońskim.

Dz. U. R. P. Nr. 107/24 poz. 970.

Ustawa z d. 3/XII—24 r. o zaliczeniu gminy Krzeszowice do miejscowości, podlegających galicyjskiej ustawie gminnej z d. 3/VII—1896 r.

Dz. U. R. P. Nr. 110/24 poz. 985.

Ustawa z d. 3/XII—24 r. o uzupełnieniu dekretu z 7/II—19 r. w przedmiocie przepisów tymczasowych o widowiskach.
Dz. U. R. P. Nr. 110/24 poz. 986.

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z d. 15/XII—24 r. o uproszczeniu postępowania dyscyplinarnego przeciwko unekjonarjuszom państwowym i wzmocnieniu nadzoru nad tem postępowaniem.

Dz. U. R. P. Nr. 111/24 poz. 990.

Rozporządzenie Rady Ministrów z d. 17/XII—24 r. w sprawie uzupełnienia rozporządzenia Rady Ministrów z d. 26/VI—24 r. o ustanowieniu tabeli stanowisk we władzach i urzędach państwowych.

Dz. U. R. P. Nr. 112/24 poz. 994.

Rozporządzenie Rady Ministrów z d. 17/XII—24 r. w sprawie znaczków statystycznych.

Dz. U. R. P. Nr. 112/24 poz. 995.

Rozporządzenie Rady Ministrów z d. 17/XII—24 r. o rozszerzeniu granic miasta Poznania.

Dz. U. R. P. Nr. 112/24 poz. 996.

Skarbowość.

Rozporządzenie Rady Ministrów z d. 19/XI—24 r. o ustaleniu na miesiąc grudzień 1924 r. mnożnej dla określenia uposażenia funkcjonarjuszów państwowych i wojska.

Dz. U. R. P. Nr. 101/24 poz. 929.

Rozporządzenie Ministra Skarbu z d. 19/XI—24 r. o sprzedaży wyrobów tytoniowych.

Dz. U. R. P. Nr. 101/24 poz. 934.

Rozporządzenie Ministra Skarbu z d. 18/XI—24 r. w sprawie wycofania świadectw tymczasowych imiennych i na okaziciela 5% długoterminowej wewnętrznej pożyczki państwowej z r. 1920 i 5% krótkoterminowej wewnętrznej pożyczki państwowej z tegoż roku.

Dz. U. R. P. Nr. 102/24 poz. 941.

Rozporządzenie Ministra Skarbu z d. 22/XI—24 r. o dodatkowym

wylosowaniu w d. 1/I—25 r. jednej premji Serji I Premjowej Pożyczki Dolarowej.

Dz. U. R. P. Nr. 102/24 poz. 942.

Rozporządzenie Ministrów: Skarbu, Przemysłu i Handlu oraz Rolnictwa i Dóbr Państwowych z d. 22/XI—24 r. o cłach maksymalnych.

Dz. U. R. P. Nr. 102/24 poz. 943.

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z d. 27/XI—24 r. wydane w porozumieniu z Ministrem Skarbu w sprawie oznaczenia najwyższych norm podatku od lokali na r. 1925.

Dz. U. R. P. Nr. 104/24 poz. 949.

Rozporządzenie Ministra Skarbu z d. 3/XII—24 r. w przedmiocie cennika detalicznej sprzedaży kolekcji papierosowych państwowych fabryk tytoniu.

Dz. U. R. P. Nr. 105/24 poz. 957.

Rozporządzenie Ministra Skarbu z d. 27/V—24 r. o umundurowaniu urzędników kontroli skarbowej.

Dz. U. R. P. Nr. 106/24 poz. 966.

Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Dóbr Państwowych z d. 25/XI—24 r. wydane w porozumieniu z Ministrem Przemysłu i Handlu oraz Ministrem Skarbu o normach szacunkowych zwierząt handlowych dla wymiaru podatku procentowego.

Dz. U. R. P. Nr. 107/24 poz. 972.

Rozporządzenie Ministra Skarbu z d. 30/XI—24 r. o zwinięciu istniejącej poza siedzibą inspektoratu skarbowego w okręgu izby skarbowej w Krakowie kasy skarbowej w Jordanowie.

Dz. U. R. P. Nr. 107/24 poz. 973.

Rozporządzenie Ministra Skarbu z d. 2/XII—24 r. w sprawie zmiany statutu Banku Gospodarstwa Krajowego.

Dz. U. R. P. Nr. 107/24 poz. 974.

Rozporządzenie Ministra Skarbu z d. 4/XII—24 r. w sprawie uzupełnienia wykazu z oznaczeniem dopuszczalnego braku niektórych bliższych określeń w fakturze przy pisemnem zgłoszeniu przesyłek towarowych.

Dz. U. R. P. Nr. 107/24 poz. 975.

Rozporządzenie Ministra Skarbu z d. 10/XII—24 r. w przedmiocie zmiany kompetencji władz skarbowych b. zaboru austriackiego w zakresie rozstrzygania spraw karnych skarbowych.

Dz. U. R. P. Nr. 108/24 poz. 976.

Rozporządzenie Ministrów: Skarbu, Przemysłu i Handlu oraz Rolnictwa i Dóbr Państwowych z d. 12/XII—24 r. o ulgach celnych.

Dz. U. R. P. Nr. 108/24 poz. 977.

Rozporządzenie Ministra Skarbu z d. 13/XII—24 r. w sprawie udzielenia poręki państwowej za listy zastawne Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego w Warszawie.

Dz. U. R. P. Nr. 108/24 poz. 978.

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z d. 13/XII—24 r. o przelaniu prawa ostatecznego rozstrzygania niektórych praw zastrzeżonych władzom centralnym na władze II instancji, przy wykonywaniu ustawy o uposażeniu funkcjonarjuszów państwowych i wojska oraz ustawy o uposażeniu sędziów w sądownictwie powszechnem i administracyjnem prokuratorów.

Dz. U. R. P. Nr. 109/24 poz. 979.

Ustawa z d. 3/XII—24 r. o zwolnieniu od podatków i opłat publicznych, państwowych i samorządowych osób, korzystających z prawa eksterytorjalności, oraz szefów zawodowych przedstawicielstw konsularnych państw obcych w Polsce.

Dz. U. R. P. Nr. 112/24 poz. 993.

Rozporządzenie Rady Ministrów z d. 17/XII—24 r. w sprawie ustalenia na miesiąc styczeń 1925 r. mnożnej dla określenia uposażenia funkcjonarjuszów państwowych i wojska.

Dz. U. R. P. Nr. 112/24 poz. 997.

Rozporządzenie Ministrów: Skarbu, Przemysłu i Handlu oraz Rolnictwa i Dóbr Państwowych z d. 18/XII—24 r. o częściowej zmianie rozporządzenia z d. 6/X—24 r. w sprawie ustanowienia cel wywozowych na niektóre towary.

Dz. U. R. P. Nr. 112/24 poz. 999.

Sprawiedliwość.

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z d. 3/XII—24 r. o spo-

sobie trwałego lokowania kapitałów przez osoby prawa publicznego, fundacje i osoby niewłasnowolne oraz o sposobie lokowania kaucyj.

Dz. U. R. P. Nr. 105/24 poz. 953.

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z d. 3/XII—24 r. o sposobie lokowania gotowizny bieżącej przez osoby prawa publicznego i osoby niewłasnowolne.

Dz. U. R. P. Nr. 106/24 poz. 959.

Rozporządzenie Rady Ministrów z d. 26/XI—24 r. w sprawie zastosowania przepisów rozporządzenia Rady Ministrów z d. 26/III—24 r. do urzędników zajmujących stanowiska I kategorii w Prokuraturji Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej.

Dz. U. R. P. Nr. 106/24 poz. 960.

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości w porozumieniu z Ministrem Skarbu z dn. 22/X—24 r. zmieniające rozporządzenie z dn. 7/VIII—20 r. o wynagrodzeniu świadków, znawców i tłumaczy w postępowaniu karnem.

Dz. U. R. P. Nr. 106/24 poz. 962.

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości w porozumieniu z Ministrem Skarbu z dn. 22/X—24 r. o taryfie wynagrodzenia świadków w sprawach karnych na obszarze mocy obowiązującej austriackiej ustawy o postępowaniu karnem z 1873 r.

Dz. U. R. P. Nr. 106/24 poz. 963.

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości w porozumieniu z Ministrem Skarbu z d. 22/X—24 r. w sprawie wynagrodzenia osób wojskowych, używanych w charakterze świadków w postępowaniu karno-sądowym na obszarze mocy obowiązującej austriackiej ustawy o postępowaniu karnem.

Dz. U. R. P. Nr. 106/24 poz. 964.

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości w porozumieniu z Ministrem Skarbu z d. 22/X—24 r. w sprawie wynagrodzenia funkcjonariuszów państwowych oraz wojskowych, wzywanych w charakterze świadków w postępowaniu karno-sądowym na obszarze mocy obowiązującej rosyjskiej ustawy postępowania karnego.

Dz. U. R. P. Nr. 106/24 poz. 965.

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z d. 9/XII—24 r. o zmianie ustroju Prokuratury Generalnej Rzplitej Polskiej.

Dz. U. R. P. Nr. 107/24 poz. 967.

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z d. 6/XII—24 r. o zmianie właściwości terytorjalnej sądów powiatowych w Busku i Kamionce Strumiłowej.

Dz. U. R. P. Nr. 109/24 poz. 980.

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z d. 6/XII—24 r. w przedmiocie zwinięcia sądów pokoju w Skarszewach i Wejherowie w obwodzie sądu apelacyjnego w Toruniu.

Dz. U. R. P. Nr. 109/24 poz. 981.

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości w porozumieniu z Ministrem Skarbu z d. 15/XII—24 r. w sprawie zwrotu kosztów i odszkodowania za stratę czasu dla sędziów pokoju w okręgach sądów apelacyjnych w Poznaniu, Toruniu i górnośląskiej części województwa śląskiego.

Dz. U. R. P. Nr. 109/24 poz. 982.

Rozporządzenie Rady Ministrów z d. 17/XII—24 r. o sądownictwie doraźnem w okręgach sądów apelacyjnych w Warszawie, Lulinie i Wilnie.

Dz. U. R. P. Nr. 112/24 poz. 998.

Sprawy Zagraniczne.

Oświadczenie Rządowe z d. 14/XI — 24 r. w sprawie złożenia dokumentów ratyfikacyjnych Wenezueli, dotyczących Światowej Konwencji Pocztovej, oraz Międzynarodowej Konwencji o wymianie paczek pocztowych, podpisanych w Madrycie d. 30/XI — 20 r.

Dz. U. R. P. Nr. 101/24 poz. 931.

Oświadczenie Rządowe z d. 14/XI — 24 r. w sprawie przystąpienia Rumunii do Międzynarodowego Porozumienia w przedmiocie zachowania lub przywrócenia praw własności przemysłowej, dotkniętych przez wojnę światową, podpisanego w Bernie d. 30/VI — 20 r.

Dz. U. R. P. Nr. 102/24 poz. 939.

Ustawa z d. 11/XI—24 r. o organizacji konsulatów i o czynnościach konsulów.

Dz. U. R. P. Nr. 103/24 poz. 944.

Oświadczenie Rządowe z d. 26/XI — 24 r. w sprawie przystąpienia Osad Indyj Francuskich do Międzynarodowej Konwencji, dotyczącej ruchu samochodowego, podpisanej w Paryżu dn. 11/X—909 r.

Dz. U. R. P. Nr. 103/24 poz. 946.

Biblijografia zagraniczna.

Przystępując do realizacji zapowiedzi redakcyjnej, umieszczonej w zeszycie 10 — 12 ub. r. naszego pisma, w zgodzie ponadto z wyraźnymi zaleceniami ostatniego kongresu międzynarodowego miast w Amsterdamie, w zeszycie niniejszym rozpoczynamy stały, systematyczny wykaz wszystkich pozycji biblijograficznych każdego Nr. dwutygodnika, od r. 1921 wychodzącego w Brukseli organu Międzynarodowego Związku Miast, „Tablettes Documentaires Municipales” („Tablettes Documentaires Municipales”). Tytuły działów głównych, pod - tytuły zasadnicze, umieszczone nad tytułami danych pozycji, wreszcie właściwe tytuły poszczególnych pozycji biblijograficznych, podajemy, obok umieszczonego w nawiasie języka, z którego tłumaczymy, t. j. francuskiego (przy jednoczesnem, oczywiście, zestawieniu drogą analogii brzmienia tychże tłumaczonych wyrażen w języku niemieckim lub angielskim, w jakim również w pozycjach „Tablet” znajdują się), w tłumaczeniu polskiem, możliwie najściślejsem a jednocześnie najbardziej odpowiadającym duchowi naszego języka wogóle oraz, w szczególe, najbardziej harmonizującym z istotą analizowanego faktu czy zagadnienia, nieraz nie mającego dotychczas w Polsce zastosowania, lub wręcz nienastręczającego się, nieznanego. W okoliczności ostatniej tkwi swoisty, ale przewyciężany punkt ciężkości językowej trudności dla tłumacza. Źródło biblijograficzne, t. j. dokładną wiadomość, skąd zaczerpnięta została dana informacja czy analiza (nazwisko autora, tytuł artykułu wzgl. książki, miejscowość, tytuł czasopisma, data, numer zeszytu i strona), znajdzie czytelnik zawsze w końcu poszczególniej pozycji, wewnątrz nawiasu kwadratowego. Rozpoczynamy na łamach „Samorządu Miejskiego” wykaz „Tablet” od stycznia 1924 roku. Aktualność naukowych informacji, oczywiście, pozostaje niezmienną.

O rodzaju treści „Tablet dokumentów miejskich”, oraz o technice korzystania z usług tego wydawnictwa, informowaliśmy już czytelników w poprzednim, wyżej wzmiankowanym zeszycie. O znaczeniu „Tablet”, oraz o najwyższym stopniu powagi, z jaką względem „Tablet” ustosunkowują

się zrzeszone w Związku międzynarodowym miast poszczególne, narodowe związki miast, wymownie poucza nas przebieg obrad drugiego, międzynarodowego kongresu miast, odbytego w Amsterdamie w dn. 30 czerwca i 1 lipca ub. r., a mianowicie pierwszy dzień Kongresu, poświęcony sprawie stworzenia stałej organizacji dla ułatwienia stosunków między municypalnościami. Teza konieczności ciągłej, stałej, rzeczowej współpracy związków narodowych, wzajemnego, w jaknajszerszym zakresie korzystania z materiałów informacyjnych i doświadczeń, jest tak jasna, oparta jest na tak widocznym, wzajemnym, realnym interesie, że już dziś niemal nie wymaga dowodzenia. Jak wynika z wywodów dyrektora Związku Międzynarodowego Miast, senatora Vinck'a, który referował powyżej wspomnianą sprawę, znajdującą się na porządku dziennym obrad pierwszego dnia kongresu: dzisiaj, przy coraz bardziej komplikującej się technice, zmiennych, wciąż postępujących naprzód udoskonaleniach i różnorodności metod i sposobów działania w zakresie żywotnych zagadnień municypalnych, gdy odpowiedni, międzynarodowy urząd pomocniczy nie powstał jeszcze, całkowita, niesłychanie pożyteczna praca, ujawniająca się w najskrzętniejszym zbieraniu i koncentrowaniu informacji, dotyczących się życia różnych miast w różnych państwach, skupia się jedynie na platformie wydawnictwa „Tablet dokumentów miejskich”. Najściślej zadziergnięte węzły stałej współpracy z „tablette’ami” posiadają Związki miast francuskich, belgijskich i holenderskich. Najracjonalniejsze i najcelowsze normy tej współpracy ustalone zostały przez Związek miast holenderskich (Vereeniging van Nederlandsche Gemeenten); normy te zostały specjalnie zalecone związkom miast przez międzynarodowy kongres amsterdamski. Przypominamy ponadto, że Kongres w uchwalonych rezolucjach udzielił swej wysokiej aprobaty wydawnictwu „Tablet dokumentów miejskich” oraz zwrócił się do miast i do związków miast, aby popierały rozpowszechnianie tego wydawnictwa i dopomagały mu przez swoje składki i subwencje.

Wchodząc, wraz ze Związkami miast innych państw, w krąg stałej współpracy z wydawnictwem „Tablet dokumentów miejskich” i rozpoczynając pracę od stałego, ścisłego zaznajamiania z ich treścią miasta polskie, Związek Miast Polskich i redakcja organu Związku, „Samorządu Miejskiego, przeświadczeni są o wypełnianiu ważnego, ciążącego na nich obowiązku.

TABLICE DOKUMENTÓW MIEJSKICH.

Bibliografja analityczna studjów i informacji, tyczących się spraw miejskich. Wydawnicwo Międzynarodowego Związku Miast. Bruksella ul. Régence Nr. 3-bis. (Tablettes Documentaires Municipales. Bibliographie analytique des études et informations relatives aux questions municipales. Publication de l'Union Internationale des Villes. Bruxelles, 3-bis, rue de la Régence).—Przegląd dwutygodniowy (Revue bimensuelle).

Nr. 1, 10 stycznia 1924 r.

I. Sprawy miejskie (Urbanisation).

Reklamy świetlne (Réclames lumineuses). „Szyldy świetlne na ulicach” (Les enseignes lumineuses dans les rues) [„Illuminated Street advertisements” London, The Electrician, 24 août 1923, p. 176].—*Rozbudowa miejska* (Urbanisme).—*Stany Zjednoczone* (Etats - Unis). „Charakterystyka rozbudowy miejskiej i ruchu miejskiego w Ameryce” (Caractéristique de l'urbanisme et du trafic urbain en Amérique) [Renfert. „Grundzuege des Stadtbaus und des Stadtverkehrs in Amerika”. Hannover Bauamt und Gemeindebau, 25 mai 1923, Nr. 11, p. 106].—*Planowanie miast i architektura* (Urbanisme et architecture). „Kilka spraw podrzędnych w planowaniu miast” (Quelques aspects secondaires de l'urbanisme). [H. I. Birnstingl. „Some minor aspects of Town Planning. Agriculture and Town Planning”. London. The Architects Journal, 13 juin 1923, vol. LVII, Nr. 1.484, p. 1.008].—*Urządzenie miasta* (Aménagement de ville). „Wyobrażenia w sprawach planowania miasta” (L'imagination en matière d'urbanisme) [S. D. Adshead. „The Imagination in Town Planning”. Liverpool, The Town Planning Review, mai 1923, vol. X Nr. 2, p. 78—98].—*Miasto* (La ville). *Południowa Szkocja* (Ecosse du Sud. Angleterre). „Edimbourg: jego rozwój i powiększenie” (Edimbourg: son développement et ses progrès). [Marvick. „Edinburgh: Its rise and progress”. London, Journal of the Royal Institute of British Architects, 30 juin 1923, № 16, p. 518 — 522].—*Wygląd ulicy* (Aspect de la rue).—*Niemcy* (Allemagne). „Przeciwko zniekształceniu wyglądu ulicy” (Contre l'enlaidissement de la rue). [„Gegen die Verunstaltung des Strassen—bildes”. Hannover, Bauamt und Gemeindebau, 8 juin 1923. № 12, p. 115].—*Troska o krajobraz* (Protection des sites) — *Minnesota, Stany Zjednoczone* (Minnesota. Etats-Unis). „Las Najwyższy” (La Forêt Supérieure). [Artur Hawthorn Carhart. „The Superior Forest”. Minot, Parks and Recreation, juillet et août 1923, vol. VI. № 6, p. 503 — 505].

II. Lokale mieszkalne (Habitation).

Lokale mieszkalne. — „Międzynarodowa konferencja w sprawie budowl i robót publicznych”. (Habitation. — „Conférence internationale du bâtiment et des travaux publics”. [Paris, „La Construction moderne, 16 septembre 1923. № 51, 601 à 604; 23 septembre 1923. № 53, p. 629 — à 632; 7 octobre 1923. № 1, p. 8 et 9]. — *Mieszkania* (Habitations). — *Lombardja. Włochy* — (Lombardie. Italie). „Uzdrowienie i odnowienie miejskie” (Assainissement et renouvellement urbains”. [Cattaneo. „Risanamento e rinnovamento urbano”. Milan, Citta di Milano, 31 juillet 1923. № 7, p. 213 — 216, 4 ill]. — *Sposoby budowania. Południowa Szkocja. Anglja.* (Modes de construction. Ecosse du Sud. Angleterre). „Sposób rozwiązania kryzysu mieszkaniowego” („Acheminements vers la solution de la crise des logements”). [„Ways towards housing solution”. London, The Municipal Journal, 28 septembre 1923, p. 137 — 338].

III. Wody, ścieki, śmietniki (Eaux, Egouts, Immondices).

Zanieczyszczenie wód pijalnych (Pollution des eaux alimentaires). *Kolumbia* (Colombie). — „Nieskontrolowane zanieczyszczenie wód w sieci wodociągowej w Bogota”. (Pollution non contrôlée des eaux de la distribution à Bogota). [Un controlled Pollution of Bogota Water Supply”. New-York, Engineering News-Record, 24 mai 1923, p. 921, 3 ill]. — *Ślužba wodna.* (Service des eaux). *Niemcy* (Allemagne). — „Tablice dla określenia strat wynikających z ciśnienia wody w sieci wodociągowej”. (Tables pour détermination des pertes de charges dans les distributions d'eau). [Reinhold. Dipl. Ing. Danzing. „Eine Rechentafel zur Ermittlung der Druckhohenverluste in Wasserleitungen”. Heidelberg, „Der Staedtische Tiefbau”, 25 juin 1923 N-os 11—12 p. 37—42, 2 ill]. — *Wydzielanie wody. Standardyzacja. Stany Zjednoczone.* (Distributions d'Eau. Standardisation. Etats-Unis). „Postęp w standardyzacji sieci wodociągowej”. („Progrès dans la standardisation des distributions d'eau”). [„Progres in Water—Works Standardisation”. New-York. Engineering News-Record, 7 juin 1923, p. 1008—1010]. — *Budowa ścieków. Stany Zjednoczone* (Construction d'égouts. Etats-Unis). „Tunele parzyste dla ścieku, w kształcie syfona, pod rzeką Calumet” („Tunnels accouplés pour égout sous la rivière Calumet”). [„Twin Tunnels for Sewer Siphon under Calumet River”. New-York, Engineering News-Record, 12 juillet 1923, p. 59—60, 2 ill]. — *Traktowanie wód zużytych. Anglja* (Traitement des eaux usées. Angleterre). „Próba odpływu wód zużytych w komisji Królewskiej. Egzamin z punktu widzenia biologji z pomysłami doskonalenia” („L'essai de l'effluent des eaux usées de la Com-

mision Royale. Examen au point de vue biologique avec des suggestions pour son perfectionnement". [J. W. Haigh Johnson, Chemical Biologist to the West Riding of Yorkshire Rivers Board, Wakefield. „The Royal Commission Test for Sewage Effluents. A Review from a biological standpoint, with suggestions for its improvement". London, Municipal Engineering and the Sanitary Record, 22 novembre 1923, p. 578—579; 29 novembre 1923, p. 610—612, 2½ colonnes].—*Traktowanie błot* (Traitement des boues). *Anglja* (Angleterre). — „Przemiana i usuwanie błot ściekowych". („La digestion et l'évacuation des boues d'égouts"). [Sludge Digestion and Disposal]. London, Municipal Engineering and the Sanitary Record, 29 novembre 1923 p. 606, ¾ colonne].—*Przewózka śmieci. Siła pociągowa mechaniczna. Anglja* (Transport des immondices. Traction mécanique.—Angleterre). „Sprawa przewózki przy zbiorce śmieci" (La question du transport dans la collecte des immondices) [„Transport in Refuse Collection" — London, Municipal Engineering and the Sanitary Record, 29 novembre 1923 p. 605—606, ¾ colonne].—„Spalanie odpadków domowych" („Incineration des ordures ménagères). [Paris, Génie Civil, 25 juin 1923. Tome 82 № 25].

IV. Oświetlenie, opał, siły poruszające (Eclairage, Chauffage, Force).

Kotły (Chaudières). „Kalkulacja bilansów termicznych w urządzeniach kotłowych". (Calcul des bilans thermiques des installations de chaudières). [Chas F. Wade. „The Calculation of Heat Balances of Boiler Plant". London, The Electrical Review, 31 août 1923, p. 309—310]. *Produkcja elektryczności* (Production d'électricité) („Automatyczne uruchomienie motorów asynchronicznych z podwójnym motorem stałym i maksymalnym" (Mise en marche automatique des moteurs asynchrones avec couple moteur constant et maximum"). [Guiseppe Sartori. „Avviamento automatico di motori asincroni sotto coppia motrice costante e massima". Milano, „L'Elettrotecnica" 15—25 août 1923, p. 526—530, 5 ill.].—*Aparaty bezpieczeństwa* (Appareils de securite). „Kilka błędów przy używaniu elektryczności" („Quelques fautes dans la pratique de l'électricité). [„Some Defects in Electrical Practice", London, The Electrician, 10 août 1923, p. 137].—*Elektryczność. Kanalizacja* (Electricité. Canalisations). *Hiszpanja* (Espagne). „Przewodniki nadziemne" („Lignes de transmission aériennes"). [Overhead Transmission Lines", London, The Electrical Times, 16 août 1923, p. 158—161, 8 ill.].—*Elektryczność. Podział*. (Electricité. Distribution). „Warunki techniczne, jakim powinien odpowiadać podział energii elektrycznej" („Conditions techniques auxquelles doivent satisfaire les distributions d'énergie électrique"). [de la Ruelle, Jean. Paris, L'Electricien, 15 août, 1923, Nr. 1330, p. 380]. *Elektryczność. Podział* (Electricité.

Distribution). „Przykłady praktyczne udoskonalenia instalacji siły motorowej elektrycznej z prądem zmiennym“ (Exemples pratiques de l'amélioration d'installation de force motrice électrique à courant alternatif“). [M. Bousquet. Paris. La vie technique et industrielle, avril 1923, Nr. 43 p. 26—30 avec 5 fig.].—*Maszyny rolnicze. Elektryczność* (Electriciques). *Northumberland. Anglja* (Angleterre). „Elektryczność w rolnictwie“ (L'électricité dans l'agriculture“). [„Electricity in Agriculture“]. London, The Electrical Times, 2 août 1923, p. 120].—*Przemysł gazowy* (Industrie du gaz). „Gaz z pieca nagrzewanego koksem, używany ekonomicznie przy podziale gazu“ [„The Economics of Coke-Oven Gas for Power Supply“, London, Gas Journal, 27 juin 1923, p. 786—787].—*Przemysł gazowy* (Industrie du gaz). *Niemcy* (Allemagne). „Doświadczenia i rezultaty eksploatacji ogrzewania gazem w kotłach parowych i aparaty do ogrzewania wodą gorącą w Wattenscheid“ (Expérience de l'introduction et résultats d'exploitation du chauffage par le gaz de chaudières à vapeur et d'appareils de chauffage à eau chaude à Wattenscheid“) [Neuffer Betriebsinspektor, Wattenscheid“]. „Erfahrungen ueber die Einfuehrung und Betriebsergebnisse von Dampf- und Warmwasserheizkesseln mit Gasheizung in Wattenscheid“, Muenchen, Das Gas und Wasserfach, 9 juin 1923, Nr. 23 p. 336—337].

V. Transport (Transports).

Krany (Grues). „Metoda dla projektu drogi przebiegania przy kranach“. („Méthode pour les projets de chemin de roulement pour grues“). [Robins Fleming. „Good Practice in the Design of Crane Runways“. New-York. Engineering News-Record, 24 mai 1923, p. 918 — 920, 6 ill]. — *Mosty* (Ponts). — *Delaware. Stany Zjednoczone* (Etats — Unis). „Most Memorial w Wilmingtonie („Pont-Mémorial de Wilmington)“. [Frank W. Skinner. „Wilmington's Memorial Bridge“. New-York, Public Works, juin 1923, p. 185 — 189, 5 ill]. — *Zagadnienie ruchu kołowego* (Problème de la circulation). „Linje środkowe ruchu na drogach“ („Lignes médianes de trafic sur les routes“). [„Traffic Center Lines on Roads“. New-York, Engineering News-Record, 7 juin 1923, p. 999]. — *Budowanie dróg* (Construction des routes). „Metody handlowe stosowane przy używaniu dróg“ („Méthodes d'affaires appliquées à l'entreprise des routes“). [C. S. H. ill „Business Methods in Highway Contracting“. New-York, Engineering News-Record, 31 mai 1923, p. 948 — 951, 5 ill]. — *Technika dróg* (Technique de la route). — *Anglja* (Angleterre). „Drogi i ruch kołowy“ („Les routes et le trafic“). [„Roads and Traffic“. London. „The Electric Railway and Tramway Journal“, 14 septembre 1923, p. 167 — 168]. — *Budowanie dróg* (Construction des routes). — *Stany Zjednoczone* (Etats Unis). „Metody budo-

wania drogi na zboczu „canyon”. („Méthodes de construction d'une route sur le flanc d'un canyon). [R. L. Silver. „Construction Methods on a Canyon. Side Road in Wyoming”. New-York, Engineering News-Record, 7 juin 1923, p. 988 — 991, 7 ill]. — *Drogi* (Voirie). — *Budowa i utrzymywanie*. (Construction et entretien). — *Anglja i Stany Zjednoczone* (Anglet. et Etats Unis). „Kilka porównań między metodami angielskimi i amerykańskimi w sprawie budowy i utrzymywania dróg”. („Quelques comparaisons entre les méthodes anglaises et américaines de construction et d'entretien des routes”. [A. Dryland. County Surveyor of Middlesex. „Some Comparisons of British and American Methods in Road Construction and Maintenance”. London. Municipal Engineering and the Sanitary Record, 21 juin 1923, p. 658, 2 col.]. — *Drogi* (Voirie). — *Anglja* (Angleterre). — *Wskaźniki świetlne* (Indicateurs lumineux). — *Anglja* (Angleterre). „Drogowskazy świetlne: nowe pomysły” [„Illuminated road destination signs: new ideas”. London. Municipal Engineering and the Sanitary Record, 2 août 1923 1¼ col., 3 ill]. — *Szosa wykładane makadamem* (Chaussées en macadam). „Użycie nowego cementu dla brukowania szos” („L'utilisation du ciment alumineux pour le revêtement des chaussées). [Lausanne, Bulletin technique de la Suisse Romande, 7 juillet 1923, p. 170]. — *Porty wewnętrzne* (Ports intérieurs). — *Zarządy* (Regies). — *Prusy. Niemcy* (Prusse. Allemagne). „Wyjęcie portów berlińskich z pod zarządu gminnego” („Cessation de l'exploitation en régie des ports berlinois”). [„Entkommunalisierung der Berliner Haefen”. Berlin, Deutsche Gemeinde Zeitung, 17 février 1923. Nr. 7, p. 81]. — *Zagadnienie ruchu kołowego* (Problème de la circulation). „Wpływ szybkości pojazdów na trwałość drogi” („L'influence de la vitesse des véhicules sur la capacité de débit des chaussées”). [Paris „Le génie civil”, 14 avril 1923. Tom LXXXII. Nr. 15, p. 356 et 357, 1 fig.]. — *Ruch automobilów* (Circulation des automobiles). „Wpływ szybkości pojazdów na łatwość przechodzenia przez drogę, uczęszczaną przez piechurów” („L'influence de la vitesse des véhicules sur la facilité de traversée d'une chaussée fréquentée par les piétons”). [G. Morin. Paris, Le génie civil, 2 juin 1923. Tome LXXXII. Nr. 22, p. 528 à 530, 2 fig.]. — *Transporty automobilowe* (Transports automobiles). — *Stany Zjednoczone* (Etats-Unis). „Szybki rozwój ruchu automobilowego w Stanach Zjednoczonych” („Développement rapide de la circulation automobile aux Etats-Unis). [Bruxelles, Annales des Travaux Publics de Belgique, août 1923, p. 603 — 605 (extrait du Génie Civil Paris)]. — *Siła elektryczna* (Traction électrique). — *Anglja* (Angleterre). „Tramwaje bez szyn systemu „trolley” („Tramways à trolley sans rails”). [„Railless Trolley Systems”, London, The Electrical Review, 6 juillet 1923, p. 9, 15 lignes]. — *Koleje żelazne. Eksploatacja. Stany Zjed-*

noczone. (Chemins de fer. Exploitation. Etats — Unis). „Wzrastające użycie kolei żelaznych” („Activité croissante des chemins de fer”). [„Railroad Activities Ahead”. New-York, Engineering News-Record, 5 juillet 1923, p. 2 — 3]. — *Tramwaje miejskie* (Tramways municipaux). — *Anglja* (Angleterre). „Sprawozdanie z XXII zebrania ogólnego Związku tramwajów miejskich w Portsmouth” (Compte-rendu de la XXII-e assemblée générale de l'Association des tramways municipaux tenue à Portsmouth). [„Municipal Tramways Association. Conférence at Portsmouth”. Londres, The Electric Railway and Tramway Journal, 24 août 1923, p. 104 — 106]. — *Tramwaje Londyn*. *Anglja*. (Tramways. Londres. Angleterre). „Kontrola ruchu tramwajowego w Anglii” („Contrôle du trafic des tramways de Londres). [„L. C. C. Tramway Traffic Control. Direct Regulation by Telephone from Headquarters”. London, The Electrical Review, 3 août 1923, p. 169 — 170, 2 ill]. — *Tramwaje*. *Eksploatacja*. (Tramways. Exploitation). Warwick. *Anglja* (Angleterre). „Koszty i komentarze” („Frais et commentaires). [Chesterfield. Junior. London, The Electrical Times, 23 août 1923, p. 188]. — *Tramwaje i autobusy* (Tramways et autobus). „Porównawcza użyteczność autobusów i wozów tramwajowych” (Utilité comparée de l'autobus et de la voiture de „tramways”). [Comparative Utility of Motor Bus and Tramcar”. London. The Electric Railway and Tramway Journal, 24 août 1923, p. 103]. — *Tramwaje* (Tramways). — *Zarząd miejski* (Régies municipales). „Tramwaje eksploatowane przez zarząd miejski” („Les tramways exploités en régie). [„Tramways as a Municipal Asset”. London, The Electrical Review, 24 août 1923, p. 277 — 278].

VI. Higiena (Hygiène).

Walka z nadużywaniem narkotyków (Lutte contre l'abus des narcotiques). *Stany Zjednoczone* (Etats-Unis). „Zmniejszenie konsumpcji narkotyków w Stanach Zjednoczonych”. („Diminution de la consommation des narcotiques aux Etats-Unis”). [„Fall in Use of Narcotics in the United States”. New-York, Weekly Bul. of the Department of Health, 30 juin 1923. № 26, p. 204]. — *Higiena Publiczna* (Hygiène Publique). *Prawodawstwo* (Legislation). New-York, *Stany Zjednoczone* (Etats Unis). „Zarządzenia dodane w r. 1922 do Zbioru praw z zakresu higieny w New-Yorku” („Dispositions ajoutées en 1922 au Code d'Hygiène de New-York”). [„Report of the Law-Division of the New-York City Department of Health for 1922”. Washington, Public Health Reports, 12 août 1923. Nr. 41, p. 2371 à 2373]. *Sanatoria* (Sanatorias). *Niemcy* (Allemagne). „Wzajemne ubezpieczenie społeczne od chorób” („La mutuelle-assurance sociale contre les maladies”). [Salvisberg, architecte, Berlin. „Soziale Kranken fuersorge”. Berlin

„Die Volkswohnung, 10 septembre 1923. Nr. 17—18, p. 215—217, 16 ill.]. *Opieka nad niemowlętami* (Protection du premier age). *Włochy* (Italie). „Ośrodki pozostającego pod kontrolą wychowania noworodków we Włoszech“ („Centres d'élevage surveillé des nourrissons en Italie“). [Dr. Jean Baptiste Allaria, professeur de pédiatrie à l'Université Royale de Turin. Bruxelles, Bull. International de la Protection de l'Enfance, 31 juillet 1923. Nr. 17, p. 669 à 702]. — *Kolonje szkolne*. (Colonies scolaires). *Flandrja zachodnia. Belgja* (Flandre Occ. Belgique). „Szkoła Aleksandra de Craene w Uytkerke—Blankenberghe“ (L'école Alexandre de Craene à Uytkerke—Blankenberghe). [Jeanne Duys-de Kelper. Bruxelles, Oeuvre Nationale de l'Enfance, septembre 1923. Nr. 12, p. 784 à 802]. — *Lekarze szkolni* (Médecins scolaires). *Stany Zjednoczone* (Etats-Unis). — „Opieka nad zdrowiem studentów amerykańskich“ (Comment on soigne la santé des étudiants américains“). [Jean Willems (1 brochure, 16 p. Bruxelles, éditeur Weissenbruch). Bruxelles, Oeuvre Nationale de l'Enfance, Nr. 12, p. 829]. *Hygiena prywatna. Nauczanie*. (Hygiène privée. Enseignement). *Włochy* (Italie). „Podręcznik higieny i pomocy społecznej dla użytku szkół wyższych i osób swiatlych“. (Le „Manuel d'Hygiène et d'Assistance sociale“ à l'usage des Ecoles Supérieures et des personnes cultivées). [Genève, Revue Internationale de la Croix-Rouge, septembre 1923. Nr. 57, p. 953 et 954]. — *Pływalnia* (Bassin de natation). *Anglja* (Angleterre). „Pływalnia z betonu pod gołym niebem w Harrow“. („Bassin de natation en béton à ciel ouvert à Harrow“). [„Concrete open air Swimming Bath at Harrow“. London, Municipal Engineering and the Sanitary Record, 9 août 1923, p. 172, 1 colonne, 1 ill.]. — *Pływalnie* (Bassins de natation) *Anglja* (Angleterre). „Filttry Candy'ego do oczyszczenia wody kąpielowej“. („Les filtres Candy pour l'épuration de l'eau des bains“). [„Candy Filters for Swimming Bath Water“. London, Municipal Engineering and the Sanitary Record, 13 septembre 1923, p. 301, 31 lignes]. — *Lecznice kąpiele publiczne* (Bains publics médicaux). *Lombardja. Włochy* (Lombardie. Italie). „Miejskie urządzenie leczniczych kąpieł“. (L'établissement municipal de bains médicaux“). [„Lo stabilimento Municipale „Bagni medicati“. Milan, Citta di Milano, 31 juillet 1923. Nr. 7, p. 224, 4 ill.]. — *Pływalnie* (Bassins de natation). *Oczyszczanie chemiczne*. (Epuration chimique). „Woda w pływalni i jej oczyszczenie“. („L'eau des bassins de natation et son épuration“). [„Swimming Bath Water and its Purification“. London, Municipal Engineering and the Sanitary Record, 6 septembre 1923, p. 266, 40 lignes et p. 271, 1½ col.]. — *Higiena zawodowa*. (Hygiène professionnelle). „Płaca w stosunku do zdrowia w przemyśle chemicznym“ (Les salaires par rapport à la santé dans l'industrie chimique). [Philipps M. Frank and

Gertrude A. Sager. „Health Conditions among chemical workers, with respect to earnings“. Washington, Public Health Reports, 5 octobre 1923. Nr. 40, p. 2320 à 2321]. — *Hygiēna Publiczna*. (Hygiène Publique). Anglja (Angleterre). „Doroczny raport Naczelnego Lekarza Ministerstwa Zdrowia za r. 1922“. (Rapport annuel du Médecin officiel en chef du Ministère de la Santé pour l'année 1922). [Bruxelles, Bull. Intern. de la Protection de l'Enfance, 31 octobre 1923. Nr. 19, p. 999 à 1002]. — *Statystyka urodzeń* (Natalité). *Australja* (Australie). „Premje za potomków w Australji“. („Les primes de natalité en Australie“). [Bruxelles, Bull. Intern. de la Protection de l'Enfance, 31 octobre 1923. Nr. 19, p. 956 à 958]. — *Kontrola mleka* (Contrôle du lait). *Illinois*. *Stany Zjednoczone*. (Etats-Unis). „Przymus sprzedaży mleka w butelkach“. („Obligation de vendre de lait en bouteilles“). [„Milk to be served in individual containers in Chicago“. Washington, Public Health Reports, 26 octobre 1923. Nr. 43, p. 2472 à 2476]. — *Zapalna choroba mleczna pacierzowego*. (Poliomyélite aiguë). *Środki zapobiegawcze*. (Prophylaxie). *Lucerna*. *Szwajcarja*. (Lucerne. Suisse). „Okólnik policji sanitarnej do lekarzy w sprawie powzięcia środków przeciwko zapalnej chorobie mleczna pacierzowego“ (Circulaire adressée aux médecins par la police sanitaire de Lucerne et concernant les mesures contre la poliomyélite aiguë). [„Kreis-schreiben der Staedtsche Polizeidirektion an die in der Stadt Luzern praktizierende Aerzte betr. Massnahmen gegen die Poliomyelitis acuta (5 septembre 1922)“. Berne, Bull. du service fédéral de l'Hygiène publique, 15 septembre 1923. Nr. 37, p. 436]. — *Choroby weneryczne* (Maladies vénériennes). *Środki zapobiegawcze* (Prophylaxie). *Francja* (France). „Walka przeciw chorobom wenerycznym. Okólnik z 12 marca 1923“. (Lutte contre les maladies vénériennes. Circulaire du 12 mars 1923). [„Bestrijding der Geslachtsziekten. Rondschriften van den 12 Maart 1923“. s'Gravenhagen, Verslagen en Mededeelingen betreffende de Volksgezondheid, juin 1923. Nr. 6, p. 423 à 425]. — *Walka z gruźlicą* (Lutte antituberculeuse). *Illinois*. *Stany Zjednoczone* (Etats Unis). „Środki powzięte w stanie Illinois przeciw gruźlicy“. (Mesures prises dans l'Illinois contre la tuberculose). [Tuberculosebestreiding. Voorschriften in Illinois betreffende de tuberculose, zooals deze het laatst zijn aangewuld en gewijzigd, 1 januari 1923“. s'Gravenhagen, Verslagen en Mededeelingen betreffende de Volksgezondheid, juin 1923, Nr. 16, p. 419 à 422]. — *Wole*. *Środki zapobiegawcze i lecznicze*. (Goitre. Mesures préventives et curatives). „Dołączanie jodu do wody pijalnej jako środek zapobiegawczy przeciw wolem“. (Traitement à l'iode des eaux de distribution d'eau comme remède préventif du goitre). [C. Beekman-Little. „Iodine Treatment of Water Supplies for Prevention of Goitre“. New-York, Engineering News-Record, 31 mai 1923, p. 964]. — *Walka z ra-*

kiem. (Lutte anti-cancereuse). *Kanada i Stany Zjednoczone* (Canada et Etats Unis). „Kampanja uświadamiająca przeciw rakowi“. (Compagne éducative contre le cancer). — [„Educational Campaign against Cancer“. Washington, Public Health Reports, 5 octobre 1923, Nr. 40, p. 2324—2325].

Nr. 2, 30 stycznia 1924 r.

I. Sprawy miejskie (Urbanisation).

Planowanie miast (Urbanisme). *Anglja* (Angleterre). „Planowanie miast. Mieszkania i odbudowa“. (Urbanisme. Habitation et reconstruction). [J. E. Acfieldet W. Dixon. „Town Planning, Housing und Reconstruction“. London, Journal of the Institution of Municipal and County Engineers, 31 juillet 1923. Nr. 3, p. 261—278]. — *Kolonje mieszkalne* (Colonies d'Habitations). — *Bawarja*. *Niemcy* (Bavière. Allemagne). „Osiedla mieszkaniowe w Norymberdze“ („Les oeuvres de colonisation à Nürnberg). [„Vom Siedlungswerk Nürnberg“. Hannover, Bauamt und Gemeindebau, 22 uin 1923. Nr. 3, p. 123—125, 11 ill.]. — *Kolonje mieszkalne* (Colonies d'Habitations). — *Brabancja*. *Belgia* (Brabant. Belgique). „Ognisko Anderlechtois Bruksella“ („Le Foyer Anderlechtois (Bruxelles). [Bruxelles, L'Habitation à bon marché, juillet 1923. Nr. 7, p. 158 à 164, 14 ill.]. — *Drogi*. *Urządzenie* (Voirie. Amenagement). — *Yorkshire*. *Anglja* (Angleterre). „Bulwar okrężny w Sheffield“ (Boulevard de ceinture à Sheffield). [„Sheffields Ring Road“. London, Municipal Journal, 31 août, Nr. 1596, p. 759]. — *Wolne przestrzenie* (Espaces libres). — *Lombardja*. *Włochy* (Lombardie. Italie). — *Ochrona ogrodów* (Pour la défense des jardins). [Cesare Albertini. „Per la difesa del giardini“. Milan, La Casa, juillet 1923. Nr. 7, p. 147—151, 1 ill.]. — *Wolne przestrzenie* (Espaces libres). — *Stany Zjednoczone* (Etats-Unis). „Łańcuchy parków“ („Chaînes de parcs“). [F. W. Kelsey „Chains of Parks“. Minot (North Dakota), Parks and Recreation, janv.—fevrier 1923, p. 203—205]. — *Fotografja powietrzna i sprawy miejskie* (Photographie aérienne et urbanisation). — „Fotografja z aeroplanu w planowaniu miast“ („La photographie par avion dans l'urbanisme“). [„Aeroplane photography in town planning“. Liverpool, The Town Planning Review, mai 1923, vol. X. Nr. 2, p. 99—100, ill.]. —

II. Lokale mieszkalne (Habitation).

Budowle. *Schroniska czasowe* (Habitations. Abris provisoires). — *Anglja* (Angleterre). „Chalupy z drzewa“ (Cabanes en bois). [„Wooden Huts“. Londres, The Municipal Journal, 26 octobre 1923, p. 919—930]. —

Budowle i planowanie miast (Habitation et urbanisation). — *Anglja* (Angleterre). „Działalność miejscowa” (Activités locales). [„Local activities”. Londres, The Municipal Journal, 12 octobre 1923, p. 899—900]. — *Kryzys mieszkaniowy* (Crise de logement). — *Niemcy* (Allemagne). „Czy możliwym jest rozwiązanie kryzysu mieszkaniowego? („La solution de la crise de logement est elle possible?”). [„Ist die Behebung der Wohnungsnot moeglich?”. Stuttgart, Die Bauzeitung, 22 Septembre 1923, Nr. 18, p. 141—142]. — *Budowle* (Habitations). *Austria* (Autriche). Przedsięwzięcie wielkich robót budowlanych przez administrację komunalną Wiednia” (Entreprise de grands travaux de construction par l’administration communale de Vienne”. [„Inangriffnahme grosszuegiger Bauarbeiten durch die Stadtverwaltung Wiens”. Stuttgart, Die Bauzeitung, 9 octobre 1923, Nr. 19, p. 149]. — *Budowle gminne*. (Habitations communales). *Departament Sekwany*. *Francja* (Seine. France). „Mieszkania z komornem umiarkowanym” („Les habitations à loyer modéré”). [Paris, La Construction Moderne, 7 octobre 1923, Nr. 4 p. 12]. — *Budowle* (Habitations). *Holandja* (Hollande). Miasto Haye („La ville de la Haye”). [s’Gravenhage, Volkshuisvesting, 2 mai 1923, Nr. 16, p. 251—252]. — *Budowle* (Habitations). *Kredyty komunalne i państwowe* (credits communaux et de l’état). *Holandja* (Hollande). „Pieniądze na mieszkania robotnicze” („De l’argent pour les habitations ouvrières”. [„Geld voor Arbeiderswoningen”. La Haye, Volkshuisvesting, 24 octobre 1923, p. 27—28]. — *Komorne* (Loyers). *Holandja* (Hollande). „Z powodu komornego” („A propos des loyers”). [„Jets over woninghuren”. La Haye, Volkshuisvesting, 7 novembre 1923, Nr. 4, p. 37—38]. — *Mieszkania*. *Higiena*. (Habitations. Hygiène). *Anglja* (Angleterre). „Dzielnice niezdrowe” (Quartiers insolubres”) [„Local activities”, London The Municipal Journal, 28 septembre, 1923 p. 850]. — *Mieszkania*. *Higiena*. Manchester. *Anglja*. (Angleterre). „Burzenie ruder” (Démolition de tандis”). [„Slum clearance approved”, Londres, The Municipal Journal, 19 octobre 1923, p. 920]. — *Mieszkania*. *Higiena*. (Habitations. Hygiène). *Lombardja* (Lombardie). „O burzeniu i jednoczesnem budowaniu” („Démolir et construire en même temps”) [„Mentre si demolisce si costruisce”. Milan, La Casa, juillet 1923, p. 161—163, 6 ill.]. — *Budowle z metalu*. (Constructions metalliques). *Niemcy* (Allemagne). „Normy cen budowlanych”. [„Baunormen”. Hannover, Bauamt und Gemeindebau, 28 septembre 1923, Nr. 20 p. 201]. — *Materjały budowlane* (Matériaux de construction). „Nowe zatasosowania techniczne” (Nouvelles applications techniques”. [„Nieuwe technische toepassingen”. La Haye, Volkshuisvesting, 7 novembre 1923, Nr. 4 p. 38—39]. — *Materjały budowlane* (Matériaux de construction) *Cegły* (Briques). *Czechosłowacja*. (Tschécoslovaquie). „Cegielnia czechosłowacka (La briqueterie tschécoslavaque”). [Ru-

dolf Barta, Paris, Revue des Matériaux de Construction et des Travaux Publics, mai 1923, Nr. 164, p. 88].—*Ogniotrwałość budowli* (Mise à l'épreuve du feu de la construction). „Wytrzymałość słupów na działanie ognia“ („Résistance des piliers à l'action du feu“). [Heckly, ingénieur architecte E. T. P. Paris. Bâtiment et Travaux Publics, août 1923, Nr. 62, p. 2 et 3].—*Domy z apartamentami* (Maisons appartements). „Budowle wielopiętrowe“ (Habitations à étages multiples). [A. Puissant. Bruxelles, l'Habitation à Bon Marché, mars 1923, Nr. 4 p. 71 à 75, 7 ill. dans le texte].—*Budowle. Architektura* (Habitation. Architecture). *Bawaria. Niemcy.* (Bavière. Allemagne). „Nowa architektura w południowych Niemczech“. Nouvelle architecture dans l'Allemagne du sud“ [„Neue Architektur in Süddeutschland“. Stuttgart, Die Bauzeitung, 20 juin 1923, Nr. 12 p. 93—94 10 ill.].

III. Wody, ścieki, śmietniki (Eaux, égouts, immondices).

Ścieki. Ustawy (Egouts. Réglements). *St. Gall. Szwajcaria* (Suisse). „Nowa ustawa o kanalizacjach w St. Gall“ („Le nouveau règlement concernant les canalisations d'égouts à St. Gall“). [„Die neue Kanalisationsverordnung in der Stadt St. Gallen“. Zurich, Bau Blatt, 30 juin 1923, Nr. 52, p. 3].—*Służba wodna* (Service des eaux). *Stany Zjednoczone*. (Etats-Unis). „Odkrycia szpar z których ucieka woda“ (Découvertes des fuites de conduites d'eau). [„Locating Leaks in Water Mains“]. London, Municipal Engineering and the Sanitary Record, 6 décembre 1923, p. 641, 5 lignes]. *Sieć wodociągowa* (Distribution d'eau). *Wirginja. Stany Zjednoczone* (Virginie. Etats-Unis) „Mała sieć wodociągowa w Wirginji“. („Petite distribution d'eau en Virginie“). [J. N. Ambeer. „Small Water Works Plant in Virginia“. New-York, American City, juin 1923, p. 596—598, 3 ill.].—*Wyprowadzenie wody z jeziora* (Prise d'eau en lac). *Iowa. Stany Zjednoczone* (Etats Unis) „Szybkie powiększenie sieci wodociągowej“ (Exécution rapide de l'extension d'une prise d'eau). [U. Flindr, Engineer, Storm Lake Water Committee Iowa. „Quick Work in Extending a Water-Works Intake“. New-York, American City, juin 1923, p. 585—586, 3 ill.].—*Oczyszczanie wód* (Epuración des eaux). *Stany Zjednoczone* (Etats-Unis). „Jakość i traktowanie wód miejskich“. [„Quality and Treatment of Municipal Water Supplies“. New-York, Engineering News-Record, 28 juin 1923, p. 1128—1129].—*Liczniki* (Compteurs). „Wpływ liczników na trwonienie wody“ (L'influence des compteurs sur le gaspillage de l'eau). [L. K. Howson. „The Effect of Meters on Water Waste“. New-York, American City, juin 1923, p. 547—551].—*Ścieki* (Egouts). *Indiana. Stany Zjednoczone* (Etats-Unis). „Ścieki „chwytające“ i „syfonowe“ w Hammond, Indiana“. [J. B. Murphy.

„Building Intercepting Severs and Siphon at Hammond, Ind.". New-York, Engineering News-Record, 12 juillet 1923, p. 58—59, 3 ill.].—*Oczyszczanie wód ściekowych* (Epuration des eaux d'égouts). „Domniemana plaga much na instalacjach do oczyszczania" (Le prétendu fléau des mouches sur les installations d'épuration"). [Keim, Dr. Chemiker. „Die sogenannte Fliegenplage auf Klaeranlagen". Berlin, Technisches Gemeindeblatt, 5 juillet 1923, Nr 7, p. 51 — 54]. — *Traktowanie wód ściekowych* (Traitement des eaux d'égouts). *Illinois St. Zjedn.* (E. U.). „Nowa fabryka traktowania wód ściekowych w Chicago". (La nouvelle usine de traitement des eaux d'égouts de Chicago). [George F. Paul. „Chicago's New Sewage Treatment construction". New-York, American City, juin 1923, p. 566, 2 ill.]. — *Blota przesycone* (Boues activées). „Bio-aeracja wód ściekowych. Wstrząsanie błot przesyconych" („La bio-aération des eaux d'égout. L'agitation des boues activées"). [„The Bio-Aeration of Sewage. The Agitation of Actwafed Sludge". London, Municipal Engineering and the Sanitary Record, 6 décembre 1923, p. 635—636, 1½ col.].

IV. Oświetlenie, opał, siły poruszające (Eclairage, Chauffage, Forces).

Sposób przewożenia popiołów (Transporteur de cendres). Anglja (Angleterre). „Splawiacz popiołów za pomocą prądu wodnego „Usco" (Le transporteur de cendres à courant d'eau „Usco"). [„The Usco" Water Sluice Ash Conveyor". London, Electricity, 29 juin 1923, p. 340]. — *Produkcja elektryczności* (Production de l'électricité). — *Japonja* (Japon). „Przewodniki o wysokiem napięciu w Japonji" („Les lignes de transmission à haute tension du Japon"). [S. A. Hayes, „Japanese High Voltage Power Transmission Systems". Pittsburgh, The Electrign Journal, avril 1923, p. 134 — 142, 12 ill.]. — *Produkcja elektryczności* (Production de l'électricité). „Metoda poruszania motorów dwufazowych", („Une méthode de démarrage des moteurs diphasés"). [Norman B. Hill. „A Method of Starting T-two Phase Motors". London, The Electrician, 31 août 1923, p. 212 — 213]. — *Centrale hydroelektryczne* (Centrales hydro-électriques). — *Isère. Francja* (France). „Przewodniki wielkich rozmiarów z żelazo-betonu" („Conduites forcées de grandes dimensions en béton armé"). [„Eisenbetondruckrohre grosser Abmessungen". Berlin, Beton und Eisen, 20 juin 1923, Nr. 12, 154, 2 ill.]. — *Elektryczność. Centrale* (Electricité. Centrales). — *Antrim. Anglja* (Angleterre). „Centrala elektryczna w porcie Belfast" (La centrale électrique du port à Belfast). [„The Harbour Power Station, Belfast. Inauguration of New Plant". London, The Electrical Review, 24 août 1923, p. 285 — 288, 15 ill.]. — *Elektryczność. Kotły parowe*. (Electricité. Generatrices). „Porównanie kotłów parowych o prądzie stałym" (Mise en pa-

ralléle de génératrices à courant continu"). [Schott Hancock. „Parallel Operation of Direct Current Generators". Pittsburgh, The Electric Journal, mars 1923, p. 90 — 94, 8 ill]. — *Sieć elektryczna* (Reseaux électriques). „Ochrona instalacji o prądzie zmiennym od nadmiernego napięcia" („La protection des installations à courant alternatif contre les surtensions"). [Paris, l'Electricien, 1 septembre 1923, Nr. 1331, p. 385 — 395, 3 fig. et 1 tableau]. — *Elektryczność. Kanalizacja*. (Electricité. Canalisations). „Stacje odległe" („Le relais à distance"). [S. L. Goldsborough „The Distance Relay". Pittsburgh, The Electric Journal, mai 1923, p. 154 — 159, 11 ill]. — *Elektryczność. Podział* (Electricité. Distribution). „Podział trójfazowy o 4 przewodnikach" („Les distributions triphasées à 4 fils") [H. W. Smith. „Three — Phase Four-Wire Distribution Systems". Pittsburgh, The Electric Journal avril 1923, p. 144 — 147, 8 ill]. — *Elektryczność. Podział* (Electricité. Distribution). „Licznik graficzny „Duplex" dla badań siły" („Un compteur graphique „Duplex" pour les études du facteur de puissance"). [R. H. Wright. „A Duplex Graphie — Meter for Power Factor Studies". Pittsburgh, The Electric Journal, mars 1923, p. 95 — 96, 6 ill]. — *Ogrzewanie. Opał*. (Chauffage. Combustibles). „Zwęglanie i dystylacja drzewa" („Carbonisation et distillation des bois"). [Berlin, A., Inspecteur des Eaux et Forêts Paris, La Vie technique et Industrielle, juin 1923, Nr. 45, p. 170 — 178, 2 tableaux, 11 ill]. — *Opał. Koks*. (Combustible. Coke). „Koks otrzymywany z gazu, opał dla przemysłu" („Le coke de gaz, combustible industriel"). [Henry Decluy. Ingénieur, chef du service technique du Comité Central de Cokes de France. Paris, Chaleur et Industrie, mai 1923. Nr. 37, p. 442 — 448]. — *Centralne ogrzewanie* (Chauffage Central). „Ekonomja opału i instalacja ogrzewania" („Economie de combustible et installation de chauffage"). [Grellert, Oberingenieur Zuendorf a. Rh. „Brennstoffersparnis und Abwaermeverwertung". Berlin, Wasser und Gas, 29 juin 1923, Nr. 38 — 39, p. 910 — 923, 1 ill., 2 tab.]. — *Wentylacja gmachów* (Ventilation des bâtiments). — *Stany Zjednoczone* (Etats Unis). „Wentylacja klas szkolnych" (La ventilation des classes d'écoles). — [T. George Palmer, Dr. P. H. „The Ventilation of Schoolrooms". New-York, The American City, juin 1923, p. 571 — 574, 1 ill.]. — *Ogrzewanie za pomocą wody gorącej* (Chauffage par circulation d'eau chaude). „Nowe diagramy dla wyliczania średnicy rur wodociągowych" (Nouveaux diagrammes pour le calcul du calibre des conduites d'eau"). [F. E. Giesecke, Head Division of Engineering Research University of Texas. „New Charts for calculating Pipe Sizes for Water Flow." New-York. Heating and Ventilating Magazine, mai 1923, p. 46 — 51, 8 ill.]. — *Ogrzewanie elektrycznością* (Chauffage à l'électricité). „Wzmożenie ciepła w przewodnikach instalacji elektrycz-

nych w mieszkaniach". [A. F. E. Hanson. „Warmte Ontwikkeling in de Electriche Geleidingen der Huisinstallatie". La Haye, Sterkstroom, 1-er août 1923, p. 294 — 297, 7 ill.]. — *Gaz wodny* (Gaz a l'eau). — Niemcy (Allemagne). „Fabrykacja gazu wodnego prądem stałym z usługą automatyczną, system Lotza" („Fabrication de gaz à l'eau par un procédé continu avec marche automatique. Système Lotze"). [Lotze, Ingénieur. „Wassergasanlagen mit Kontinierlichem Betrieb und automatischer Bedienung, System Lotze". Berlin, Wasser und Gas, 29 juin 1923. Nr. 38 — 39, p. 931 — 933, 1 ill.].

V. Transporty. (Transports).

Tramwaje i administracja dróg (Tramways et voirie). „Ewolucja w układaniu szyn tramwajowych i budowa wielkich dróg" („Evolution de la pose des voies de tramways et de la construction des grand'routes"). [E. W. Cockerlyne, A. M., Inst. C. E. Highway and Permanent Way Engineer, Leeds. „Developments in Tramway Track and Highway Construction". London, The Electric Railway and Tramway Journal, 29 juin 1923, p. 330—331; 6 juillet 1923, p. 2—3; 13 juillet 1923, p. 46—47]. — *Tramwaje. Szyny* (Tramways. Rails). „Hartowanie szyn tramwajowych po ich ułożeniu". (Trempe des rails de tramways après leur pose). [„Haerten bereits eingebetteter Strassenbahnschienen". Berlin, V. D. I. — Zeitschrift, 25 août 1923, Nr. 34, p. 825]. — *Administracja dróg. Budowa* (Voirie. Construction). *Lancashire. Anglja* (Angleterre). „Sklepienie żelazo-betonem rzeki Roch" (Le voûtement en béton armé de la Rivière Roch). [S. H. Morgan, Borough Surveyor. „Ferro-concrete covering of the River Roch". London, 3 juillet 1923, p. 19—24, 2 ill., avec discussion]. — *Smotowanie dróg* (Goudronnage des routes). „Kondensacja smoły używanej do budowy dróg i dla innych celów" („Condensation d'un goudron déterminé utilisable dans la construction des routes et pour d'autres buts") [„Kondesierung beliebigen Teers zur Verwendung im Strassenbau und zu anderen Zwecken". Berlin, Die Strasse, 5 avril 1923, Nr. 7 p. 52]. — *Oczyszczanie dróg* (Nettoisement de la voirie). *Stany Zjednoczone* (Etats Unis). „Organizacja i działalność służby oczyszczania dróg" („Organisation et activité d'un service de nettoisement de la voirie") [J. W. Eubank. „The Organization and work of a bureau of street cleaning". New-York, The American City, juin 1923, p. 598—601, 5 ill. 1 graphique]. — *Brukowanie dróg miejskich* (Pavage voirie urbaine). *Londyn. Anglja* (Londres. Angleterre). „Metody brukowania ulic londyńskich" [„Méthode de pavage des rues de Londres"). („Methods of Paving London Streets". London, Municipal Engineering and the Sanitary Record, 12 avril 1923, p. 376, 1 col.]. — *Drogi betonowe* (Routes en beton). „O uni-

kaniu szczelin w bruku betonowym" („Pour éviter les crevasses dans les surfaces en béton") [J. H. Walker. „Prevention of Cracks in Concrete Surfaces". London, The Surveyor, 4 mai 1923, p. 363—366, 11 ill.].—*Administracja dróg. Środki bezpieczeństwa* (Voirie. Mesures de sécurité). *Południowa Szkocja. Anglja* (Ecosse du Sud. Angleterre). „Doświadczenia zdążające do osiągnięcia bezpieczeństwa" („Expériences tendant à la sécurité). [„Safety experiments". Londres, The Municipal Journal, 26 octobre 1923, p. 935].—*Tramwaje. Wozy o jednoosobowej obsłudze* (Tramways. Voitures à agent unique). *Stany Zjednoczone* (Etats Unis). „Wypadki w tramwajach o jednoosobowej obsłudze w Ameryce" („Accidents dans les services de tramways à agent unique"). [„Unfaelle beim Einmannwagenbetrieb in Amerika". Berlin, Verkehrstechnik, 20 avril 1923, Nr. 16, p. 139—140].—*Koleje podziemne. „Automatyczne wydawanie biletów"*. (Metros. Automatiques de tickets). *Londyn. Anglja* (Londres. Angleterre). [„Automatic Ticket Machines". London, The Electric Railway and Tramway Journal, 20 juillet 1923, p. 50—51].

VI. Hygiena (Hygiène).

Szpitala. Wentylacja (Hôpitaux. Ventilation). „Wentylacja nowoczesnych szpitali. Opinia dyrektora szpitala". (La ventilation des hôpitaux modernes. Avis d'un directeur d'hôpital). [Grober, Professor, Dr., Jena. „Lueftungsfragen in heutigen Krankenhausbetrieb vom Standpunkt des Krankenhausdirektors", Muenchen, Gesundheits-Ingenieur, 12 mai 1923, Nr. 19, p. 181—182].—*Higiena szkolna* (Hygiène scolaire). „Oględziny lekarskie przyszłych uczniów (L'examen médical des futurs écoliers). [Bruxelles, Oeuvre Nationale de l'Enfance, sept. 1923, Nr. 12, p. 814—817].—*Pływalnie* (Bassins de natation). „Publiczne pływalnie. Sprawa oczyszczenia wody" („Les bassins publics de natation. La question de l'épuration de l'eau"). [„Public Swimming Baths. The Question of Water Purification". London, Municipal Engineering and the Sanitary Record, 29 novembre 1923, p. 611, 9 lignes.].—*Pływalnie* (Bassins de natation).—*Northumberland. Anglja* (Angleterre). „Budowa pływalni" („Construction d'un bassin de natation"). [„Bathing pool construction". Londres, The Municipal Journal, 26 octobre 1923, p. 935].—*Pływalnie. Ustawy* (Bassins de natation. Réglements).—*Stany Zjednoczone* (Etats-Unis). „Kostjумы kąpielowe i ustawy policyjne w pływalniach pod gołym niebem" (Costumes de bain et règlements de police des bassins de natation en plein air"). [Bathing—suits and bathing-beach regulations. New-York, The American City, juin 1923, p. 569—570].—*Dym w miastach a śmiertelność dziecięca* (Fumée des villes et mortalité infantile). — *Anglja* (Angleterre.) „Dym i ochrona dziecka" (La fumée et

ja protection de l'Enfance). [Bruxelles, Bulletin International de la Protection de l'Enfance, 31 octobre 1923, Nr. 19, p. 973 et 974].—*Pomoc w wypadkach. Tracenie za pomocą elektryczności* (Secours en cas d'accidents. Electrocutation). „Jak winno odbywać się tracenie za pomocą elektryczności“ („Traitement à employer dans le cas d'électrocution“). [„Treatment of Electric Shock“. London, The Electrical Times, 9 août 1923, p. 134].—*Walka z rakiem* (Lutte anti-cancereuse). — *Francja* (France). „Okólnik francuskiego Ministra Higieny Publicznej z dn. 25 listopada 1922 r. o środkach walki z rakiem“ („Circulaire du Ministre français de l'Hygiène publique, du 25 novembre 1922, sur les mesures contre le cancer.“). [„Kankerbestrijding. Rondschrijven van den Franschen Minister voor Hygiene aan de Prefecten van 25 november 1922, betreffende de bestrijding van den Kanker“. s'Gravenhage. Verslagen en Mededeelingen betreffende de Volksgezondheid, juin 1923, Nr. 6.]. — *Teżenie much* (Destruction des mouches). „Jak zwalczać muchy“ (Comment combattre les mouches). [Bruxelles, Oeuvre Nationale de l'Enfance, septembre 1923. Nr. 12, p. 822 à 824].—

KOMUNIKATY.

„Przewodnik Biblijograficzny”.

Na ukazanie się, a ściślej: na wskrzeszenie „Przewodnika Biblijograficznego” nie można zapatrywać się tylko jako na wskrzeszenie naukowego czasopisma polskiego. Wytlumaczmy się, czemu uważamy, iż dzięki temu czasopismu utrwalone zostają same fundamenty gmachu naszej nauki, zajęta zostaje czołowa, zasadnicza placówka kultury polskiej, posiadająca jednocześnie znaczenie międzynarodowe. Pozornie, rzeczywiście dla niejednego nader skromnie może się prezentować ambitny cel miesięcznika. Jest nim przecież tylko: stała, systematyczna, według naukowych zasad zestawiana, inwentaryzacja polskiej produkcji wydawniczej. Nastąpiła oto już pełna pora, aby minął nasz przykry stan tymczasowości zarówno w polityce i administracji państwowej czy komunalnej, jak w nauce i kulturze. Nie możemy nadal sami nie wiedzieć, jakie na naszej ziemi ukazują się książki i czasopisma polskie i choć najważniejsze w językach obcych. Brak biblijografii prawdziwie fatalnie wpływał na tętno polskiej pracy naukowej, również na stan polskiego księgarstwa. Nieobecność naszej biblijografii poniekąd dezorganizowała dzieło biblijografii międzynarodowej. Rzetelna biblijografja, to także nasz jawny i — bądź co bądź — dumny glejt przed intelektem zagranicy. Potentaci — nakładcy, jak wiadomo, chcieli lecz „...nie mogli” utrzymać odrodzonego w r. 1922, jedyne go naukowego, biblijograficzno-krytycznego czasopisma „Książka”, tak znakomicie redagowanego przez fachowców - biblijofilów: d-ra Jana Muszkowskiego i Mieczysława Rulikowskiego. Odtąd, jak błędne ogniki na utorze ojczystej biblijografii, który — mogło się zdawać — że już zaprzepaszczał monumentalny trud, wspaśniały posiew Karola Estreichera, wyblyskiwały tylko to tu, to ówdzie pojedyncze efemerydy, biblijograficzne ulotki pojedynczych księgarzy.

Blisko pół wieku temu, bo w dn. 1 lipca 1878 ukazał się w Krakowie pierwszy numer „Przewodnika Biblijograficznego”. Założycielem i redaktorem był ś. p. dr. Władysław Wisłocki. Dzisiaj, Zakład Narodowy im. Ossolińskich we Lwowie, wskrzeszając „Przewodnik Biblijograficzny”, wciela w czyn

nie pierwsze, swe, ogromnej doniosłości kulturalnej zamierzenie. Skromnie, szlachetnie i poprostu tłumaczy redakcja: „Z uwagi na to, że o praktykowanej gdzieindziej urzędowej rejestracji druków obecnie w Państwie polskim niema mowy, a dalej, że Polska Akademia Umiejętności nie może w tej chwili publikować, a choćby subwencjonować tego rodzaju przedsięwzięcia, Zakład Narodowy im. Ossolińskich postanowił przyjąć na siebie obowiązek wydawania czasopisma...” Więc nie wygasło w narodzie tradycyjne poczucie kulturalnych obowiązków. Głównym inicjatorem wydawnictwa jest dr. Stefan Vrtel-Wierczyński, docent bibliografii na Wszechnicy Jana Kazimierza. Komitet redakcyjny stanowią pp.: Władysław T. Wisłocki, — redaktor naczelny Mieczysław Gębarowicz i Kazimierz Tyszkowski, reprezentujący jednocześnie kierownictwo biblioteki Z. N. im. Ossolińskich. Już wyszły w r. ub. zeszyty 1 — 12, zawierające prócz pełnego materiału bieżącej bibliografii krajowej, opracowywanej ściśle i niezmiernie skrupulatnie, jeszcze ogromnie interesujący i prawdziwie rewelacyjny dział kroniki świata książek u nas i zagranicą.

Pozwalamy sobie zauważyć, że w zeszycie 1 — 6 „Przew. Biblj.”, w poz. 840, zauważyliśmy omyłkę: mianowicie mylnie zostało podane nazwisko redaktora naszego pisma — Henryk Grabowski, gdy powinno brzmieć — Henryk Grotowski.

Redakcji „Samorządu Miejskiego” tembardziej z najwyższem uznaniem miło powitać realizację celów „Przewodnika Bibliograficznego”, że sama, poczynawszy od r. b., specjalną opieką otacza dział bibliografii i w szczególności — bibliografię czasopism zagranicznych. Ponadto, w planie prac tegorocznych biura Związku Miast Polskich leży opracowanie bibliografii polskiej literatury samorządowej.

II Zjazd działaczy samorządowych P. P. S.

1924
7 i 8 grudnia ub. r. obradował w Warszawie II Zjazd działaczy samorządowych Polskiej Partii Socjalistycznej. Na Zjeździe reprezentowanych było 39 miast przez 76 radnych i 37 członków magistratów; ponadto w Zjeździe wzięło udział 9 członków partyjnego wydziału samorządowego oraz 20 gości.

Pierwszym referentem w pierwszym dniu obrad był pos. Jaworowski, przemawiający na temat ustaw samorządowych.

Mówca krytykował wniesiony przez Rząd obecny a opracowany jeszcze przez Rząd Witosa-Kiernika projekt nowej ustawy o samorządzie, obszernie omówił zamiary i pomysły stronnictw prawicowych, zmierzające według mówcy do uwstecznienia samorządu i sprowadzenia jego roli do zera. W przeciwieństwie do tych projektów pos. Jaworowski przedstawił zasadnicze tezy P. P. S., o uwzględnienie których w nowej ordynacji wyborczej mają walczyć członkowie P. P. S.

Przedewszystkiem referent zwrócił uwagę na konieczność jaknajszybszego uchwalenia tej ustawy. Ustawa ta winna być jednolita dla całego Państwa i nie może zawierać tak zw. „ramowości”, która umożliwiłaby prawicy pogarszanie samorządu w różnych opanowanych przez nią politycznie miejscowościach. Zrozumiałą jest rzeczą, że ordynacja wyborcza do Rad miejskich musi być oparta na zasadach pięcioprzymiotnikowego głosowania. Wszelkie próby wprowadzenia pluralizmu, czy też i mandatowych okręgów, jako sprzeczne z zasadami demokracji, muszą być zwalczane. Prawo czynne i bierne powinien mieć każdy obywatel, który ukończy 21 lat bez różnicy płci. Następnie referent podkreślił potrzebę zagwarantowania „prawa miejskiego” gminom już je posiadającym.

Jako kwalifikacje do otrzymania „członkostwa” gminy należy wysunąć jedyny warunek, a mianowicie 6-miesięczny okres zamieszkania w danej gminie.

Przechodząc do sprawy ustroju władz miejskich wykonawczych, referent wypowiedział się kategorycznie przeciwko projektowi magistratu urzęd-

niczego, wybieralnego na 2 kadencje rady miejskiej, przeciwko czynieniu z magistratu ciała nieodpowiedzialnego przed radą miejską, o kompetencjach 2-ej izby. Magistrat winien być wybierany na czas trwania kadencji rady miejskiej i być przed nią odpowiedzialny. Wice-prezydenci i ławnicy wybierani muszą być proporcjonalnie. Magistrat posiadać może jedynie prawo weta wstrzymującego w stosunku do uchwał rady miejskiej, nie może on jednak mieć prawa odwoływania się do władz nadzorczych.

W końcu referatu pos. Jaworowski wypowiedział się przeciwko nadmiernym uprawnieniom władzy nadzorczej, co przewiduje projekt nowej ustawy, a przede wszystkim przeciwko zatwierdzaniu magistratu przez władzę nadzorczą. Władze nadzorcze winny się ograniczyć jedynie do funkcji instruktorskich, kontrolowania legalności uchwał rady miejskiej i zatwierdzania tych tylko uchwał rady miejskiej, które dotyczą sprzedaży nieruchomości miejskiej i zaciągania pożyczek.

Pos. Jaworowski przedłożył w myśl swych wywodów odpowiednią rezolucję.

Po referacie posła Jaworowskiego wywiązała się nader ożywiona dyskusja—głównie w sprawie Magistratu i stosunku jego do Rady Miejskiej. Między innymi przemawiał ławnik Toeplitz, wnosząc poprawkę, wypowiadając się za tem, by: 1) członkowie magistratu wchodzili w skład R. M., 2) w sprawach dotyczących członków magistratu nie mieli oni prawa głosu na R. M., 3) by członkowie magistratu, którzy weszli do magistratu z R. M. w razie wyjścia z magistratu wracali do Rady, a zastępcy ich w Radzie—pozostawali zastępcami. Ponadto, z ważniejszych poprawek przyjęto m. in. za zgodą referenta poprawkę posła Uziębły, domagającą się, by samorządom przekazano prawo stanowienia o przepisach policyjnych w dziedzinie budowlanej, sanitarnej, ogniowej i t. p.

Po końcowem przemówieniu pos. Jaworowskiego, rezolucja jego wraz z poprawkami przeszła wszystkimi głosami przeciw 1.

Tegoż dnia obrady popołudniowe rozpoczął pos. dr. Bobrowski referatem p. t. „O stanie samorządu w Polsce”, odmalowując w ciemnych barwach sytuację, jaka pod tym względem w Małopolsce panuje.

Inne dzielnice Polski posiadają, bądź co bądź, nowoczesne ustawy samorządowe, tylko Małopolska skazana jest na zupełne zamarcie życia samorządowego, wskutek tego, iż obowiązuje tam po dziś dzień dawna ustawa austriacka z roku 1866, która uniemożliwia w obecnych warunkach odnowienie przestarzałych Rad miejskich w miastach galicyjskich.

Dla przedstawienia absurdalności tej ustawy w obecnych warunkach, dość wskazać, iż przewiduje ona np., że prawo wyborcze mają tam tylko obywatele państwa austriackiego: uwzględnia interesy osób „wyżej opodat-

kowanych": daje kobietom prawo głosu tylko za pośrednictwem męża lub innego pełnomocnika; dzieli wyborców na koła, zależnie od stanu majątkowego; podstawą cenzusu wyborczego jest, według niej, podatek zarobkowy i t. d.

Ponieważ więc na podstawie owej przestarzałej ustawy wyborczej nie można przeprowadzać nowych wyborów gminnych, wytworzyła się taka sytuacja, że w miastach małopolskich rządzą albo przestarzałe Rady miejskie z przed kilkunastu lat, albo też Rząd rozwiązuje Rady, wyznaczając swoich komisarzy. Tam, gdzie są te stare Rady miejskie, jest źle; tam, gdzie są komisarze rządowi, jest — według prelegenta — jeszcze gorzej.

Mówca wzywa do uchwalenia demokratycznej ordynacji wyborczej dla całej Polski, oraz tymczasem, w celu uratowania od zupełnej zagłady życia samorządowego w Małopolsce, do wyłączenia wszystkich sił w celu uzyskania ustawy samorządowej dla Małopolski. W tym celu mówca proponuje, aby domagać się rozciągnięcia na Małopolskę obecnej ustawy samorządowej, obowiązującej w Kongresówce. Sprawę tę winna jaknajprędzej poprzeć — w imię swego ogólnego interesu — cała polska klasa robotnicza — zakańca prelegent.

Po obszernej dyskusji Zjazd uchwalił następującą zgłoszoną przez referenta rezolucję:

„Zjazd działaczy samorządowych P. P. S. wzywa Z. P. P. S. do najenergiczniejszej walki o przywrócenie samorządu miejskiego w Małopolsce i do wniesienia w Sejmie wniosku o rozciągnięcie dekretu o ordynacji wyborczej miejskiej w b. Kongresówce na całą Małopolskę”.
Następny punkt: „Polityka finansowa miast” referował pos. Pragier.

Na wstępie referent wskazał, iż cała nasza gospodarka skarbowa, wskutek tego, iż ustawodawstwo skarbowe obowiązuje u nas zbyt niedawno i brak jest skali porównawczej — musi być jeszcze szeregiem działań empirycznych.

Gospodarka samorządowa odbywa się w ramach gospodarki państwowej — i dokładne statuty normować muszą podział pracy między państwem a samorządem. O ile zadania natury ogólnej i politycznej należą do państwa, o tyle zadania, związane z potrzebami miejscowemi, lub też sprawy ogólne, do których potrzebna jest znajomość stosunków — siłą rzeczy wykonywane być muszą przez samorządy. Samorządy, według tego podziału pracy, powinny posiadać również ściśle określone prawa, między innemi, prawo do uchwalania własnego budżetu, bez potrzeby zatwierdzenia władz nadzorczych. Konstytucja nasza, w odpowiednich paragrafach zapewnia gminom szeroki samorząd i prawo stanowienia o wnioskach przez Rady

obieralne. To też P. P. S., domagając się dla ciał samorządowych prawa uchwalania własnego budżetu, działa w myśl Konstytucji.

Dla spełnienia swoich zadań samorządy powinny mieć własne, wystarczające na ich potrzeby, dochody. Obowiązująca u nas obecnie ustawa o finansach komunalnych z sierpnia 1923 r. zapewnia źródła dochodów, które w praktyce nie mogą wystarczyć na potrzeby miasta, a rozszerzenie tych dochodów przez nieprzewidziane ustawą podatki, wymaga zatwierdzenia władz nadzorczych, czyli zależne już jest od takiej czy innej polityki Rządu wobec klas posiadających—i krępuje działalność samorządu.

Po rozwinięciu założeń socjalistycznej gospodarki miejskiej, mówca skreśla w kilku słowach historję gospodarki samorządowej w Polsce. Przez długie lata związki komunalne u nas żyły wyłącznie z zapomóg państwowych, nie mając własnych źródeł dochodu, co było zupełnym błędem. Ustawa z grudnia 1921 r. nie naprawiła sytuacji, chociaż dała miastom pewne źródła dochodu. Ostatnia, wspomniana wyżej ustawa o finansach komunalnych z sierpnia 1923 r., zapewnia miastom źródła dochodu, ale źródła te nie wystarczają na potrzeby miast. Jedną z bardzo nielicznych zalet tej właśnie ustawy jest to, że zerwała ona łączność skarbową i administracyjną między miastami a powiatowymi zw. komunalnymi, i obecnie miasta są uniezależnione od powiatowych związków komunalnych, przeciwstawiających się gospodarce socjalistycznej.

Na referacie pos. Pragiera zakończono niedzielne obrady.

W drugim dniu obrad ławnik Toeplitz wygłosił referat p. t. „Polityka gruntowa i mieszkaniowa”.

Ł. Toeplitz zobrazował kwestję mieszkaniową w Polsce, która jest obecnie jedną z najbardziej palących, a która najwięcej daje się we znaki ludności pracującej. Ale nie tylko brak mieszkań, lecz również sposób zamieszkania wymaga gruntownej reformy. Zaradzić złemu mogą i powinny przede wszystkim gminy miejskie przez usilną i wytrwałą akcję. Akcja ta winna oprzeć się na ustawie z d. 22.IX 22 r., nakreślającej główne wytyczne.

Niedostateczność mieszkań klasy robotniczej ma swą przyczynę we wzroście renty gruntowej w miastach. Dla przeciwdziałania spekulacji gruntowej gminy powinny prowadzić świadomą i celową politykę, opartą na powiększaniu własności gruntowej gmin, na opodatkowaniu własności nieruchomości na podstawie jej wartości, na planie zabudowania strefowego, przeciwdziałaniu gęstemu i ciasnemu zabudowaniu oraz na odpowiedniemu użytkowaniu gruntów, należących do gminy. Wskazania swe Ł. Toeplitz ujął w formę tez i zgłosił odpowiedni wniosek.

Następnym referentem był p. S. Luxemburg, przemawiający na temat organizacji i taktyki P. P. S. w samorządach.

Sen. dr. Kopciński wygłosił referat p. t. „Oświata szkolna i pozaszkolna”. Mówca przeciwstawia się szkole dzisiejszej, w której upatruje źródła klerykalizmu i reakcji i podkreśla postulat partji, którym jest jednolita szkoła powszechna z kursem 7-letnim oraz gimnazjum z kursem 5-letnim. Dla zdolniejszych—w dalszym ciągu uniwersytet czy inna wyższa uczelnia. Dla mniej zdolnych i dla tych, co muszą się ograniczyć szkołą powszechną—szkoły doksztalające i zawodowe.

Samorząd może wywrzeć duży wpływ na szkolnictwo, a to przez udział radnych w radach i dozorach szkolnych. Ile socjalistyczny samorząd zdziałać może na polu szkolnictwa, świadectwem tego może być Łódź i Radom, oraz inne mniejsze gminy, gdzie socjaliści mają lub przez pewien czas mieli większość. Również budownictwo szkolne oraz higiena szkolna stanowią wdzięczne pola pracy dla socjalistycznych członków rad miejskich i magistratów.

Wywody swoje referent ujął w formę następującej rezolucji, która została przyjęta:

„1. Zjazd działaczy samorządowych P. P. S. uważa za konieczne rozszerzenie wpływów samorządu na szkolnictwo. Prowadzenie szkolnictwa powszechnego, jako też oświaty pozaszkolnej należy przekazać przynajmniej tym samorządom, które wykażą w tym kierunku swoją wolę. Zjazd poleca Centralnemu Wydziałowi Samorządowemu wypracowanie zasad, na których byłoby oparte przekazanie szkolnictwa powszechnego i oświaty pozaszkolnej samorządom miejskim.

2. Zjazd samorządowy wzywa Z. P. P. S. do spowodowania opracowania i uchwalenia przez Sejm koniecznych ustaw szkolnych.

3. Zjazd wzywa towarzyszy radnych i członków magistratu do uzyskania terenów samorządowych w celu podniesienia szkolnictwa ludowego oraz do czynnego udziału w tak zwanych samorządach szkolnych, jako to dozory i rady szkolne”.

Słowo pożegnalne wygłosił pos. Jaworowski. Następny Zjazd działaczy Samorządowych P. P. S. ma się odbyć za 4 — 6 miesięcy.

W Magistracie m. Białej Podlaskiej wakuje od dnia 1 stycznia r. b. posada urzędnika sezonowego z płacą według XVI-a kategorii plac urzędników państwowych, gruntownie teoretycznie i praktycznie obznajmionego z instrukcją o prowadzeniu ksiąg ludności i biura meldunkowego.

Zgłoszenia należy składać do dnia 1 lutego r. b., z tem, że uwzględnione będą tylko oferty poważne.

Wystawa Związku Miast Polskich

Biuro związku miast polskich powzięło zamiar urządzenia podczas najbliższego targu poznańskiego, który odbędzie się między 3—10 maja 1925 roku w Poznaniu—wystawy związku miast polskich.

Wystawa obejmowałaby wszystkie działy urządzeń i przedsiębiorstw miast, a więc działy: 1) pożarnictwo; 2) higiena miasta (czyszczenie miasta, łaźnie miejskie, odkażalnie, kanalizacje, szpitalnictwo i t. p.); 3) gazownictwo; 4) wodociągi; 5) elektrownie; 6) budownictwo i rozbudowa miast; 7) komunikacja; 8) statystyka ludnościowa i gospodarcza; 9) ogrodnictwo i t. d.

Na każdy z wymienionych działów składać się będą wykresy, statystyka, zdjęcia, modele, ekspozyty warsztatów odnośnych miejskich przedsiębiorstw, literatura i t. d.

Pawilon związku miast będzie podzielony na wymienione działy, dział zaś obejmować będzie ekspozyty poszczególnych miast biorących udział w wystawie. Każdy dział wystawy posiadać będzie drukowany przewodnik informacyjno-opisowy z równoczesną informacją co do odnośnego ekspozytu przemysłu tak krajowego jak i zagranicznego biorącego udział w targu poznańskim.

N. p. w przewodniku informacyjnym działu pożarnictwa będą—oprócz opisu działu—informacje, w którym pawilonie targu wystawione są ekspozyty z tego rodzaju przemysłu krajowego i zagranicznego, wykaz firm i t. d.

Równocześnie zamierzonym jest wydanie katalogu wystawy w czterech językach (polskim, francuskim, angielskim, niemieckim); katalog ten byłby zbiorem monografii miast biorących udział w wystawie, możliwie jaknajbogaciej ilustrowany zdjęciami tych miast. Podkreślamy bowiem, że targ poznański w roku 1925 będzie zarazem targiem międzynarodowym, który umożliwi miastom nie tylko poznanie przemysłu krajowego, ale też i zagranicznego i nawiązanie stosunków z przedstawicielami tych przemysłów.

Tak Prezydent miasta Poznania jak i dyrekcja targów poznańskich pomysł i plan wystawy związku miast polskich w zupełności akceptowały,

żądając jednak, by zarządy miast: 1) zdeklarowały wiążąco do dnia 15-go stycznia 1925 roku udział swój w wystawie związku miast polskich, podając równocześnie szczegółowo w jakim rozmiarze wezmą udział, t. j. jakie eksponaty nadesła, ich rozmiar jaki zajmą (w m²); 2) zobowiązały się ustalone eksponaty wysłać do dyrekcji targu poznańskiego (loco—targ poznański) do dnia 15 kwietnia 1925 roku.

Oplaty za udział w wystawie będą obliczone przez dyrekcję targu poznańskiego w stosunku do zajmowanej powierzchni pawilonu w stosunku do 1 m² i po ustaleniu ich w porozumieniu z biurem związku miast podane w swoim czasie do wiadomości zarządów miast. Również podamy podstawy kalkulacji i koszty udziału w wydawnictwie katalogu.

Kwestjonarjusz

zawierający dane, które wykorzystane będą tak dla ułożenia katalogu wystawy związku miast polskich jak i dla t-wa Ulen & Co., celem uzyskania pożyczki na rynku amerykańskim na budowę w miastach wodociągów, kanalizacji, rzeźni, hal targowych, elektrowni i t. p.

- 1) Obszar ziemi zajmowany przez miasto (w hektarach).
- 2) Ilość mieszkańców w r. 1900—1910—1920 i obecnie (1924).
- 3) Ilość budynków mieszkalnych.
- 4) Ilość szkół.
- 5) Ilość uczniów w szkołach.
- 6) Czy w mieście i bezpośredniej okolicy są zakłady przemysłowe;
 - a) ilość fabryk w każdym rodzaju przemysłu,
 - b) ilość robotników w każdym rodzaju przemysłu.
- 7) Ilość instytucyj bankowych i handlowych.
- 8) Czy miasto posiada jakąkolwiek kanalizację i w jaki sposób pozbywa się odpadków i ścieków.
- 9) Czy miasto posiada obecnie wodociągi i w jaki sposób zaopatruje się w wodę. Jaką ilość wody może dostarczyć na 1-go mieszkańca.
- 10) Czy miasto posiada rzeźnię, ile bydła zabija się dziennie.
- 11) Jakie miasto ma oświetlenie.
- 12) Czy miasto posiada hale targowe.
- 13) Czy miasto posiada elektrownię i o jakiej mocy w kilowatach.
- 14) Czy miasto posiada gazownię, jaka dzienna wytwórczość gazu.
- 15) Majątek miasta.
- 16) Czy miasto posiada długi, jak wysokie i jakiego rodzaju.
- 17) Jaki jest dochód miasta (zwykły) w latach 1924—1923—1922—1921—1920, i jakie były wydatki miejskie w tychże miastach.
- 18) Jakie są najpilniejsze potrzeby inwestycyjne miasta.

- 19) Bardzo pożądanem jest dołączenie fotografii przedstawiających widoki ulic, gmachów miejskich, fabryk, parków i t. d.
- 20) Pożądana jest również krótka historia miasta, ewentualnie—o ile miasto posiada — monografia miasta, lub przewodnik po mieście.
- 21) Stan obecnego zadrzewienia miasta (pożądane są: tablice, wykresy, fotografie, dane statystyczne).
- 22) Wysokość sumy budżetu miasta w dziale ogrodnictwa, stosunek tej sumy do wydatków miasta.
- 23) Liczebność personelu zatrudnionego na plantacjach miejskich.
- 24) Zakłady hodowlano-ogrodnicze miasta.
- 25) Wielkość terenów oraz pojedynczych działek przeznaczonych przez miasta pod ogródki dla robotników i inteligencji.

Dyrektor Biura

HENRYK GROTOWSKI.

Firma egzystuje od roku 1900.

BRUKI MIEJSKIE z kamieni polnych, drobnokostkowe i z kostek rzędowych (dużych).

Drogi bite. - - - Roboty ziemne.

Studja. Projekty. Całkowite wykonywanie robót.

Dostawa kostek brukowych drobnych i rzędowych.

A. PRZYBYLSKI

Biuro Techniczne

WARSZAWA — Marszałkowska 22, telefon 55-15 i 68-30.

„SAMORZĄD MIEJSKI“

MIESIĘCZNIK

(prenumerowany przez zarządy
wszystkich miast polskich)

przyjmuje ogłoszenia firm handlowych, przedsiębiorstw i biur budowlanych, przemysłowo-technicznych i t. p.

CENY OGŁOSZEŃ:

1 strona	za tekstem	—	30 złotych
¹ / ₂ strony	„ „	—	15 „
zewnątrzną	stronę okładki	—	100 „
wewnętrzną	„ „	—	80 „

ADRES REDAKCJI I ADMINISTRACJI,
Warszawa, Miodowa 7, tel. 107-11.

MIERNICZY PRZYSIĘGŁY

INŻYNIER

ALEKSANDER PAWLIKOWSKI

Czerniakowska 26.

WARSZAWA

Telefon 97-47

WYKONYWA:

TRJANGULACJE, POMIARY MIAST, KOMASACJE, PARCELACJE, REGULACJE SERWITUTÓW.

POMIARY POSIADŁOŚCI ZIEMSKICH, POMIARY PRZESTRZENI LEŚNYCH. (URZĄDZENIA LASÓW).

SPORZĄDZA DOWODY POMIAROWE, PRZEPROWADZA STUDJA KOLEJOWE i HYDROTECHNICZNE.

UDZIELA EKSPERTYZY i KONSULTACJI.